

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**İKTİSADİ DOKTRİNDE SCHUMPETERYAN YARATICI
YIKIM**

Özlem FİKİRLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ahmet Kibar ÇETİN

Çankırı – 2016

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSADİ DOKTRİNDE SCHUMPETERYAN YARATICI
YIKIM

Özlem FİKİRLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ahmet Kibar ÇETİN

Bu çalışma [Çankırı Karatekin Üniversitesi BAP] tarafından [İİBF291215L43] nolu
Yüksek Lisans tez projesi olarak desteklenmiştir.

Çankırı – 2016

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Bilimsel Etik Bildirimi	iii
Tez Kabul ve Onay	iv
Önsöz	v
Özet	vi
Summary	vii
Kısaltmalar	viii
Tablo Listesi	ix
Şekil Listesi	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: JOSEPH ALOIS SCHUMPETER	4
1.1. Joseph Alois Schumpeter'in Çalışmaları	5
BÖLÜM 2: SCHUMPETERYAN YARATICI YIKIM VE TEMELLERİ	9
2.1. Dinamik Analiz	10
2.2. İcat ve Yenilik	14
2.2.1. Schumpeter'e Göre İnovasyon	16
2.2.2. İktisadi Öğretilerde İnovasyon Kavramı	18
2.3. Girişimci	19
2.3.1. Schumpeter'in Girişimcisi ve Özellikleri	20
2.3.2. İktisadi Öğretilerde Girişimci Kavramı	22
2.3.2.1. Karizmatik Birey ve Girişimci	26
2.4. Dairesel Akım	27
2.5. Yaratıcı Yıkım	29
2.6. Yaratıcı Birikim	31
BÖLÜM 3: İKTİSADİ ÖĞRETİLERDE TEKNOLOJİK GELİŞME	37
3.1. Klasik Öğretinin Teknolojik Gelişme Yaklaşımı	38
3.1.1. Adam Smith'in Teknolojik Gelişme Yaklaşımı	39
3.1.2. David Ricardo'nun Teknolojik Gelişme Yaklaşımı	43
3.2. Neoklasik Öğretinin Teknolojik Gelişme Yaklaşımı	49
3.2.1. Alfred Marshall'ın Teknolojik Gelişme Yaklaşımı	52
3.2.2. Robert Solow'un Teknolojik Gelişme Yaklaşımı	55
3.2.3. Nelson ve Arrow'un Teknolojik Gelişme Yaklaşımı	59
3.3. Marksist Öğretinin Teknolojik Gelişme Yaklaşımı	61
3.3.1 Karl Marx'ın Teknolojik Gelişme Yaklaşımı	64
3.4. Schumpeter'in Teknolojik Gelişme Yaklaşımı	67
BÖLÜM 4: SCHUMPETER'İN İKTİSADİ ANALİZ TEMELLERİ	72
4.1. Toplumsal İktisat (Sozialökonmik) Yaklaşımı	72
4.2. Kurumsal İktisat Yaklaşımı	75
4.2.1. Max Weber ve Schumpeter	76
4.3. Evrimci (Neo-Schumpeteryan) Yaklaşım	78
4.3.1. Thorstein Veblen ve Schumpeter	81

BÖLÜM 5: SCHUMPETERYAN YARATICI YIKIM VE İKTİSADİ BÜYÜME	85
5.1. İktisadi Büyüme Teorileri	86
5.2. Schumpeteryan Yaratıcı Yıkım ve Büyüme İlişkisi	91
BÖLÜM 6: SCHUMPETERYAN YARATICI YIKIM VE KAPİTALİZMİN SÜRDÜRÜLEMEZLİĞİ	93
6.1. Schumpeter'in Kapitalizmin Sürdürülemezliğine İlişkin Görüşleri	94
6.2. Marx ve Schumpeter'in Kapitalizmin Sürdürülemezliğine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması	98
6.3. Weber ve Schumpeter'in Kapitalizmin Sürdürülemezliğine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması	100
BÖLÜM 7: SCHUMPETER'İN ÇELİŞKİLERİ	103
7.1. Schumpeter'e Yöneltilen Çelişkilerin Analizi	103
BÖLÜM 8: SONUÇ	107
KAYNAKÇA	112
ÖZGEÇMİŞ	120

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım [*İktisadi Doktrinde Schumpeteryan Yaratıcı Yıkım*] adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

30 / 06 / 2016

Özlem FİKİRLİ

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Özlem FİKİRLİ tarafından hazırlanan *İktisadi Doktrinde Schumpeteryan Yaratıcı Yıkım* başlıklı bu çalışma, 30/06/2016 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *İktisat* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman : Prof. Dr. Ahmet Kibar ÇETİN İmza:

Üye : Doç. Dr. Harun YAKIŞIK İmza:

Üye : Doç. Dr. Altuğ YALÇINTAŞ İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 22/06/2016 tarih ve 2016/10-02 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ensar ÇETİN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

İktisadi Doktrinde Schumpeteryan Yaratici Yıkım konusu, bilgi ekonomilerine geçiş ile sürdürülebilir yüksek büyüme oranlarının elde edilmesi için teknolojik gelişmenin işaret edilmesiyle beraber teknolojiye atfedilen önemin artmasından ötürü üzerinde durulmaya değer bulunmuştur.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam *Prof. Dr. Ahmet Kibar ÇETİN*'e; tezin yazım aşamasında ve tashihinde katkılarını esirgemeyen *Doç. Dr. Harun YAKIŞIK*'a; tez savunma jürime katılmayı kabul ederek bilgi birikimini paylaştan *Doç. Dr. Altuğ YALÇINTAŞ*'a ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan sevgili aileme şükranlarımı sunarım.

30/06/ 2016

Özlem FİKİRLİ

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı : İktisadi Doktrinde Schumpeteryan Yaratıcı Yıkım
Tezin Yazarı : Özlem FİKİRLİ
Danışman : Prof. Dr. Ahmet Kibar ÇETİN
Anabilim Dalı: İktisat
Bilim Dalı : İktisat
Kabul Tarihi : 30/06/2016
Sayfa Sayısı : 10 (ön kısım) + 119 (tez) + 2 (ekler)
Bu tezin amacı, Schumpeteryan yaratıcı yıkım yaklaşımının iktisadi öğretilerdeki etkilerinin belirlenmesi, Klasik, Neo-Klasik ve Sosyalist öğretinin yaratıcı yıkım yaklaşımıyla benzerlik ve farklılıklarının hem detaylı hem de karşılaştırmalı olarak analiz edilmesidir.   Çalışmanın materyalini oluşturan iktisadi öğretiler, çok geniş bir alana sahip olduğundan kapsam, yaratıcı yıkım ve yaratıcı yıkımın temelini oluşturan kavramlar olarak sınırlandırılmıştır. Tezde genel olarak betimsel ve yorumsamacı yöntemler kullanılarak yaratıcı yıkımın izleri doktrinlerde karşılaştırmalı olarak irdelenmiştir.   Schumpeter, kurumsal iktisat, toplumsal iktisat ve evrim (Darwin) öğretilerinden etkilenerek ortaya koyduğu yaratıcı yıkım analizini, inovasyon, girişimci ve dairesel akım kavramları üzerine kurmaktadır. Schumpeteryan yaratıcı yıkım, girişimcinin iktisadi sisteme inovasyonu entegre etmesi sonucu dairesel akımın bozulmasını ifade etmektedir. Schumpeter, gerek iktisadi büyümenin itici gücü gerekse kapitalizmin sürdürülemezliğinin sebebi olarak yaratıcı yıkımı tanımlamaktadır.   Schumpeteryan yaratıcı yıkım kavramının izlerine Klasik, Neo-Klasik ve Sosyalist öğretilerde de rastlanmıştır. Klasik öğretilerden Smith'in ve Ricardo'nun, Neoklasik öğretilerden Marshall'ın, Solow'un ve Nelson ile Arrow'un, Marksist öğretilerden Marx'ın çalışmalarında yaratıcı yıkım kavramına ait bulgular tespit edilirken, Schumpeteryan yaratıcı yıkımdan ayrıldığı noktalar da belirlenmiştir. Marx ve Schumpeter'e göre, teknolojik gelişme neticesinde iktisadi sistem evrimleşmektedir. Nitekim ele alınan diğer iktisatçılar, iktisadi büyümeye vurgu yapmalarına karşın iktisadi sistemin evriminden bahsetmemişlerdir.
Anahtar Kelimeler: Schumpeter, Yaratıcı Yıkım, İktisadi Düşünce, Teknolojik Gelişme

Cankırı Karatekin University Graduate School of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: Schumpeterian Creative Destruction In Economic Thought	
Author	: Özlem FİKİRLİ
Supervisor	: Prof. Ahmet Kibar ÇETİN
Department	: Economics
Sub-field	: Economics
Date	: 30/06/2016
The aim of this thesis determine Schumpeterian creative destruction effects in economic thought, analyze resemblances and differences of Classic, Neoclassic and Socialist thought with creative destruction both detailed and comparative. Material consist of economic thoughts in thesis study. Because economic thoughts are very large field, scope is limited as creative destruction and concepts of creative destruction pricipal. In thesis through descriptive and interprestivist methods are used in general are reviewed the literature and maked comparison. Schumpeter builds his creative destruction analyze which he reveal effects of institutional economics, social economics and evolution (Darwin) thought, on innovation, entrepreneur and circular flow concepts. Schumpeterian creative destruction mean breakdown of circular flow which is result of integrated inovation in economic system by enterpreneur. Schumpeter identify creative destruction driving power of economic growth and reason of unsustainability of capitalism. We can see traces of creative destruction concept in classic, neoclassic and socialist thought. While there is findings from creative destruction concept, there is differences from Schumpeterian creative destruction in studies of Smith's and Ricardo's from classic thought, Marshall's, Solow's and Nelson and Arrow's from neoclassic thought, Marx's from marxist thought. In the view of Marx and Schumpeter economic system evolves result of technological development. Other economists whose studies are examined in thesis mention supply of economic growth but they don't speak of evolution of system.	
Keywords: Schumpeter, Creative Destruction, Economic Thought, Technological Progress	

KISALTMALAR

Ar-Ge	Araştırma - Geliştirme
Bkz.	Bakınız
s.	Sayfa
vd.	Ve diğerleri

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1: Schumpeter'in çalışmaları	6
Tablo 2.1: Statik ve dinamik süreçlerin karar birimlerine ait davranışlar	13
Tablo 2.2: Schumpeter'in iktisadi sosyolojisinde icat ve inovasyon	15
Tablo 2.3: İktisadi öğretilerin inovasyon yaklaşımları	19
Tablo 2.4: 1911'in Schumpeter'i: Eylem insanı ve durağan insan karşılaştırması	21
Tablo 2.5: İktisadi düşünce tarihinde girişimcinin rolü	23
Tablo 2.6: İktisadi öğretilerde girişimcilik görüşlerinin karşılaştırması	25
Tablo 2.7: Schumpeteryan Mark 1 ve Mark 2	33
Tablo 3.1: Birbirini izleyen (ardışık) teknolojik değişim dalgaları	71

ŞEKİL LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1: İnovasyon sürecinde tekel karı ve normal kar.....	18
Şekil 2.2: Schumpeter'in iktisadi gelişme modeli	28
Şekil 2.3: Schumpeteryan Mark 1 ve Mark 2	35
Şekil 3.1: Adam Smith'te yaratıcı yıkım	42
Şekil 3.2: David Ricardo'da yaratıcı yıkım	48
Şekil 3.3. Alfred Marshall'da yaratıcı yıkım	53
Şekil 3.4: Teknolojik değişimin eş ürün eğrileri ile gösterimi	56
Şekil 3.5: Robert Solow'da yaratıcı yıkım	58
Şekil 3.6: Nelson ve Arrow'da yaratıcı yıkım	60
Şekil 3.7: Karl Marx'ta yaratıcı yıkım	66
Şekil 3.8: Schumpeter'e göre uzun dönemli dalgalanmalar	69
Şekil 3.9: Konjonktür dalgalanmaları	70

GİRİŞ

Teknoloji tarihini ilk insanların barınma ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanmasına kadar götürebiliriz. Teknoloji tarihinin neredeyse insanlığın var oluşuna kadar uzanmasının en önemli sebeplerinden birisi gereksinimlerdir. Teknoloji tarihi incelendiğinde, insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için bir araç olarak teknolojik gelişme karşımıza çıkmaktadır. Teknolojik gelişmeler, bilgi birikiminin oluşumunu sağlamaktadır. Bilgi birikimi ise, temel kavramların tartışılarak ortaya konması için felsefe bilimini karşımıza çıkmaktadır (Doğan, 2013:6). Bu çerçevede baktığımızda teknolojinin insanlık tarihindeki yerinin önemi tartışılmaz çünkü ilk insanlar teknoloji sayesinde gelişmişlerdir ve bugünkü modern toplumun oluşumunda ilk insanlardan bugüne kadar gerçekleşen teknolojik gelişme yatmaktadır.

Teknolojinin önemini tarih sahnesinde daha belirgin bir noktaya taşıyan önemli bir süreç ise teknik ilerleme dalgalarının ortaya çıktığı Sanayi Devrimi'dir. Önemli teknolojik gelişmelerin yaşandığı Sanayi Devrimi, iktisadi sistemin gelişimi ve evriminde sahip olduğu önem sebebi ile iktisat literatüründe önemli bir yer bulmuştur. Sanayi Devrimi'nin iktisat literatüründe bulduğu yerin en önemli sebebi teknolojik ilerlemeye dayalı olmasıdır. İktisatçılar, sürdürülebilir yüksek büyüme için gerekli olan teknolojik gelişmenin taşıdığı hayati önemin her zaman farkında olmuşlardır. Bu önemin ortaya konması için; i. Adam Smith'in Ulusların Zenginliği kitabında ortaya koyduğu makinelerin gelişmesi ve iş bölümünün buluşları teşvik etmesi, ii. Marx'ın kapitalist sistemin devamı için teknolojik gelişmeyi işaret etmesi, iii. Marshall'ın iktisadi gelişmenin temel motoru olarak bilgiyi tanımlaması, iv. Samuelson'un iktisadi genişleme için tekniklerdeki gelişmeyi belirtmesi (Freeman ve Soete, 2003: 2-3) örnek olarak verilebilir.

İktisat biliminde teknolojik gelişme, iktisadi büyümenin önemli bir aktörü olarak ele alınmasının yanı sıra, Schumpeter ve Marx tarafından kapitalizmin sürdürülemezliğinin bir sebebi olarak da gösterilmiştir. Schumpeter, icat ve inovasyon ayrımını yapması, girişimci tanımlaması, iktisadi sistemde dairesel akımı

geliştirmesi, yaratıcı yıkım kavramını ortaya koyması, iktisadi gelişmenin itici gücü ve kapitalizmin sürdürülemezliğinin temel sebebi olarak yaratıcı yıkımı belirtmesi ile teknolojik gelişme konusunda oldukça ayrıntılı bir çalışma yapmıştır. Bu sebeple, teknolojik gelişme konusunda en detaylı çalışmalardan birisinin sahibi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde ise bilgi çağıyla birlikte bilgi ekonomilerine geçilmiş, sürdürülebilir yüksek büyüme oranlarına ulaşılması ve beraberinde refah toplumunun oluşturulması için teknolojik gelişme işaret edilmeye başlanmıştır. Gerek kısıtlı kaynaklar ile ülkelerin elde edebileceği büyümenin sınırlı olması gerek ise bilgi çağının getirdiği yeni durumlar, ülke politikalarında teknolojinin önemini artırmıştır. Teknolojik ilerlemenin temelinde yer alan araştırma geliştirme (Ar-Ge) faaliyetleri, ülkeler tarafından teşvik ve sübvansiyon gibi uygulamalar ile desteklenmeye başlamıştır. Dahası Ar-Ge harcamalarının artırılması, dolayısıyla Ar-Ge sektöründe çalışacak nitelikli personelin yetiştirilmesi için eğitimin ve niteliğinin artırılması, Ar-Ge çalışmaları ve inovasyonların iktisadi sisteme dahil edilmesi için finans piyasalarının iyileştirilmesi gibi pek çok alanda düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin temel hedefi Ar-Ge yoğun bir ülke haline gelmek ve teknolojik gelişmeyi sağlamaktır.

Schumpeter'in varsayımları günümüzde de geçerliliğini korumaktadır hatta teknolojik gelişme alanında literatüre önemli bir katkı sağlayan Aghion ve Howitt, Yaratıcı Yıkım Yoluyla Büyüme (A Model of Growth Through Creative Destruction, 1992) isimli çalışmalarını Schumpeter'in yaratıcı yıkım temellerine dayandırmışlardır. Modern dünyanın oluşumu ve iktisadi sistemin ortaya çıkmasında büyük önem taşıyan bir etken olarak teknolojik gelişmenin, bilgi ekonomilerine geçiş ile birlikte taşıdığı önemin artması da göz önünde bulundurulduğunda, Schumpeter'in teknolojik gelişmeyi ele aldığı yaratıcı yıkım çalışmasının ortaya konması dahası anlaşılması için düşünce tarihindeki yerinin detaylı olarak irdelenmesi büyük öneme sahiptir.

Bu tezin amacı, Schumpeter'in hem kapitalizmin sürdürülemezliğinin temeli hem de büyümenin itici gücü olarak tanımladığı Schumpeteryan yaratıcı yıkımın iktisadi öğretilerdeki yerinin ortaya konmasıdır. Tezin birinci bölümünde, Schumpeter ile ilgili genel bir perspektif sunması için Schumpeter'in hayatına ve çalışmalarına yer

verilmektedir. İkinci bölümde, Schumpeteryan yaratıcı yıkımı oluşturan kavramlar açıklanarak yaratıcı yıkım kavramı tanımlanmaktadır. Schumpeter'in çalışmaları içerisinde literatürde önemli bir yere sahip olan Schumpeteryan yaratıcı yıkım analizi teknolojik gelişme kavramına dayanmaktadır. Bu sebeple yaratıcı yıkım kavramı açıklandıktan sonra üçüncü bölümde, iktisadi öğretilerin teknolojik gelişmeye yaklaşımları incelenmektedir. Dördüncü bölümde, Schumpeter'in iktisadi analiz yaklaşımları ortaya konarak, çalışmalarında ve özellikle yaratıcı yıkım analizinde kavramlara nasıl bir perspektiften yaklaştığı tespit edilmektedir. Tezin beşinci ve altıncı bölümlerinde sırasıyla Schumpeter'in yaratıcı yıkımı büyüme ve kapitalizmin sürdürülemezliği ile ilişkilendirmesi ortaya konmaktadır. Her iki bölümde de büyüme ve kapitalizmin sürdürülemezliğine ilişkin olarak Schumpeter'in görüşleri, literatürde yer etmiş diğer görüşlerle karşılaştırma yapılarak irdelenmektedir. Schumpeter'in yaratıcı yıkım kavramı ile literatüre katkısı ortaya konulduktan sonra yedinci bölümde Schumpeter'in analizindeki çelişkilere ve Schumpeter'in analizine yapılan eleştirilere yer verilmektedir. Sekizinci ve son bölümde ise sonuç kısmı sunulmaktadır.

1. JOSEPH ALOIS SCHUMPETER

Joseph Alois Schumpeter, 8 Şubat 1883'te (Keynes'in doğduğu yıl) Avusturya'nın Triesch Moravia isimli taşra kasabasında tanınmamış katolik bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Tekstil imalatçısı olan babasını dört yaşındayken kaybetti. Annesi, yedi yıl sonra imparatorluk ve krallık ordusuna mensup, seçkin bir generalle evlendi. Schumpeter, aristokrat çocuklarının gittiği Viyana'daki Theresianum Lisesi'ne devam etti.

Lise eğitimini tamamladıktan sonra dönemin öne çıkan iktisat öğretim kurumlarından Viyana Üniversitesi'nde hukuk fakültesine kaydoldu. Ünlü iktisatçı Arthur Spiethof'a göre başarılı bir öğrenciydi ve asla bir acemi (Heilbroner, 2013: 254) olmadı. Üniversitede eğitim gördüğü süreçte, Wieser, Carl Menger ve Böhm-Bawerk'ten dersler aldı. 1906'da hukuk doktoru ünvanını aldı. 1907'de ise Mısır'da Uluslararası Tahkim Heyeti'nde görev aldı. 1908 yılında Walras'ın denge teorisi üzerine çalıştığı "yüksek doktora" tezini tamamladı (Landström, 2005: 32).

1911'de *The Theory of Economic Development* isimli kitabını yayınladı. Bu kitap kendisine Avusturya'da profesörlük ünvanı kazandırdı. 1919'a kadar profesör olarak çalıştıktan sonra, Avusturya'nın merkez-sosyalist hükümeti tarafından maliye bakanlığı görevine atandı. Hükümetin kamulaştırma projesine engel olduğu için yedi ay sonra görevini bırakmak zorunda kaldı. 1921 yılında Viyana'da bulunan özel bir banka olan Biedermeier Bankası'nın yöneticiliğini üstlendi. Avusturya'da çıkan ekonomik kriz sebebi ile üç yıl sonra banka battı. Tüm alacaklılara borçlarını tam olarak ödedi ve borçların bir kısmını kendi kişisel gelirinden karşıladı (Heilbroner, 2013: 259).

Bankanın iflasından sonraki süreçte, sırasıyla Japonya, Almanya ve Harvard'da konuk profesör oldu. Harvard'da çalışırken, 1939 yılında, bin sayfa ve iki ciltlik *İş Çevrimleri, Kapitalizm Sürecinin Kuramsal, Tarihsel ve İstatistiksel Analizi* (*Business Cycles, A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process*) isimli kitabını yayınladı. Bu çalışmasını, 1942 yılında yayınladığı, *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi* (*Capitalism, Socialism and Democracy*) adını

verdiği kitap takip etti. Aynı yıllar içerisinde kurucuları arasında yer aldığı Ekonometri Derneği'nin başkanlığını (1937-1941) yaptı. 1948 yılında Amerikan Ekonomi Birliği başkanlığına seçildi. Başkanlığa seçilen kişiler arasında Amerika doğumlu olmayan tek kişi Schumpeter'dir.

1.1. Joseph Alois Schumpeter'in Çalışmaları

Schumpeter, tanınmamış Katolik bir ailenin çocuğu olarak lise dönemine kadar öğrenimini toplumun alt tabakasından öğrencilerin bulunduğu okullarda devam ettirirken, lisede aristokrat çocuklarının bulunduğu bir ortam içerisinde yer almıştır. Farklı sosyal sınıflar içerisinde yer almasının, Schumpeter'in çalışmalarına yansıdığı en güzel örnek Kapitalizm Sosyalizm ve Demokrasi isimli kitabıdır ki bu kitabında kapitalist ve sosyalist düzeni kendine özgü bir yaklaşımla ele almıştır.

İktisadi Gelişme Teorisi (The Theory of Economic Development, 1934) adlı kitabından, Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (Capitalism, Socialism and Democracy, 1950)'ye, Ekonomik Doktrin ve Metod: Tarihsel Taslak (Economic Doctrine and Method: An Historical Sketch, 1954)'tan Ekonometrinin Temel Yaklaşımları (The Common Sense of Econometrics, 1933)'na, İktisadi Analizin Tarihi (History of Economic Analysis, 1954)'nden Ekonomik Değişmenin Analizi (The Analysis of Economic Change, 1935)'ne kadar yaptığı önemli çalışmalar Schumpeter'in mirasını yansıtmaktadır. Bu çalışmaların özünü anlayabilmek ve Schumpeter'in oluşturduğu dünyayı kesin hatlarıyla ortaya koyabilmek büyük önem taşımaktadır. Schumpeter'in çalışmalarının anlaşılabilmesi için, iktisadi meselelere yaklaşımının ortaya konması gerekmektedir. Olaylara hangi perspektiften baktığının belirlenmesi, çalışmalarının incelenmesini kolaylaştıracaktır. Çalışmalarının bir kısmında teorik yaklaşımla analizler yaparken bir kısmında tarihsel, kurumsal ve sosyolojik bakış açısını benimsemiştir.

Schumpeter, iktisat bilimine gerek Almanca gerek ise İngilizce dilinde ve farklı alanlarda çok sayıda çalışma kazandırmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı ise (Demir, 1970; Kesting, 2006) tarihsel sırası gözetilerek Tablo 1.1'de özet halinde sunulmuştur.

Tablo 1.1: Schumpeter'in çalışmaları

1906	Teorik İktisadın Matematiksel Yöntemi Üzerine (Über die mathematische Methode der theoretischen Ökonomie)
1908	Teorik Olarak Ulusal Ekonominin Niteliği ve Muhtevası (Das Wesen und der Hauptinhalt der theoretischen Nationalökonomie)
1910	Ekonomik Krizlerin Doğası Üzerine (Über das Wesen der Wirtschaftskrisen)
1911	İktisadi Kalkınma Teorisi (Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung)
(1912) 1934	İktisadi Gelişme Teorisi: Kar, Sermaye, Kredi, Faiz ve İş Çevrimleri Üzerine Araştırma (The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle)
1913	Eugen von Böhm-Bawerk ile Faiz Üzerine Tartışma (Dispute on interest with Eugen von Böhm-Bawerk)
(1914) 1954	Ekonomik Doktrin ve Metod: Tarihsel Taslak (Economic Doctrine and Method: An Historical Sketch)
1918	Vergi Devletinin Krizi (Die Krise des Steuerstaats)
(1918) 1954	Vergi Durumunun Krizi (The Crisis of the Tax State)
(1919-1927) 1951	Emperyalizm ve Sosyal Sınıflar (Imperialism and Social Classes)
1926	Gustav von Schmoller ve Günümüzün Sorunları (Gustav von Schmoller und die Probleme von heute)
1927	Sombarts: Üçüncü Cilt (Sombarts dritter Band)
1933	Ekonometrinin Temel Yaklaşımları (The Common Sense of Econometrics)
1935	Ekonomik Değişmenin Analizi (The Analysis of Economic Change)
1939	İş Çevrimleri, Kapitalizm Sürecinin Kuramsal, Tarihsel ve İstatistiksel Analizi (Business Cycles, A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process)
(1942) 1950	Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (Capitalism, Socialism, and Democracy)
1947	Ekonomik Büyümenin Kuramsal Problemleri (Theoretical Problems of Economic Growth)
1949	Konjonktür Dalgalarının Analizine Tarihsel Yaklaşım (The Historical Approach to the Analysis of Business Cycles)
1950	Sosyalizme Doğru İlerleme (The March into Socialism)
1951	Makaleler (Essays)
1951	On Muhteşem İktisatçı: Marx'tan Keynes'e (Ten Great Economists: From Marx to Keynes)
1954	İktisadi Analizin Tarihi (History of Economic Analysis)

Kaynak: Demir (1970), Kesting (2006)

Kesting (2006), Schumpeter'in metodolojik yaklaşımı ve ekonomik analizi ile ilgili genel bir çalışma yapmıştır (Kesting, 2006: 387). Kesting (2006: 388), Schumpeter'in çalışmalarını metodolojik yaklaşımlarına göre beş farklı bölüme ayırmıştır;

i. 1909'a kadar olan çalışmalar, "kuramsal metodolojik faz" olarak nitelenmektedir. Bu süreçte Schumpeter, iktisadi analizin (özellikle denge teorisinin) metodolojik temeline dayalı kendi anlayışını inşa etmiştir. Sonraki çalışmaları için iktisadi kalkınmanın kuramsal analizini temel konu olarak belirlemiştir.

ii. 1909'dan 1918'e kadar olan çalışmalar, "iktisadi kalkınma teorisi" olarak sınıflandırılmaktadır. Schumpeter, iktisadi kalkınma teorisini, denge teorisinden bağımsız ve metodolojik temele dayalı olarak bu yıllar içerisinde ele almıştır.

iii. 1918'den 1933'e kadar olan çalışmalar, "sosyo-ekonomik metodolojik faz" diye tanımlanmaktadır. Bu süreçte, Schumpeter, teorik iktisadi kapsamlı bir yaklaşım doğrultusunda tarih, sosyoloji ve istatistikle birleştirerek, kendi bakış açısını revize etmiştir.

iv. 1933'ten 1942'ye kadar olan çalışmalar, "kapitalist sürecin sosyo-ekonomik analizi" başlığında ele alınmaktadır. Schumpeter, çalışmalarını revize ettiği bakış açısı doğrultusunda iktisadi kalkınmadan kapitalist sürecin analizine kadar genişletmiştir.

v. 1942'den 1950'ye kadar olan çalışmalar "tarihsel metodolojik faz" diye belirtilmektedir. Schumpeter, bu süreçte çalışmalarını tarihsel analize doğru kaydırmıştır.

Kesting (2006)'in yaptığı sınıflamada da görüldüğü üzere, Schumpeter çalışmalarında farklı bakış açılarına yer vermiştir. Kuramsal, istatistiksel, tarihsel, kurumsal ve sosyolojik yaklaşımların farklı kombinasyonlarını farklı çalışmalarında görmek mümkündür. Farklı bilim dallarına ait bilgilerin bir arada yorumlanması interdisipliner bakış açısı olarak ifade edilmektedir. Schumpeter'in çalışmalarında yaptığı analizler incelendiğinde de karşımıza disiplinler arası bir metodoloji

çıkılmaktadır. Farklı disiplinlerin bir araya getirilmesi ise Schumpeter'in geniş bakış açısı ve vizyonunun bir sonucu olarak yorumlanabilir.

Schumpeter'in çalışmaları incelendiğinde, özellikle yaratıcı yıkım kavramının ön plana çıktığı görülmektedir. Literatürde yaratıcı yıkım kavramı ile Schumpeter özdeşleşmiştir. Yaratıcı yıkım, var olan eski düzenin yıkılarak yerine yeni bir düzenin yaratılması anlamını taşımaktadır. Schumpeter, yaratıcı yıkım sürecinin ortaya çıkmasındaki temel etken olarak teknolojik gelişmeyi işaret etmektedir. Dahası, yaratıcı yıkım sürecini inovasyon, girişimci ve dairesel akım kavramlarını ortaya koyduktan sonra tanımlayabilmektedir. Dolayısıyla Schumpeterian yaratıcı yıkımın ne ifade ettiğini anlayabilmek için öncelikle Schumpeter'in yaratıcı yıkım temeline koyduğu kavramlar analiz edilmelidir.

2. SCHUMPETERYAN YARATICI YIKIM VE TEMELLERİ

Schumpeter'in çalışmalarına bakıldığında yaratıcı yıkım hipotezinin "iktisadi büyümenin itici gücü" ve "kapitalizmin sürdürülemezliği" yaklaşımlarında büyük önem taşıdığı görülmektedir.

Schumpeter yaratıcı yıkım analizini ortaya koyarken, dinamik analiz yöntemini benimsemiştir. Bu bölümün ilk kısmında statik ve dinamik rekabet teorileri ile ilgili bilgi verilmekte iken Schumpeter'in dinamik analizini Walras genel denge analizinden esinlenerek ortaya koyması incelenmektedir.

Schumpeteryan yaratıcı yıkımın temelinde yenilik (inovasyon) kavramı bulunmaktadır. Schumpeter yaratıcı yıkım kavramını tanımlamadan önce, icat ve inovasyon ayrımını yapmıştır. Dolayısıyla ikinci kısımda, Schumpeter'in icat ve inovasyon ayrımı, Schumpeter'e göre inovasyon tanımı ve iktisadi öğretilerde inovasyon kavramı ele alınmaktadır.

Yaratıcı yıkımın temelindeki inovasyonu iktisadi sisteme dahil eden kişi olarak karşımıza girişimci çıkmaktadır ki iktisadi gelişme için çok önemli bir aktördür. Üçüncü kısımda hem Schumpeter'in girişimci kavramı ile özelliklerine hem de iktisadi düşünce tarihinde girişimcinin tanımı ve işlevlerine değinilirken, Schumpeter'in girişimcisi Weber'in karizmatik bireyi ile karşılaştırılmaktadır.

Dördüncü kısımda, yaratıcı yıkım neticesinde ortaya çıkan yeni iktisadi dengenin açıklanması için referans kabul edilen dairesel akım (circul flow) kavramı açıklanmaktadır. Schumpeter'e göre yaratıcı yıkım, dairesel akımdaki bozulma ile tanımlandığından bu kavramın detaylı olarak açıklanması gerekmektedir.

Yaratıcı yıkım kavramını açıklayabilmek için gerekli unsurlar önceki bölümlerde tanımlandıktan sonra beşinci kısımda Schumpeteryan yaratıcı yıkım ele alınmaktadır.

Schumpeter'in yaratıcı yıkıma ilişkin görüşlerinde zaman içerisinde ortaya çıkan değişiklikler göz önünde bulundurularak altıncı kısımda yaratıcı birikim analizi yaratıcı yıkım ile benzerlikleri ve farklılıkları açısından irdelenerek açıklanmaktadır.

2.1. Dinamik Analiz

İktisadi teorilerde sıkça karşımıza çıkan kavramlardan birisi rekabettir. Rekabet iki farklı yaklaşım ile incelenmektedir. Bunlardan ilki statik analiz, ikincisi ise dinamik analizdir. Statik teoriler yalnızca zamanın belirli bir anını ele alırken, dinamik teoriler teknolojik ilerleme, yeni firmaların sektöre katılması, yeni ürünlerin piyasaya girmesi gibi zaman içindeki değişmelere yer vermektedir.

Statik terimi mutlak durgunluğu ifade etmektedir. Statik teorilerde örneğin fiyatlar gibi değişkenler veri olarak kabul edilmektedir ve hem geçmişten gelen etkiler, hem de geleceğe dönük oluşacak beklentiler ihmal edilmektedir. Başka bir ifadeyle ekonominin belirli bir andaki görüntüsü üzerine yoğunlaşmaktadır (Aydın, 2005: 2). Statik teorilerde geleceğe dönük analizler yapılmadığından, durağan duruma nasıl ulaşılabileceğinden söz edilemez. Bu sebeple statik analizin zamansız olduğunu söylemek mümkündür (Tanyeri, 1985: 351-352). Statik rekabet teorilerinde öncelikli olarak üzerinde durulan konu, kıt kaynakların etkin kullanımınıdır.

Dinamik terimi ise, hareketli, her an değişebilen anlamı taşımaktadır. Dinamik rekabet teorileri, kelime anlamından da anlaşılacağı üzere, zaman içindeki değişmelere yer vermektedir. Zaman içindeki değişmelere örnek olarak, teknolojik ilerleme, yeni firmaların veya yeni ürünlerin piyasaya katılması sayılabilir. Bu değişimler aslında dinamik rekabet teorilerinde rekabetin yarattığı yeni dengesiz durumların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Dinamik rekabet teorileri, öncelikli olarak sermaye birikimi ve teknolojik gelişme, başka bir ifadeyle üretim ilişkileri üzerinde durmaktadır (Aydın, 2005: 2).

Yapılan çalışmalarda genel olarak rekabet statik analizle incelenmektedir. Bunun sebebi ise statik analizin, incelemelerde sağladığı kolaylıktır. Statik analizler, sermaye birikimini hesaba katmadan sadece etkin kaynak kullanımının üzerinde durmaktadır. Oysa ki sermaye birikimi önem arz eden bir konudur. Sermaye birikiminin kaynağı tasarruflardır. Tasarruflar ise kar artışı ile sağlanabilir. Kar maksimizasyonunun hedeflenmesi beraberinde teknolojik gelişmeyi getirmektedir. Teknolojik gelişmeleri içeren analizler ise ancak dinamik rekabet teorileri ile mümkün olmaktadır. Schumpeter de kendi analizlerinde teknolojik gelişmeyi irdelediğinden, Walras'ın genel denge analizi ile başladığı statik incelemesini,

dinamik analize yönelmiştir. Statik analize yönelik eleştirilerini ise İktisat Teorisi'nin Doğası ve Ruhu (The Nature and Essence of Economic Theory) isimli kitabında Statik Dengenin Problemleri (The Problem of The Static Equilibrium) bölümünde (Schumpeter, 2010: 127-219) ele almaktadır. Sadece yaratıcı yıkım analizlerinde değil, yaratıcı yıkım temelinde geliştirdiği iktisadi büyüme ve kapitalizm üzerine çalışmalarında da dinamik analiz ile incelemelerini yaptığını görmekteyiz.

Schumpeter'in kullandığı statik ve dinamik kavramları esasında, veri koşullara kendini adapte etmeye çalışan “hedonistik” birey ile dinamik, yaratıcı eylemlere sahip olan “enerjik” birey olmak üzere insanlara ilişkin iki ideal tip kavramından doğmaktadır. Toplumsal kitleler genelde, hedonistik bireylerden oluşurken, Schumpeter'e göre enerjik birey, kapitalist sistemde lider özelliği taşıyan girişimcidir. Statik-hedonistik eylem, “adaptif tepki” olarak düşünülebileceği gibi enerjik bireyin yaratıcı eylemi “yaratıcı tepki” olarak ele alınabilir (Özel, 2015: 41). Adaptif tepki ile yaratıcı tepki başka bir ifadeyle hedonistik birey ile enerjik birey veya bu iki ideal tipe dayanan statik ile dinamik kavramları ise, Schumpeter'in inovasyon ve tepki mekanizması ile ortaya koyduğu evrensel tarih anlayışının temelini yansıtmaktadır.

Hedonistik eylem ile enerjik eylem yüzeysel olarak ele alınacak olursa, her iki davranış biçiminin sebebi fayda maksimizasyonunu sağlamaktır ve rasyonel davranışı ortaya koyan fayda fonksiyonu içinde birleştirilebilir. Buna karşın Schumpeter'in tanımladığı hedonistik birey, Walras'ın tanımladığı hedonistik bireylere görece olarak belirli kısıtlara maruz kalsa da işlevsel olarak genel denge durumuna yakınsamaktadırlar (Schumpeter, 2012a: 91-94). Schumpeter'in enerjik bireyi ise Max Weber'in Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu (1974) çalışmasında tanımladığı karizmatik lider kavramıyla benzerlik göstermektedir. Bu benzerliğin temel sebebi ise enerjik birey ve karizmatik lider kavramlarının hem tatmin edilemez olması hem de davranışlarının motivasyon kaynağının psikolojik yönlerinden oluşmasıdır (Weber'in karizma kavramının detaylı incelemesi için bkz. kısım 2.3.2.1).

Schumpeter analizini ortaya koyarken, Walras'ın genel denge analizinden etkilenmiştir. Nitekim Walras'ın analizi statik iken Schumpeter, Walras'ın analizini

iktisadi değişmeyi içermeyen anlık kesit görüntü analizi yaptığı ve dolayısıyla iktisadi değişmeye sebep olan teknoloji gibi kavramları dışsal kabul ettiği için eksik bulmuştur. Dolayısıyla Walras'ın statik teorisi üzerine kurduğu dinamik analize yönelmiştir. Bununla beraber yüksek doktora tezini Walras genel denge üzerine tamamlayan Schumpeter'in, Walras'tan önemli ölçüde etkilendiği açıktır. Walras'ın genel denge analizi ile ortaya koyduğu statik durumun, teknolojik gelişmenin başka bir ifadeyle inovasyonun olmadığı durumda kabul edilebileceğini belirtmiştir. Schumpeter'in eksiklikleri ile eleştirdiği Walras genel denge sistemi her ne kadar başka iktisatçılar tarafından da farklı yönleriyle eleştiri olsa bile kurulduğu dönem için büyük bir başarıdır (Kazgan, 2014: 131).

Schumpeter, teknolojik gelişmeyi içsel kabul ederken, teknolojik gelişme neticesinde ortaya çıkan iktisadi gelişme durumunun kendiliğinden ve süreksiz olarak ortaya çıktığını savunmuştur. Süreksiz olması yeni bir teknolojik gelişme durumu ortaya çıkana kadar son iktisadi gelişme durumunun devam edeceğini nitekim yeni bir teknolojik gelişme olduğunda başka bir iktisadi gelişme durumuna geçileceğini başka bir ifadeyle dengeden sapma olacağını ifade etmektedir. Bu durumda teknolojik gelişmenin iktisadi sistemde yaratacağı etki kesin olarak belirlenemeyeceğinden iktisadi aktörler rasyonel davranamazlar ve eski dengeye dönülmesi artık mümkün değildir. Schumpeter'in dinamik analiz oluşturmasındaki asıl sebep, teknolojik gelişmeden kaynaklanan iktisadi gelişmeyi içeren dinamik bir model ortaya koymak ve Walras'ın statik analizindeki mükemmelliği bu modelde yakalamaktır (Aydın, 2008:107-114). Schumpeter'in analizinde rekabetin dinamik olması ve dengesizlikler içermesi yönüyle Marx'la benzerlik gösterdiği dolayısıyla bu anlamda Marx'tan etkilendiği söylenebilir (Detaylı bilgi için bkz. kısım 6.2).

Walras'a göre tüm iktisadi aktörler, hedonistik veya enerjik eylem gösterirken, Schumpeter'e göre iki davranış şekliyle modelleme yapmak doğru değildir. Walras, çalışmalarında iktisadi sistemin nasıl dengeye ulaştığı ve denge durumunun kalıcı olup olmadığını araştırırken, Schumpeter ise çalışmalarında iktisadi gelişmeye odaklanmıştır. Walras, iktisadi sistemde dengesizlik ortaya çıktığında, bu durumun fiyat hareketleri ile dengeleneceğini ve statik durumun geçerli olacağını belirtmiştir. Walras için girişimci, toprak sahibinden toprağı, işçiden emeği kiralayan ve sermaye sahibinden sermayesini ödünç alarak kullanan nihayetinde üretim faktörlerini bir

araya getiren kişidir ve tek başına değil diğer iktisadi aktörler ile birlikte değerlendirilmektedir. Walras'ın genel denge analizine göre, statik denge için girişimcinin hedonistik eylem sergilemesi ve ürün ile maliyet fiyatlarının eşit olması gerekmektedir ki bu durumda girişimcinin üretime katılması karşılığı elde ettiği gelir sıfır olacaktır. Dolayısıyla denge durumunda girişimci, toprak sahibi, sermaye sahibi veya işveren olmaktan gelir sağlamaktadır. Şoklar söz konusu olduğunda ise, iktisadi denge durumundan dengesizlik durumuna geçilir ki bu durumda kar ve kayıptan söz etmek mümkündür. Nitekim Walras'a göre bu dengesizlik durumu, girişimcinin uyum sağlayıcı ve rutin benzeri davranışı sayesinde yeniden denge durumuna gelecektir. Walras, inovasyonu dışsal kabul ettiği için teknolojik gelişmeyi modeline dahil etmemiştir. Buna karşın Schumpeter, modeline inovasyonu dahil ederek iktisadi gelişme analizini gerçekleştirirken dinamik bir inceleme yapmıştır. Schumpeter'e göre inovasyonlar, iktisadi sistemi sürekli dengesizliğe sürükleyen içsel değişkenlerdir ve inovasyonun ortaya çıkmasındaki baş aktör içsel, yaratıcı ve enerjik olarak tanımlanan girişimcidir (Aydın, 2008:110-116). Statik ve dinamik süreç ile bu süreçlerin iktisadi aktörlerine ait davranışların ilişkisi tablo 2.1'de verilmiştir.

Tablo 2.1: Statik ve dinamik süreçlerin karar birimlerine ait davranışlar

STATİK	DİNAMİK
Durağan durum	Schumpeter'in gelişme teorisi
Denge veya dengeye yakınsama	Dengeden sapma veya yeni denge durumları
Süreklilik ve parametrelerde küçük değişimler	Süresizlik ve yapısal değişim
Öngörülebilirlik ve hesaplanabilirlik	Belirsizlik ve yaratıcı yıkım süreci
Veri yapısı içinde büyüme	Yenilikçi içsel gelişme
Uyumcu davranış / yönetici konumundaki girişimci	Yaratıcı davranış / lider konumundaki girişimci
Tüketici merkezli analiz	Arz / teknolojik yenilik ve yenilikçi girişimci merkezli analiz
Eski normlar ve paradigmlar çevresinde çalışmak	Paradigma savaşı: yeni normlar

Kaynak: Andersen (1991)

Schumpeter'in analizini ortaya koyarken etkilendiği diğer bir iktisatçı Clark'tır ki Schumpeter, Clark'ın hem statik kavramından hem de endüstriyel gelişme ve dinamik analiz görüşlerinden etkilenmiştir. Statik analizler, gelir dağılımını ortaya koymak için hedonistik davranışı temel almaktadırlar. Clark için statik şartlar, üretim faktörleri olan emek ve sermaye miktarının değişmediği, üretim tarzında gelişmenin

olmadığı, kapital birikiminin sona erdiği ve tüketici zevk ve tercihlerinin değişmediği durumda oluşmaktadır. Clark, statik şartlar mevcut iken, makro-bölüşüm teorisi olarak marjinal verim teorisini kullanmış ve marjinal verime göre bölüşümün haklı veya adil bölüşüm olduğunu ortaya koymuştur. Clark, statik tam rekabet şartları geçerli iken, toplam ürünün emek ve kapital arasında dağıtıldığını böylelikle herhangi bir artık oluşmaksızın bölüşümün gerçekleştiğini savunmuştur. Clark'ın statik analizi girişimciye artık bir değer bırakmaması yönüyle Walras'ın analizine benzese de Clark, dinamik şartları incelemesi ile öne çıkmaktadır. Clark, dinamik şartlar mevcut iken, dinamik faktörlerin birbirini telafi edici yönde hareket edeceğini dolayısıyla, statik durumun geçerli olacağını belirtmiştir (Kazgan, 2014:147-148). Dinamik teorilerde gelir bölüşümü sanayide teknolojik gelişmenin ortaya çıktığı sürekli gelişme kavramına dayanmaktadır ki, Schumpeter'in, Clark'ın görüşlerinden bu yönüyle etkilendiği söylenebilir (Aydın, 2008:112).

2.2. İcat ve Yenilik

Klasik öğretinin yanı sıra her ne kadar teknolojinin içerilmesine değinse bile neoklasik öğreti de teknolojiyi dışsal bir değişken olarak ele alırken, Schumpeter, teknolojinin içsel bir parametre olduğunu savunmuştur. İktisadi gelişmede teknolojik ilerlemelerin önemini ilk olarak ortaya koyan Schumpeter, mevcut ürünlerdeki fiyat değişikliğine dayalı rekabetin yeni ürünlere dayanan rekabet kadar önemli olmadığını belirtmiştir (Sungur, 2007:29). Yeni ürünlere verdiği önem göz önünde bulundurulduğunda, Schumpeter'in inovasyon kavramının ne ifade ettiği ortaya konulmalıdır. Dahası inovasyonun temelinde yatan icat kavramı ile birlikte ele alınması gerekmektedir.

Schumpeter, inovasyon kavramını ortaya koyarken icat ile inovasyon arasındaki ayrımı yapmıştır. İcat ile inovasyonu, sosyo-ekonomik faaliyetin farklı sektörleriyle ilgili kavramlar olarak düşünmüştür. Schumpeter'e göre icat kavramı, inovasyonun aksine dışsal bir değişken midir sorusunun cevabı net değildir. Bununla beraber, Schumpeter'in çalışmaları göz önünde bulundurularak bir analiz ortaya konulabilmektedir. Schumpeter'e göre, inovasyon, geçmiş ile ilintili olan ekonomiyle ilişkili iken icat, gelecek ile ilintili olan bilim ve teknoloji ile ilişkilidir. İnovasyonla ilgilenen ekonomiye göre, inovasyon iktisadi gelişmenin içsel bir değişkeni iken, icat sosyo-kültürel yapıdan kaynaklanan dışsal bir değişkendir. Schumpeter'in inovasyon

ve icat kavramlarını içsel veya dışsal değişkenler olarak ele alması incelenirken, hem analizlerini statik durum (genel denge yaklaşımı) ve dinamik durum (iktisadi gelişme yaklaşımı) için oluşturduğu hem de ekonomi ile teknoloji sektörlerinde icat ile inovasyon kavramlarının doğasının, niteliğinin ve etkisinin farklı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Statik yaklaşım, sektörlerin (ekonomik sektör ile bilim ve teknolojiyi de içeren kültürel sektör) karşılıklı etkileşimine de uygulanmıştır ve bir sektördeki değişimin, başka bir sektördeki değişim ile açıklanabildiği durumda statik yaklaşım genişletilmiştir. Dolayısıyla Schumpeter, sosyal evrim sürecine ilişkin dinamik bir yaklaşım ortaya koymak istediği için, icat ile inovasyon kavramlarına ilişkin kesin olmayan görüşlerini sosyal evrimde yarattığı sentetik sonuçlar ve ekonomik ile kültürel sektörler çerçevesinde ele almaktadır (Yagi, 2006:7-8). Schumpeter'e göre statik ve dinamik görüşte icat ve inovasyon kavramları Tablo 2.2'de verilmiştir.

Tablo 2.2: Schumpeter'in iktisadi sosyolojisinde icat ve inovasyon

	Statik görüş	Dinamik görüş
İktisat	Verilere tepki → dairesel akım (genel denge)	Girişimcilerin inovasyonu → takipçilerin tepkisi → ekonomik gelişme
Bilim sosyolojisi & teknoloji	Bilimsel bilgiye göre koşullu → teknolojik denge	Mucitin faaliyeti → görece özerk teknolojik gelişme
İktisadi sosyoloji	Her alanın görece bağımsızlığı → diğer alanlara veri olarak konum → sosyal kültürün statik durumu (genel bağlılık)	Etkileşim → sosyo-kültürel gelişme (sosyal evrim)

Kaynak: Yagi (2006:8)

Schumpeter'e göre, her inovasyonun temelinde yeni bir icat başka bir ifadeyle yeni bir buluş yer alırken, her icat inovasyon olarak tanımlanmamaktadır. Bir icadın inovasyon olabilmesi için, ticarileşmesi başka bir ifadeyle üretime dahil olması gerekmektedir. İcatları ortaya çıkaran kişilere mucit denilirken, var olan düşünce ya da icadın ticarileşmesini yani üretime dahil olmasını sağlayan kişi girişimci olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu durumda icat ve inovasyon ayrımından sonra karşımıza mucit ve girişimci ayrımı çıkmaktadır. İnovasyon ve icat kavramlarının birbirinden ayrılmasına benzer şekilde, icadı üretime dahil eden girişimcinin mucit olması gerekmemektedir. Her inovasyonun ortaya çıkması için yeni bir icat veya

yeni bir düşünceye ihtiyaç duyulduğu gibi, icatların ticarileşmesi için de girişimci unsuru gereklidir (Girişimci kavramının detaylı analizi için bkz. kısım 2.3).

2.2.1. Schumpeter'e Göre İnovasyon

Schumpeter'e göre inovasyonun tanımı; icat, inovasyon ve yayılma aşamalarının ayrımı; zaman içerisinde inovasyonun yoğunlaşması; inovasyonların ekonomide yer almasını teşvik etmek için inovasyonu gerçekleştiren uygun kurumlar olarak firmaların önemli rollerinin incelenmesi; yeni teknolojilerin üretimi ve tanıtımı için fon sağlayan kredilerin rolünün ortaya konması gibi yenilik iktisadının temellerini oluşturmaktadır (Antonelli, 2009: 619).

Schumpeter, iktisadi gelişmenin temeline koyduğu inovasyon kavramını İktisadi Gelişme Teorisi (The Theory of Economic Development) isimli kitabında beş başlık altında tanımlamıştır (Schumpeter, 2012a:66).

- i. (Tüketicilerin henüz tanımadıkları) yeni bir ürünün ya da bir ürünün yeni bir kalitesinin tanıtılması.
- ii. (İlgili sektörde henüz kullanılmamış) yeni bir üretim metodunun tanıtılması.
- iii. Daha önce böyle bir piyasa olsun veya olmasın, mevzu olan ülkenin belirli bir sektörünün daha önceden girmemiş olduğu, yeni bir piyasanın açılması.
- iv. Kaynağın mevcut durumda var olduğu veya yaratılması gerektiğine bakılmaksızın, ham madde veya yarı mamul temini için yeni bir kaynağın kullanılması.
- v. Herhangi bir sektörde tekel konumunun yaratımı gibi (mesela tröstleşme yoluyla) yeni bir organizasyonun yürütülmesi veya tekel konumunun kırılması.

Girişimcinin ortaya çıkardığı süreç inovasyonu; üretim fonksiyonunda, girdi miktarı sabit kalmak şartıyla çıktı miktarının ya da kalitesinin artması veya girdi ve çıktı miktarları ile çıktı kalitesi sabit iken üretim maliyetlerinin azalması olmak üzere iki şekilde gözlemlenebilir (Küçükcalay, 2010:449). Dolayısıyla süreç inovasyonu kavramında açık bir şekilde gözlemlendiği üzere Schumpeter, inovasyon kavramını üretim fonksiyonu ile ilişkilendirerek ortaya koymuştur. Üretim faktörleri, marjinal

teknik ikame haddi ölçüsünde değiştirilebilirken, üretim fonksiyonu değişmemektedir ki Schumpeter, üretim fonksiyonunda faktör miktarlarının yerine fonksiyonun şeklinin değişimi ile inovasyonun ortaya çıktığını belirtmiştir.

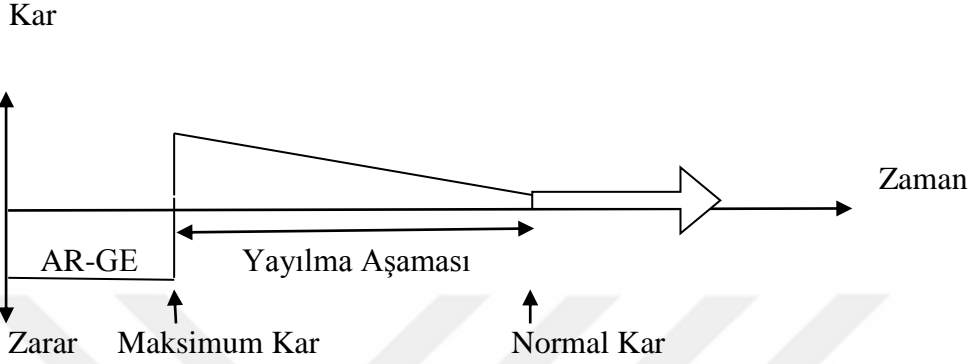
Schumpeter'e göre yeni bir ürün üç farklı aşamadan geçmektedir. Bunlardan ilki inovasyonun ortaya çıkması için gerekli olan yeni bilginin var olması başka ifadeyle icattır. Yeni bilgi ortaya çıkarıldıktan sonra, girişimci vasıtasıyla üretime katılmaktadır ki inovasyon olarak tanımlanan bu ikinci aşamada yeni fikirler pazarlanabilir ürün ve süreçler olarak piyasaya dahil olmaktadır. Son aşamada ise yeni ürün veya süreç olarak ekonomiye dahil olan inovasyonun yayılarak, yeni pazarlarda kullanılması yer almaktadır ki yayılma aşaması olarak ifade edilmektedir.

Yeni bir ürünün üç farklı aşaması, farklı inovasyon çeşitlerinde (radikal ve adımsal inovasyon gibi), farklı sektörlerde ve farklı ülkelerde farklı özellikler gösterebilmektedir. Örneğin radikal bir inovasyonun ortaya çıkmasında, gerekli bilgi birikimini sağlayan icat ortaya konduktan sonra uzun zaman geçmesi gerekebilirken, adımsal inovasyonun ortaya çıkması daha kısa sürede olabilmektedir. Başka bir örnek ise inovasyon sürecinin firmaların teknolojik ve ekonomik koşullarının daha iyi olduğu ortamlarda daha yoğun olmasıdır. Son bir örnek ise yeniliğin yayılması konusunda verilebilir ki, finans sektörünün gelişmiş olduğu ülkelerde gelişmemiş ülkelere göre yayılma aşaması daha etkin çalışmaktadır. Bunların yanı sıra, tüm ülkeler ve sektörler için geçerli olan bir durum ise, teknolojik gelişmenin ekonomiye etkisinin yayılma aşamasında ortaya çıkmasıdır.

Yayılma aşamasına geçildiğinde, yeni bilgi aynı sektördeki diğer firmalar veya farklı sektörler tarafından kullanıldığı için, yeni bilginin yarattığı artı değer artmaktadır ve ekonomi üzerindeki pozitif etkisi bu aşamada önem arz etmektedir. Yayılma aşaması, inovasyonun ekonomi üzerindeki pozitif etkisini ortaya çıkarırken, inovasyonu ortaya koyan girişimci (veya firma) için kar azalmaktadır. Yeni icat veya düşünceyi üretime dahil ederek inovasyon aşamasını başlatan girişimci (veya firma) inovasyon aşamasının başlangıcında maksimum başka bir ifadeyle tekel karı elde ederken, yayılma aşamasına geçildiğinde tekel karı giderek azalır, normal kara dönmektedir. Tekel karının azalması, girişimci için zararlı bir durum gibi görünse de ekonominin geneline bakıldığında inovasyonun yayılması, büyümeyi ve istihdam artışını desteklemektedir. Bunun yanı sıra teknolojik gelişme, yeniliğin bu üç

aşaması ile iş çevrimlerini sağlar ve iktisadi gelişmeyi sağlayan içsel bir değişken olarak karşımıza çıkar. İnovasyon sürecinde yayılma ve girişimcinin karı şekil 2.1’de gösterilmiştir (Sungur, 2007: 32).

Şekil 2.1: İnovasyon sürecinde tek el karı ve normal kar

Kaynak: Sungur (2007:32)

Schumpeter’e göre inovasyon kavramı tanımlandıktan sonra, Schumpeter’in görüşlerinin düşünce tarihindeki yeri ve öneminin ortaya konulması için iktisadi öğretilerde yenilik kavramının incelenmesi faydalı olacaktır.

2.2.2. İktisadi Öğretilerde İnovasyon Kavramı

Schumpeter, inovasyon kavramını beş başlıkta ele alırken, farklı iktisadi öğretiler için inovasyona ilişkin varsayımlar sadece kavramsal olarak değil işlevleri açısından da farklılaşmıştır. Bu kısımda farklı öğretilerin inovasyon kavramına bakış açıları özet halinde sunulurken, iktisadi öğretilerin teknolojik gelişmeye yaklaşımları üçüncü bölümde detaylı olarak ele alınmaktadır. Klasik, Neoklasik ve Evrimci öğreti ile Schumpeter’in inovasyon kavramının karşılaştırması Tablo 2.3’te verilmektedir (Antonelli, 2009:613).

Bu kısımda belirtilmesi gereken son husus, icat ve inovasyon ayrımını detaylı ve net bir şekilde ortaya koyan ilk düşünür Schumpeter olsa da bu yaklaşımında Klasik görüşü benimseyen Ricardo’dan etkilenmiş olduğudur. Ricardo, Schumpeter’in analizlerinde belirttiği kadar kapsamlı olmamakla beraber icat ve inovasyonun farklı kavramlar olduğunu, Schumpeter analizlerini ortaya koymadan önce ifade etmiştir (Ricardo’nun teknolojik gelişme yaklaşımı için bkz. kısım 3.1.2).

Tablo 2.3: İktisadi öğretilerin inovasyon yaklaşımları

	İnovasyon ve büyüme	İnovasyon ve rekabet	İnovasyon ve bilgi	Gelişen sistem içinde inovasyon
Klasik öğreti	İş bölümü Talep çekmeli Teşvik		Öğrenme Toplu bilgi	Endüstriyel uzmanlaşma Çeşitlilik Yapısal değişim
Neoklasik öğreti	Yeni büyüme teorisi	Üretim faktörü olarak bilgi Rant benzeri bilgi Yayıma	İktisadi mal olarak bilgi Bilginin yayılması Endüstriyel bölgeler Bilgi asimetrisi Bilgi idaresi	Teknolojik sistemler Sistemik etkileşim
Schumpeter	Yaratıcı yıkım	Yaratıcı tepki Schumpeteryan hipotez Girişimcilik Monopolistik rekabet Yapı - yönetim - performans Baskın tasarım Ağ dışsallıkları	İnovasyon fırtınası Ar-Ge Teknoloji itmeli Teknolojik fırsatlar	Dinamik etkinlik Sektörel model Teknolojik rejimler Yaratıcı benimseme Genel amaçlı teknolojiler
Evrimsel öğreti	Büyüme motoru olarak öğrenme Teknolojik yollar	Yaşam döngüsü Salgın yayılma Çoğaltıcı dinamikler	Sınırlı teknolojik bilgi Dağınık bilgi İnovasyon ağları Girdi ve çıktı olarak bilgi Yeterlilik	Sınırlı teknolojik değişim Geçmiş bağımlılığı Pozitif geri bildirimler Yol bağımlılığı Üretken ilişkiler

Kaynak: Antonelli (2009:613)

2.3. Girişimci

Girişimci, Aristoteles'ten günümüze kadar ele alınan ve günümüzde bilgi ekonomilerine geçiş ile pek çok iktisatçı ve davranış bilimcinin ekonomide önemini kabul ettiği bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilgi ekonomilerine geçiş ile teknolojik gelişme yoğunluğu giderek artmaktadır ve bu noktada teknolojik gelişmelerin başka bir ifadeyle inovasyonların üretime dahil edilmesini sağlayan girişimci kavramının üstlendiği rol büyük önem arz etmektedir. Schumpeter de yaratıcı yıkım kavramını ortaya koyarken, girişimciye önemli bir rol vererek,

girişimcinin, iktisadi gelişmenin sağlanması için gerekli bir unsur olduğunu belirtmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde girişimci kavramına yer verilmekle beraber, Schumpeter'in tanımladığı girişimci ile iktisadi öğretilerde tanımlanan girişimci kavramı bir takım öğretilerle bazı benzerlikler göstermesine karşın, bir takım öğretilerle de bazı farklılıklar içermektedir. Dolayısıyla, bu kısımda Schumpeter'in girişimcisi ve özelliklerine yer verilirken, iktisadi öğretilerde girişimci kavramının nasıl ele alındığı ve Schumpeter'in girişimcisi ile benzerlikleri ve farklılıkları incelenmektedir.

2.3.1. Schumpeter'in Girişimcisi ve Özellikleri

Schumpeter, girişimcilik kavramını, Avusturya okulu ve Alman tarihçi okuldan etkilenecek, Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (Capitalism, Socialism and Democracy, 1950) isimli kitabında, yeni tüketim malları, yeni ulaştırma ve üretim yöntemleri, yeni piyasalar, yeni endüstriyel organizasyon şekilleri olarak özetlediği inovasyon kavramını kullanarak açıklamıştır. Başka bir ifadeyle, Schumpeter'e göre girişimcilik, piyasada iktisadi aktörlerin karşılıklı uzlaşması neticesinde fırsat sömürüleri yaratmak yerine inovasyonu iktisadi sisteme dahil etmekten sorumlu belirli bir iktisadi işlevdir. Bu tanımlamasıyla Schumpeter, inovasyonların piyasaya eş zamanlı olarak sunulmadığına büyük önem veren Avusturya okulunun bireycilik ve nesnelcilik metodolojisini kullanmaktadır (Peneder, 2009: 83).

Schumpeter, nicel artışların (nüfus, sermaye birikimi gibi) ekonomide nitel ilerleme sağlaması için girişimciye önemli bir rol vermiş ve iktisadi gelişmenin girişimci aracılığı ile ortaya çıktığını savunmuştur. Dolayısıyla Schumpeter'e göre, girişimci kapitalist sistemin dinamik yapısının sürekliliğini sağlayan bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır ki Schumpeter, üretimin anlamının yeni kombinasyonlar yani inovasyon olduğu durumda girişimci faaliyetlerini emek ve sermayeden sonraki üçüncü üretim faktörü olarak değerlendirmiştir (Schumpeter, 2012a: 74).

Schumpeter'in bu kadar önemli bir rol atfettiği girişimcinin özelliklerini tanımlamadan önce, girişimci ve girişimci olmayan kişi arasındaki ayrımı yapmak gerekmektedir. Schumpeter, eylem insanı olarak tanımladığı girişimci ve durağan insan tanımlaması yaptığı girişimci olmayan birey arasındaki ayrımı İktisadi Gelişme Teorisi (The Theory of Economic Development) isimli kitabının 1911 yılındaki ilk

baskısında detaylı olarak ele almıştır. Eylem insanı ile durağan insan arasındaki farklılıklar ve benzerlikler Tablo 2.4’te verilmektedir (Swedberg, 2007). Swedberg (2007: 56), aşağıdaki tabloda gösterilen bu ayrımın, Schumpeter’in İktisadi Gelişme Teorisi (The Theory of Economic Development) isimli kitabının 1911 yılındaki baskısında daha detaylı olarak ele alındığını vurgulamaktadır.

Tablo 2.4: 1911’in Schumpeter’i: Eylem insanı ve durağan insan karşılaştırması

Eylem İnsanı	Durağan İnsan
Dinamik	Durağan
Dengeyi bozan	Denge arayan
Yeni olanı gerçekleştiren	Mevcut olanı tekrarlayan
Aktif, enerjik	Pasif, düşük enerjili
Lider	Takipçi
Yeni bileşimleri yaratan	Mevcut bileşimleri kabul eden
Değişime karşı içsel direnç göstermeyen	Değişime karşı güçlü bir içsel direnç gösteren
Eylemlerine yönelik dirence cevap veren	Başkasının yaptığı yeniliğe kıskançlık besleyen
Yeni alternatifler içerisinde sezgisel seçimler yapabilen	Mevcut alternatifler içerisinde rasyonel seçimler yapan
Güç ve yaratma neşesi ile motive olan	Salt ihtiyaçlarla motive olan ve doyuma ulaştığında duran
Kaynak sahibi olmadan bankaya borçlanan	Hiçbir kaynağı yönetmeyen ve yeni kaynakları kullanmayan

Kaynak: Swedberg (2007)

Brouwer (2002), Schumpeter’in yaklaşımında zaman içerisinde değişiklik olduğunu ve başlangıçta girişimcinin amacı kar iken, zamanla kazanma iradesi, savaşma içgüdüğü gibi farklı amaçlar da eklendiğinin (Brouwer, 2002:100) yanı sıra girişimcinin motivasyon kaynağının yaratma isteği ile başarının verdiği haz olduğunu belirtmektedir (Brouwer, 2002:89). Schumpeter’in girişimci kavramını biraz daha iyi anlayabilmek için, girişimci için tanımladığı genetik girişimcilik özelliklerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz (Schumpeter, 2012a: 75, 83-90).

- Merak,
- Yaratıcılık,
- Yetenek ve vizyon,
- Yenilikçi eğilim,
- Kendine güven,
- Liderlik isteği,
- Fırsatlar karşısında uyanıklık,

- Risk alma eğilimi,
- Motivasyon,
- Kolay sıkılma,
- Çok yönlü olma,
- Kararlılık.

Schumpeter, başlangıçta girişimcinin amacını kar elde etmek olarak tanımlarken, yukarıda belirtilen özellikler çevresinde girişimcinin amacını ve motivasyon kaynağını genişletmiştir. İnovasyon için gerekli bazı psikolojik motivasyonlar vardır ki tüketimden daha güçlü motivasyonlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunları, sosyal fark yaratabilme için özel bir krallık yaratma düşü ve arzusu, zaptetme ve savaşıma arzusu, başarıma isteği, yaratma ve değiştirme keyfi gibi tanımlamak mümkündür (Schumpeter, 2012a: 93-94).

Schumpeter'e göre girişimcinin, sermaye sahibi olmasına veya toplumun herhangi bir sınıfının üyesi olmasına gerek yoktur. Bir kişiyi girişimci olarak tanımlayabilmek için, hangi toplumsal sınıftan olduğuna, sermaye sahibi olup olmadığına bakılmaksızın, girişimci özelliklerine sahip olması ve bir inovasyonu iktisadi sisteme dahil ederek, ticarileştirmesi yeterlidir. Schumpeter'in bu tanımlamasına karşın farklı düşünürler, girişimciyi, yönetici, sermaye sahibi veya işveren gibi farklı şekillerde tanımlarken, farklı iktisadi öğretilerin girişimciye verdikleri işlev de değişmektedir.

2.3.2. İktisadi Öğretilerde Girişimci Kavramı

İktisadi düşünce tarihinde girişimci kavramı ele alınırken bazı girişimcilik teorilerini statik, bazılarının ise dinamik olduğu görülmektedir. Bununla beraber, statik teorilerde değişim ve belirsizlik yer almadığı için, girişimci pasif bir unsur olarak, geçmiş yöntem ve teknikleri tekrarlayan kişidir. Dolayısıyla statik teorilerde girişimcinin rolü, finansal sermaye arz etmek, yönetici, girişim sahibi veya üretim faktörlerinin işvereni olmak şeklinde kısıtlanmıştır. Dinamik teorilerde ise girişimcinin işlevsel bir anlamı vardır ve önemli bir aktördür (Hebert ve Link, 2006: 395). İktisadi düşünce tarihinde girişimciliğin en az 12 rolü vardır (Hebert ve Link, 1989: 41) ki girişimcinin rolü Tablo 2.5'te verilmektedir (Hebert ve Link, 2006: 393-394).

Tablo 2.5: İktisadi düşünce tarihinde girişimcinin rolü

Girişimcinin Rolü	Düşünürler
Belirsizlikle ilgili riski üstlenen kişidir	Cantillon, Thünen, Mill, Hawley, Knight, Mises, Cole, Shackle
Finansal sermayeyi arz eden kişidir	Smith, Turgot, Böhm-Bawerk, Pigou, Mises
Yenilikçidir	Baudeau, Bentham, Thünen, Schmoller, Sombart, Weber, Schumpeter
Karar vericidir	Cantillon, Menger, Marshall, Wieser, Amasa Walker, Francis Walker, Keynes, Mises, Shackle, Cole, Schultz
Endüstriyel liderdir	Say, Sain-Simon, Amasa Walker, Francis Walker, Marshall, Wieser, Sombart, Weber, Schumpeter
Yöneticidir	Say, Mill, Marshall, Menger
Ekonomik kaynakların düzenleyicisi ve koordinatörüdür	Say, Walras, Wieser, Schmoller, Weber, Clark, Davenport, Schumpeter, Coase
Girişimin sahibidir	Quesnay, Wieser, Pigou, Hawley
Üretim faktörlerinin işverenidir	Amasa Walker, Francis Walker, Wieser, Keynes
Müteahhittir	Bentham
Arbitrajçidir	Cantillon, Walras, Kirzner
Alternatif kullanımlar arasında kaynakların tahsisçisidir	Cantillon, Kirzner, Schultz

Kaynak: Hebert ve Link (2006: 393-394)

Cantillon (1680? – 1734), girişimci kavramını ele alan ilk bilim adamıdır ve iktisadi aktörleri, toprak sahipleri, işgücü ve girişimciler olarak tanımlamıştır (Er, 2012:10). Cantillon'a göre girişimci, belirli fiyattan satın aldığı malı, seviyesi belirsiz olmakla beraber daha yüksek fiyattan satmayı amaçlayan ve bu yanıyla denge fiyat ve miktarın oluşumunda rol üstlenen kişidir. Cantillon'un girişimcisi, toprak sahibi ve bankacıdan üstlendiği belirsizlik başka ifadeyle risk ile ayrılmaktadır ve risk alan, arbitraj yapan (daha yüksek fiyattan satış ile gelir sağlayan) ve iktisadi sistemde dengeleyici rolü olan kişidir. Schumpeter'e göre girişimci ise Cantillon'un aksine denge bozucudur ve daha yüksek bir denge noktası için inovasyon ile süreci başlatır (Praag, 1999: 327).

J. B. Say (1767 – 1832), girişimciyi üretim ve bölüşümün koordinasyonunu sağlayan kişi olarak tanımlarken, girişimcinin yöneticilik rolünü ortaya koyan ilk kişi olmuştur. Girişimci, risk alan kişi iken bu riskin minimize edilmesi girişimcinin bilgili, ahlaklı ve adil olmasına bağlıdır. Girişimcinin elde ettiği gelir, gelirden maliyetler çıktığında kalan artıktır ve bu artık fırsat maliyetini oluşturan yönetici gelirinden yüksek ise kar pozitifdir ki bu durumda girişimci arzını artırır. Dolayısıyla

Say'a göre girişimci, riski göze alan ücretli yöneticidir ve girişimcinin ücreti artık gelirin fazla olduğu, piyasanın dengede olmadığı durumlarda yüksektir (Praag, 1999: 315-316). Say statik teoriler çevresinde girişimciyi ele alırken, Schumpeter dinamik teorilerde girişimciyi tanımlamıştır.

Neoklasik öğreti, klasik öğretiye benzer şekilde statik denge durumunu kabul ettiği için Neoklasik öğretilerden iktisatçılar, girişimci yaklaşımını ele alırken statik teorilerde tanımlama yapmışlar ve girişimciye üretimde özel bir rol vermeksizin, yönetici olarak görmüşlerdir. Neoklasik öğretilerde, Marshall, Edgeworth ve Pigou, girişimcilik kavramına yer vermişlerdir. Marshall'a göre girişimci, üretim ve bölüşümü koordine eden, piyasada arz ve talep dengesini dikkate alan, firma içinde ise emek ve sermayeyi koordine eden kişi başka bir ifadeyle hem çalışan hem de işverendir. Girişimcide bulunması gereken vasıflar fazla olduğundan, girişimci sayısı azdır, dolayısıyla girişimcinin arz fiyatı yüksektir (Praag, 1999: 315-316).

Schumpeter, girişimci kavramını dinamik teoriler içerisinde ele almıştır ve Schumpeter'e göre girişimci, yenilikçi ve liderdir. Girişimci, iktisadi değişimin önemli bir unsurudur ve mevcut denge durumundan yeni denge durumuna geçişi sağlamakta önemli bir işlev yüklenmektedir. Girişimcinin herhangi bir toplumsal sınıfa dahil olması veya sermaye sahibi olması gerekmemektedir. Girişimcilik karı ise inovasyon olduğu sürece mevcuttur.

Girişimcilik konusunda diğer önemli bir yaklaşım, Avusturya okulundan Kirzner tarafından ortaya konmuştur. Kirzner (1973)'e göre, girişimcinin en önemli özelliği, bilgiye nereden ulaşabileceğini bilmesidir dolayısıyla girişimciyi, kar fırsatlarını değerlendirebilen ve piyasada dengeleyici güç oluşturan kişi olarak tanımlamıştır. Girişimci her ne kadar dengeleyici güç oluştursa da denge durumuna asla ulaşamamaktadır. Kirzner'e göre, girişimci, yenilikçi, değişimci ve yaratıcı olmasının yanı sıra liderlik özelliğine sahiptir. Kirzner'in girişimcisi ile Schumpeter'in girişimcisi karşılaştırıldığında, benzer özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Nitekim Schumpeter, girişimcinin iktisadi dengeyi bozan ve yeni denge durumunu oluşturan yanına vurgu yapmaktadır.

Schumpeter'in yanı sıra girişimcilik kavramına önem veren diğer bir iktisatçı ise Amerikan okulundan Knight'tır ve risk ile belirsizliği birbirinden ayırarak,

girişimciyi belirsizlikle baş eden kişi olarak tanımlamıştır (Praag, 1999: 323-324). Knight'a göre girişimci, belirsiz iş fırsatlarını değerlendirebilen, tüketicilerin tercihlerini değiştirebilen dahası işletme organizasyonundan sorumlu (Brouwer, 2002: 101) kişidir.

Farklı iktisadi öğretilerin girişimci tanımlamaları ve girişimciye yükledikleri işlevler Tablo 2.6'da verilmektedir (Winata, 2008: 29).

Tablo 2.6: İktisadi öğretilerde girişimcilik görüşlerinin karşılaştırması

	Fizyokrasi	Klasik öğreti	Neoklasik öğreti	Avusturya okulu	Amerikan okulu	Schumpeter
Teori	-	-	-	Piyasa süreci teorisi	Belirsizlik taşıma teorisi	Yenilik teorisi
Düşünürler	Cantillon, Baudeau	Say, Bentham	Marshall, Thünen	Von Mises, Hayek, Kirzner	Knight	-
Girişimci	Ürünü belirli bir fiyattan satın alıp, belirsiz daha yüksek bir fiyata satmak için risk alan	Üretim ve dağıtımını koordine eden	Ürün arzı, yenilik ve gelişmeyi sağlayan	Fiyat teklifleri sunan aracı	Saf karın sahibi	Yenilikçi
Özellik	Öngörü	Risk alma	İleriyi görme	Fırsatlara uyanık olma	Hesaplanan riski alma (spekülatif)	Yenilikçi teknik yetenek
Süreç	-	-	-	Keşfetme süreci	Speküstasyon süreci	Yaratıcı yıkım süreci
Girişimci ve piyasa dengesi	Denge kurucu	-	-	Hiç gerçekleşmeyen denge durumuna doğru yönelme	Dengeye yönelten doğal güç	Denge bozucu

Kaynak: Winata (2008:29)

Tablo 2.6, iktisadi düşünce tarihinde girişimcinin ele alınmasına ilişkin bir özet sunmaktadır. Nitekim Schumpeter, girişimci kavramını ortaya koyarken Weber'in karizmatik birey kavramından etkilenmiştir. Dolayısıyla, kısım 2.3.2.1'de karizmatik birey ile girişimci ayrı bir başlık altında ele alınmaktadır.

2.3.2.1. Karizmatik Birey ve Girişimci

Weber ve Schumpeter, çalışmalarında interdisipliner analizi içeren toplumsal iktisat yaklaşımı ve kurumsal iktisat yaklaşımını kullanmalarının yanı sıra, kapitalizmin sürdürülemezliğini incelemeleri, yeniliklerin kesikli olarak ortaya çıktığı ve kapitalizmin kendi sonunu hazırlayacağı gibi pek çok konuda benzerlik göstermektedirler. Bu benzerliklerden bir diğeri ise Schumpeter'in girişimci kavramı ile Weber'in karizmatik bireyidir ki bu benzerlik sebebiyle, girişimci kavramını ortaya koyarken, Schumpeter'in, Weber'den etkilendiği düşünülmektedir. Schumpeter ve Weber'in çok sayıda benzerliğe sebep olmalarında, her ikisinin de Marx'tan etkilenmiş olmalarının önemli bir etken olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla Schumpeter'in toplumsal iktisat yaklaşımında da etkisinde kaldığı Weber ile karşılaştırılması önemlidir.

Weber'e göre insanın maddi yaşama ve özellikle iktisadi etkinliğe yönelmesi, akılcılığın (rasyonalizm) ekonomik sistemdeki başarısının temelini oluşturmaktadır (Kızılkaya, 2007: 147). Weber, bu noktada karizma kavramını, bir kişiyi diğer kişilerden ayıran, doğa üstü, insan üstü veya en azından bazı yönleriyle farklı niteliklere sahip olmasını sağlayan özellik olarak tanımlamıştır. Weber'e göre karizmatik kişiler, tarihteki temel devrimci gücü oluştururken, sosyo kültürel değişimin kaynağıdır (Weber, 1968: 244). Dahası karizmatik liderin ortaya çıkmasında, icat ve teknolojik yeniliklerden ziyade "yeni bir ruh" etkili olmaktadır. Schumpeter'in girişimcisi, Weber'in karizmasına benzer şekilde, farklı özel yeteneklere sahiptir ve girişimci de karizmatik bireye benzer şekilde iktisadi gelişimin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bunların yanı sıra Schumpeter'e göre girişimcinin inovasyonu gerçekleştirmedeki temel motivasyonu yüksek kar güdüsünden ziyade, Weber'e benzer şekilde, içinde başarıma isteği, savaşma ve kahramanlık dolu olan "yeni ruhtur" (Schumpeter, 2012a: 93-94).

Weber'in karizma için tanımladığı olağanüstü güç rutinleştiğinde, bu güç, karizmatik liderin takipçileri tarafından egemenlik gücüne sahip olmanın meşrulaştırılması için uygun bir kaynak oluşturmaktadır. Dolayısıyla, tarih, karizmatik kesinti veya inovasyonların periyodik olarak ortaya çıktığı, ortaya çıkan karizmanın meşrulaştırma aracı olarak kullanılmasıyla rutinleştiği ve bu rutinleşmenin yeni bir karizma ortaya çıkana kadar sürdüğü bir süreç olarak ele alınabilir (Özel, 2015: 39).

Schumpeter, Weber'e benzer şekilde yenilikleri kesintili süreçler olarak ele alırken, yeni bir inovasyon ortaya çıkana kadar mevcut iktisadi düzenin devam edeceğini belirtmiştir. Schumpeter için inovasyonu iktisadi sisteme dahil eden girişimci iken, Weber'e göre yeni sürecin oluşmasını sağlayan karizmadır. Weber'in analizinde karizmatik liderin takipçileri olduğu gibi, Schumpeter'in analizinde de girişimcinin ortaya çıkardığı inovasyonu takip eden taklitçiler mevcuttur.

Bu benzerliklerin yanı sıra bir takım farklılıklar da bulunmaktadır. Weber'in ideal tip olarak tanımladığı kişi, Protestanlıkta dünya işlerinden elini eteğini çekmiş kişi anlamına gelen asketik kişidir. Schumpeter'in girişimci tanımı, hem Kalvin veya karizmatik bir lider kavramından daha akla yatkın yani inandırıcıdır hem de Weber'in asketik ruhu olan Protestan kavramına göre her zaman vardır (Aydın, 2008:160).

2.4. Dairesel Akım

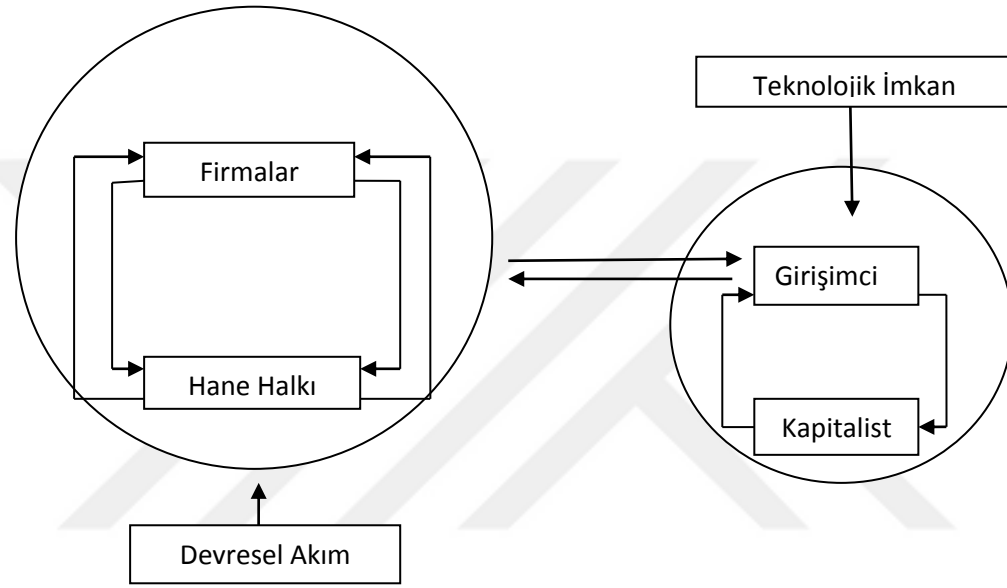
Schumpeter, Walras'ın genel denge kuramını kullanırken, denge durumunu belirlemek için kendi analizlerinde "iktisadi yaşamın dairesel akımı" kavramını ortaya koymuştur. Dairesel akımda, önceki dönemlerde üretilen ürünler her dönem içinde tüketilmektedir ve mevcut dönem üretimi sadece sonraki dönem tüketilecek mallardan oluşmaktadır. Dolayısıyla geçmiş dönemde gelecek için üretilen yenilikçi bir kombinasyon, mevcut dönemde eskinin bir parçası olmaktadır (Hebert ve Link, 2006:355-356). Schumpeter, dairesel akım kavramını, teknolojik gelişme neticesinde ortaya çıkan yeni iktisadi dengenin açıklanması için bir referans noktası olarak görmüştür. Dairesel akımın daha net bir şekilde ortaya konması için şekil 2.2'de Schumpeter'in iktisadi gelişme modeli gösterilmiştir (Özkul, 2007: 354).

Şekildeki birinci daire statik durum olarak tanımlanan denge durumunu göstermektedir. Teknolojik gelişme olmaksızın iktisadi sistem durağan bir denge durumunda kalmaktadır. Durağan denge durumunda, fiyatlar ve ürün nitelikleri sabit iken, faiz oranları sıfıra eşittir ve net yatırımlar bulunmaz. Dahası statik dengenin olduğu durumda iktisadi aktörler hedonistik eylem göstermektedirler.

Statik durumdan çıkarak, yeni bir iktisadi dengeye geçilmesi ancak enerjik eyleme sahip olan girişimci ve kapitalist ile mümkün olmaktadır. Dolayısıyla şekildeki ikinci daire iktisadi değişimin temelinde yatan girişimci ve kapitalistin ortak alanını

göstermektedir. Statik denge durumunda, iktisadi sistem, rutin eski tecrübeler temelinde ilerlemektedir ki bireylerin hedonistik eylem göstermelerinin tanımlanma sebebi bu rutin düzeni açıklamaktır. Statik durumda, iktisadi gelişimin sağlanması için herhangi bir sebep yok iken iktisadi gelişimin sağlanması ancak girişimci ile mümkündür ve Schumpeter, girişimciyi iktisadi değişme için gerekli itici güç olarak görmüştür.

Şekil 2.2: Schumpeter'in iktisadi gelişme modeli

Kaynak: Özkul (2007:354)

Girişimci, inovasyonların iktisadi sisteme dahil olmasını sağlayarak, eskiyi ortadan kaldırmaktadır. Böylelikle girişimcinin yenilikçi davranışı, mevcut iktisadi dengeyi bozarken, yeni bir iktisadi denge durumuna geçilmesini sağlamaktadır. Bu yeni denge durumu, yeni bir inovasyon ortaya çıkana kadar sürmekte iken, yeni inovasyon ile bu döngü tekrarlanmaktadır. Sonuçta, sürekli değişimin olduğu süreksiz denge durumları karşımıza çıkmaktadır (Praag, 1999: 320).

Schumpeter'in tanımladığı kapitalistin rolü, girişimcinin inovasyon faaliyetini gerçekleştirebilmesi için fon sağlamasıdır. Girişimci ve ileri görüşlü kapitalistlerin bir arada olması ekonomideki sürekli değişimi sağlamaktadır (Antonelli, 2009: 619). Girişimci, yenilikçi faaliyetiyle iktisadi sistemde gelişimi sağladığı için, inovasyonun vazgeçilmez unsuru olduğu kadar inovasyonun maliyetinin karşılanmasında girişimciye fon sağlayan finansal sistemler de büyük öneme sahiptir. Schumpeter'e göre iktisadi sistemdeki kredilerin tamamı girişimciler tarafından kullanılmakta ve

inovasyon faaliyetleri için harcanmaktadır. Bu sebeple konjonktür dalgaları teorisini ortaya koyarken, inovatif faaliyetlerin yoğunlaştığı canlanma dönemlerinde kredi hacminin genişlediğini, canlanma döneminden sonra kredilerin geri ödemesinin yapıldığı süreçte kredi hacminin daraldığını ortaya koymuştur.

Schumpeter, dairesel akım kavramını yalnız yaratıcı yıkımı açıklamak için kullanmamaktadır. Dairesel akım kavramına iktisadi hayatın dairesel akımını tanımlarken de yer vermektedir (Schumpeter, 2012b: 42-68). Schumpeter'in yaratıcı yıkım kavramını açıklamak için gerekli dinamik analiz, eksik rekabet piyasaları, icat ve yenilik, girişimci ile dairesel akım unsurlarını tanımladıktan sonra Schumpeteryan yaratıcı yıkım kavramı ortaya konulabilmektedir.

2.5. Yaratıcı Yıkım

Schumpeteryan yaratıcı yıkım, mevcut denge durumunun bozularak, yeni iktisadi denge durumuna geçilmesidir ki bu yeni denge durumu iktisadi gelişme olarak tanımlanmaktadır. Schumpeter'in İktisadi Gelişme Teorisi (The Theory of Economic Development, 1934) kitabında tanımladığı Schumpeteryan yaratıcı yıkım kavramı günümüzde Schumpeter'in Mark 1'i olarak ele alınmaktadır (Breschi vd., 2000: 388). Yaratıcı yıkım kavramını daha detaylı olarak açıklamak için, daha önce yaratıcı yıkımı tanımlamak için ele aldığımız unsurların yaratıcı yıkım ile ilişkisini sırasıyla ele almak uygun olacaktır.

Teknolojik gelişme durumu, daha ileri düzeydeki bir üretim metoduna imkan tanıyacağı için maliyetlerin azalmasını sağlamaktadır. Statik analiz yöntemini kullanan Ortodoks Neoklasik analiz azalan maliyetleri başka bir ifadeyle teknolojik gelişmeyi dışsal kabul etmiştir. Dahası statik teorilerde, kar ve faiz sıfır iken, servet birikimi durmaktadır. Nitekim teknolojik gelişme söz konusu olduğunda, azalan maliyetler sebebiyle, statik teorilerin veri kabul ettiği parametrelerin bir kısmı (örneğin maliyetlerdeki azalma ile arz eğrisindeki kayma) değişmektedir. Dolayısıyla, parametrelerin değişimi statik kabul edilen sistemi belirsizliğe sürükler ki bu sebeple Schumpeter iktisadi gelişmeyi açıklayabilmek için inovasyon kavramını içsel kabul etmiş ve yaratıcı yıkım çalışmasının temelinde tanımladığı inovasyondan ötürü dinamik analiz yöntemini kullanmıştır. Statik teorilerde iktisadi sistemin sürekli denge durumunda olduğu kabul edildiği için fiyatlar da devamlılık

kazanmaktadır ve bu durumda iktisadi dalgalanmalar rekabetçi bir piyasa yapısına kıyasla daha az ortaya çıkmaktadır. İktisadi sistemin yeni bir denge noktasına geçişi küçük miktarsal değişmelerle olmaktadır (Schumpeter, 2008: 25).

İnovasyonun piyasaya entegre edilmesi girişimci aracılığıyla gerçekleşmektedir. Schumpeter'e göre girişimci, iktisadi gelişmenin en önemli faktörlerinden biridir. Girişimcinin üretime dahil ettiği inovasyon, başlangıçta tekel karı elde etmesini sağlamaktadır. Bu tekel karı, rekabetçi piyasalarda inovasyonun yayılması ile normal kara dönüşmektedir.

Tekel karının zamanla azalması, girişimciye zarar veriyormuş gibi gözükse de ekonominin genelinde yarattığı olumlu etki, iktisadi büyümeyi sağlamaktadır. Schumpeter, iktisadi büyümeyi dairesel akım aracılığıyla açıklamıştır. Geleneksel dairesel akım (statik denge), girişimcinin inovasyonu iktisadi sisteme dahil etmesi ile değişmekte, dinamik iktisadi gelişme sürecine dönüşmektedir. Dairesel akıma göre, girişimcinin inovatif faaliyeti, mevcut denge durumunda bozulmalara sebep olarak, yeni bir denge durumunun oluşmasını sağlamaktadır. Girişimci inovatif faaliyetinin maliyetini, dairesel akımın yarattığı tasarruflar yeterli olmadığı için kapitalist aracılığıyla karşılamaktadır ve Schumpeter, ekonomideki kredilerin tamamının girişimciler tarafından kullanıldığını varsaymıştır.

Schumpeteryan yaratıcı yıkım, mevcut denge durumunun bozularak, yeni bir denge durumuna geçilmesi başka bir ifadeyle dairesel akımın bozulması olarak tanımlanabilir. Sonuç olarak yaratıcı yıkım süreci, yeni ürün, süreç, girdi, örgütlenme veya piyasaların iktisadi sisteme girişimci tarafından dahil edilmesi ile başlamaktadır. İnovasyon, sisteme ilk dahil edildiğinde, girişimciye tekel karı sağlar fakat zamanla ortaya çıkan taklitçiler ile tekel karı zamanla normal kara dönüşür. İnovasyonların kar avantajı ortadan kalkınca yatırımlar başka bir alana kaymaktadır ve yeni bir inovasyon ortaya çıkana kadar sektör küçülmektedir (McCraw, 2009:254-256). Yeni bir inovasyon ortaya çıktığında ise, bu süreç tekrar başlamaktadır ve böylelikle yaratıcı yıkım süreci, sürekli olarak süreksiz denge noktalarının oluşmasıyla devam eder.

Görüldüğü üzere Schumpeteryan yaratıcı yıkım temeline dayanan iktisadi gelişme; başlangıç dengesi, inovasyon ve ekonomik gelişme, yenilenmiş denge ve evrim

olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama olan başlangıç dengesi, statik durumun olduğu, bireylerin hedonistik eylemlerine dayalı bir denge noktasını tanımlamaktadır. İkinci aşama inovasyon ve ekonomik gelişmedir ki bu süreçte, girişimci inovasyonu iktisadi sisteme dahil ederek, mevcut denge durumunun başka bir ifadeyle dairesel akımın bozulmasını sağlamaktadır. Bu aşamada iktisadi gelişme ortaya çıkarken, yenilikçi faaliyetler tükenir ve dengesizlik durumu beraberinde inovasyon yapmanın zorlaştığı bir ortam yaratır. Üçüncü aşama, yenilikçi dürtünün iktisadi gelişmeyi desteklemekte yetersiz kaldığı ve teknolojik gelişmeyi takip edemeyen eski firmaların iktisadi sistemde yok olduğu yenilenmiş denge durumudur. Son olarak dördüncü aşamada iktisadi sistemin evrildiği, rutin dengeler ve inovasyon ile ortaya çıkan dengesizliklerin bir arada bulunduğu evrim aşaması yer almaktadır (Andersen, 2004:3-4).

Schumpeteryan yaratıcı yıkım kavramının “yaratım” ve “yıkım” olmak üzere iki önemli kısmı bulunmaktadır. Schumpeter, yeni kombinasyonları yani inovasyonu, eskinin elimine edilmesi olarak tanımlamaktadır ki bu tanım da yaratım ve yıkımı ortaya koymaktadır (Schumpeter, 2012a:67). Yaratıcı yıkım sürecinde, eski, verimsiz ve teknolojik gelişmeyi takip edemeyen firmaların piyasadan çekilmesi ile eski olanın piyasadan silinmesi yıkım sürecini ifade etmektedir. Buna karşın yaratım süreci, yeni, verimli ve teknolojik gelişmenin başka ifadeyle inovasyonun piyasaya dahil olmasını sağlayan firmaların ortaya çıktığı, yeni bir inovasyonun piyasaya entegre edildiği ve iktisadi gelişimin sağlandığı aşamayı belirtmektedir.

Schumpeter’in yaratıcı yıkıma ilişkin görüşleri zaman içerisinde bir takım değişikliklere uğramış ve yaratıcı birikim kavramı olarak karşımıza çıkmıştır. Yaratıcı yıkım kavramının temellerine oturan ve yaratıcı yıkıma benzer şekilde Schumpeter’in iktisadi gelişmeyi açıklamakta kullandığı yaratıcı birikim kavramı kısım 2.6’da incelenmektedir.

2.6. Yaratıcı Birikim

Schumpeter’in yaratıcı yıkım görüşünde zaman içerisinde bir takım değişiklikler ortaya çıkmıştır ve Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (Capitalism, Socialism and Democracy, 1942) kitabında yaratıcı birikim olarak tanımlanmıştır. Yaratıcı birikim kavramı, Schumpeter’in Mark 2’si olarak bilinmektedir (Breschi vd., 2000: 388).

Yaratıcı birikim kavramının ortaya çıkmasında, Schumpeter'in girişimci üzerine düşüncelerinin zaman içerisindeki değişimi önemli bir yer tutmaktadır. Yaratıcı yıkım kavramında inovasyonu iktisadi sisteme dahil eden girişimciler iken, yaratıcı birikimde bu işlevi, profesyonel Ar-Ge departmanına sahip büyük firmalar üstlenmektedir. Schumpeter'in görüşlerinde ortaya çıkan bu değişikliğin önemli nedenlerinden birisi, gençliğinde Avusturya'da kurulan bir dünya ile tanışmasının yanında savaş döneminde Amerika'da farklı bir dünya düzenini tanınmasıdır. Amerika'da girişimci olarak küçük firmalar yerine, planlanan araştırmada tecrübeli araştırma bölümüne sahip olan, belirgin şekilde ortaya çıkan büyük firmalar ile karşılaşmaktayız (Landström, 2005: 34-35). Dolayısıyla, Schumpeter'in girişimci üzerine düşüncelerinin gelişiminde, Amerika'daki girişimci kavramı büyük öneme sahiptir.

Yaratıcı birikim süreci, gelişmiş Ar-Ge yapısına sahip büyük firmaların sahip oldukları profesyonel araştırma imkanı ile inovasyonu iktisadi sisteme dahil etmelerini, böylelikle süreç içerisinde değişerek mevcut güçlerini koruyabilmelerini dahası rekabet avantajı yakalamalarını içerisinde barındırmaktadır. Nitekim bu pozitif etkilerin yanı sıra tıpkı yaratıcı yıkım kavramındaki gibi yaratıcı birikim sürecinde de yıkım aşaması bulunmaktadır ki yıkım aşamasını, eski, verimsiz, teknolojik gelişmeyi takip edemeyen firmaların sektörden çekilmesi oluşturmaktadır. Yaratıcı yıkım ve yaratıcı birikim kavramlarının daha iyi anlaşılabilmesi için iki kavram arasındaki farklılıklar ve benzerlikler Tablo 2.7'de özet olarak verilmektedir (Landström, 2005: 35).

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere Schumpeter yaratıcı yıkım kavramını İktisadi Gelişme Teorisi (The Theory of Economic Development, 1934) kitabında ele alırken, yaratıcı birikim kavramını Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (Capitalism, Socialism and Democracy, 1942) kitabında incelemiştir. Mark 1'in endüstriyel özelliklerine baktığımızda, rekabetçi piyasa varsayımı altında, piyasaya giriş engellerinin ve bilgi tabanlı firma sayısının az olduğu görülmektedir. Mark 2'de ise, oligopolistik ve monopolistik piyasa varsayımı altında, yüksek giriş engelleri ve ölçek ekonomileri ile daha yüksek ivme yakalayan büyük firmalar bulunmaktadır. Mark 1 ve Mark 2, iktisadi gelişmenin temeli olarak inovasyonları kabul etmeleri, girişimciliğin zamanda sınırlandırılmamış bir fonksiyon olması ve risk alan kişiler

olarak kapitalistlerin tanımlanması yönleriyle benzerlik göstermektedirler. Nitekim Mark 1'e göre girişimci sadece bir birey iken, Mark 2'ye göre, bir grup, ağ veya kuruluş da girişimci kabul edilmektedir. Dahası Mark 1 yalnızca birinci derece yenilikleri dikkate alırken, Mark 2, takipçilerin de girişimci olabileceğini savunmakta dolayısıyla imitasyon faaliyetlerini de göz önünde bulundurmaktadır.

Tablo 2.7: Schumpeteryan Mark 1 ve Mark 2

	Mark 1	Mark 2
Kitap	İktisadi Gelişme Teorisi – Schumpeter'in 1912'deki kitabına dayanmaktadır	Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (1942)
Endüstriyel Özellikleri	- Rekabetçi piyasalar - Düşük giriş engelleri - Uygulanan bilgi tabanında çok miktarda küçük firmalar (az sayıda bilgi tabanlı firma)	- Oligopolistik ve monopolistik piyasalar - Yüksek giriş engelleri - Çoğu sanayide küçük firmaların sayısının azalması ile ölçek ekonomileri aracılığıyla daha hızlı büyüyen firmalar
Benzerlikler	- İnovasyonlar (veya yeni kombinasyonlar) iktisadi gelişmenin merkezidir. - Girişimcilik, zamanda sınırlandırılmamış bir fonksiyondur. - Kapitalistler, riski üstlenirler.	
Farklılıklar	- Bireye odaklanır – girişimci bir bireydir - Sadece birinci derece yenilikler hesaba katılır – örneğin sadece önemli ve tamamen yapıyı bozan inovasyonlar, iktisadi gelişme yaratır.	- Girişimciliğin bir birey tarafından gerçekleştirilmesi gerekmemektedir, bir grup, bir ağ veya kuruluş tarafından gerçekleştirilebilir. Schumpeter, önemli inovatif faaliyetler için büyük ve kurulu firmaların altını çizmektedir. - İnovatif görüşlere duyulan ihtiyaç daha azdır – takipçiler de girişimci olarak düşünülebilir.

Kaynak: Landström (2005:35)

Schumpeteryan Mark 1 ve Mark 2 Şekil 2.3'teki gibi şematik olarak gösterilebilir. Şemayı inceleyecek olursak;

- i. Schumpeteryan yaratıcı yıkım veya Mark 1, girişimcinin başlattığı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Her hangi bir sınıfa mensup olmasına bakılmaksızın, inovasyonu iktisadi sisteme entegre eden kişi girişimcidir. İnovasyon sonrasında eski ürün, süreç, organizasyon veya pazarlama tekniği yerini yeni yapıya bırakmaktadır. Bu noktada yaratıcı yıkım

kavramı karşımıza çıkmaktadır. İnovasyonu ortaya çıkaran girişimci ise başlangıçta tekel karı elde ederken, rekabetçi piyasa yapısından ötürü diğer firmalar inovasyona adapte olduklarında tekel karı normal kara dönüşmektedir. Bu noktada ise gerek tekel karına sahip olma isteği gerek ise girişimcinin sahip olduğu başarıma arzusu, yenilikçilik gibi kişisel özellikleri bir sonraki süreci başlatmaktadır.

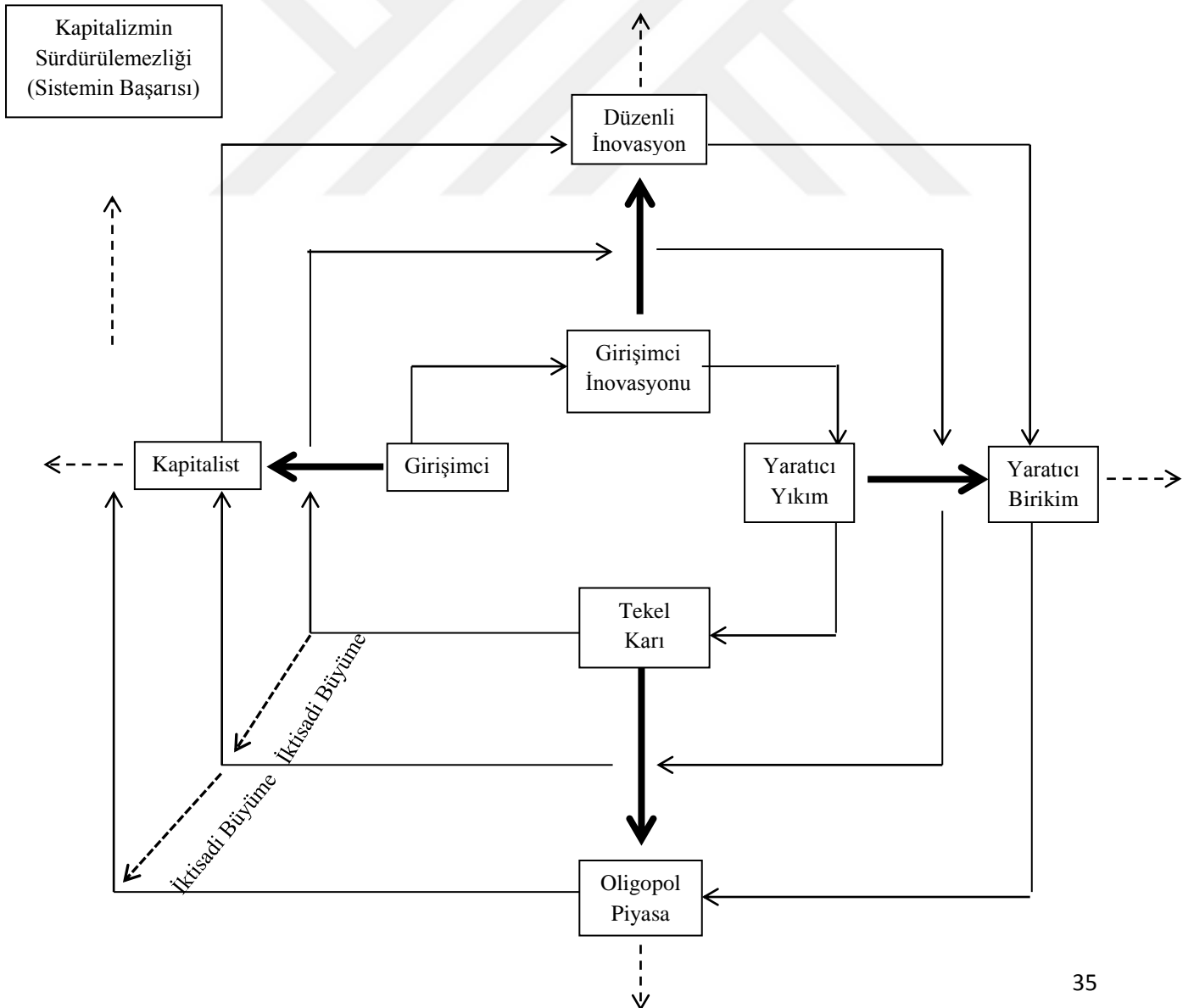
- ii. Schumpeteryan yaratıcı birikim veya Mark 2, Schumpeter'in görüşlerindeki değişimin bir sonucudur. Gelişen iktisadi sistem içerisinde Schumpeter, bakış açısını değiştirerek girişimci yerine profesyonel Ar-Ge birimine sahip büyük firmaları başka bir ifadeyle kapitalisti tanımlamaktadır. İnovasyonu iktisadi sisteme dahil eden unsur kapitalistlerdir. Profesyonel Ar-Ge departmanına sahip kapitalistler, düzenli Ar-Ge inovasyonlarının ortaya çıkmasını sağlamaktadırlar. Düzenli Ar-Ge inovasyonları ise, yaratıcı birikim sürecinin oluşumunu beraberinde getirmektedir. Yaratıcı birikim, eski düzenin yerine yeni düzenin kurulmasını sağlarken, büyük firmalar elde ettikleri karlar sayesinde daha fazla büyümektedir. Bu durum ise oligopol piyasaların oluşumunu beslemektedir. Oligopol piyasasında yer alan ve inovasyondan elde ettiği başarı ile büyüyen firmalar, daha güçlü bir Ar-Ge yapısı ve daha büyük bir sermaye birikimine sahip olmaktadır. Bu durum ise büyüyen firmanın, yeni bir inovasyonu sisteme dahil etmesi isteğini oluştururken, yeni bir süreci başlatmaktadır.

Şekil 2.3'teki şema Schumpeteryan Mark 1 ve Schumpeteryan Mark 2'nin benzerlikleri açısından ele alındığında şunları belirtmek mümkündür;

- i. Her iki yapıda da süresiz ama kararlı durumu gösteren bir sonraki sürece geçiş, iktisadi büyümeyi tanımlamaktadır.
- ii. Gerek yaratıcı yıkım gerekse yaratıcı birikim kavramlarında, verimsiz firmalar, üretim teknikleri ve yapılar yerini verimli firmalar, üretim teknikleri ve yapılar bırakarak sürdürülebilir büyüme için gerekli etkin kaynak kullanımını sağlamaktadır. Dahası inovasyonun ortaya çıkardığı pozitif dışsallıklar tüm ekonomi üzerinde pozitif bir etki bırakmaktadır.

- iii. Her iki yapı da iktisadi sistemin evrimini göstermektedir. Bu döngü inovasyon faaliyetini gerçekleştiren girişimci veya Ar-Ge sahibi büyük firma var olduğu sürece sürekli olarak devam etmektedir. Başka bir ifadeyle sistem sürekli olarak evrilmekte ve büyümektedir. Bu durum ise kapitalist sistemin ihtiyaç duyduğu dinamik yapıyı oluştururken aynı zamanda kapitalizmin başarısını göstermektedir.
- iv. Girişimci veya Ar-Ge sahibi büyük firmanın girişimcilik faaliyeti sona erdiğinde kapitalizmin ihtiyaç duyduğu dinamizm ortadan kalkmaktadır. Girişimcilik faaliyetinin sona ermesinin temelinde ise kapitalist sistemin başarısı yer almaktadır. Dolayısıyla sistemin başarısı, sistemin sonunu ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 2.3: Schumpeteryan Mark 1 ve Mark 2

Schumpeteryan yaratıcı yıkım ve yaratıcı birikimin temelindeki teknolojik gelişme, farklı öğretilerde farklı yaklaşımlarla incelenmektedir. Yaratıcı yıkım analizini ve öğretilerdeki yerini ortaya koyabilmek için, farklı öğretilerin ve Schumpeter'in teknolojik gelişmeyi nasıl ele aldığıın ortaya konması önemlidir.

3. İKTİSADİ ÖĞRETİLERDE TEKNOLOJİK GELİŞME

Sanayi Devrimi sonrasında büyük önem kazanan teknoloji kavramının, etimolojik kökeni eski Yunanca'daki “tekhne” ve “logos” kelimelerine dayanmaktadır. Eski Yunanca'da tekhne kelimesi inşaa etmek, örmek, yapmak gibi anlamlar taşırken, logos kelimesi bilgi anlamını taşımaktadır. Bu iki kelimenin birleşmesiyle oluşan teknoloji kelimesi ise “inşaa etme bilgisi” olarak yorumlanabilir. Daha anlaşılır bir ifadeyle teknoloji kelimesinin “üretim bilgisi” anlamı taşıdığı söylenebilir.

Üretim bilgisi anlamına gelen teknoloji, doğrudan veya dolaylı olarak iktisadi öğretilerin ilgi merkezi olmuştur. Özellikle 18. ve 19. yüzyılda ortaya çıkan Sanayi Devrimi ile iktisadi öğretilerin teknolojik gelişmeye olan yaklaşımları birbirlerinden farklılaşmıştır. Teknolojik gelişmeyi bir kısım öğretiler dışsal (ekzojen) olarak ele alırken, bir kısım öğretiler ise içsel (endojen) olarak ele almışlar ve analizlerine dahil etmişlerdir.

Sanayi Devrimi'nin başlangıcı ile yakın zamanlarda ortaya çıkan Klasik öğreti, teknolojik gelişme kavramına çok fazla yer vermemektedir. Bunun yerine öğretinin ortaya çıktığı dönemde etkin olan üretim imkanları emek yoğun olduğu ve makineleşme süreci görece zayıf olduğu için daha ziyade iş bölümü ve uzmanlaşma kavramları üzerinde durulmaktadır. Bu sebeple ikinci bölümün ilk kısmında Klasik öğretinin teknolojik gelişme yaklaşımı incelenirken, Klasik öğretinin ortaya çıktığı konjonktüre uygun olarak teknolojik gelişme incelemesi iş bölümü ve uzmanlaşma kavramları üzerinden yapılmaktadır.

İkinci kısımda, her ne kadar Klasik öğretinin temel varsayımlarını kabul etse de bir takım köklü değişiklikleri de içeren Neoklasik öğretiye yer verilmektedir. Dar anlamda Neoklasik öğreti, 1870'li yıllarda ortaya çıkmıştır ki bu tarih Sanayi Devrimi'nin neredeyse tamamlandığı zamana denk gelmektedir. Schumpeter'e göre tarihi iktisat biliminden ayırmak doğru değildir ve iktisadi konuları incelerken tarihsel süreci de göz önünde bulundurmak gerekir. Bu bakış açısıyla yaklaştığımızda Sanayi Devrimi'nin beraberinde getirdiği makineleşme sürecinin, bu öğretinin analizlerini muhakkak etkilediğini söyleyebiliriz. Neoklasik öğretilerde teknolojik

gelişme, üretim faktörü gibi düşünülmekte ve emek veya sermaye artışı ile tanımlanamayan üretim artışı başka bir ifadeyle artık olarak tanımlanmaktadır.

Üçüncü kısımda Marksist öğretinin teknolojik gelişme yaklaşımı ele alınmaktadır ki Schumpeter'in yaratıcı yıkım kavramını ortaya koyarken Marx'ın dinamik analiz yaklaşımını benimsemesi ve artı değer kuramından etkilenmesi sebebiyle önem arz etmektedir. Marksist öğretinin kurucusu olan Marx'a göre, üretim tarzının ortaya çıkmasında, üretim güçleri ile toplumsal sınıflar üzerinden tanımlanan üretim ilişkileri belirleyicidir ve üretim güçlerinin içerisinde yer alan üretim araçları ve üretim tekniği toplumsal gelişme için gereklidir. Dolayısıyla teknolojik gelişme kavramı üretim tekniğini oluşturduğu için Marksist öğretilerde de önemli bir yer tutmaktadır.

Dördüncü ve son kısımda ise, Schumpeter'in teknolojik gelişmeye yaklaşımı ortaya konarken aynı zamanda teknolojik gelişmeleri kullanarak tanımladığı konjonktürel dalgalar modeline değinilmektedir.

3.1. Klasik Öğretinin Teknolojik Gelişme Yaklaşımı

Klasik öğreti, Adam Smith'in 1776 yılında Ulusların Zenginliği (Wealth of Nations) kitabının yayınlanmasından, 1873 yılında J. S. Mill'in ölümüne kadar olan süreçte etkin olan bir düşünce okuludur. Klasik öğretilerde teknolojik gelişmeye pek yer verilmemiştir. Klasik öğretilerde teknolojik gelişme ele alınırken, iş bölümü ve uzmanlaşma kavramları üzerinden analizler incelenmektedir.

Klasik öğretilere göre, iş bölümü ve uzmanlaşmanın sonucunda ortaya çıkan verimlilik artışı, ekonomik büyüme ve refah artışında üretim faktörleri kadar etki yaratmaktadır. İş bölümü ve uzmanlaşmanın sonucunda verimlilik artışı sağlanması; i. İşçinin becerisinde dolayısıyla üretiminde ortaya çıkan artış, ii. Aynı işin yapılmasının getirdiği uzmanlaşma ile yapılan işin daha hızlı ve daha basit bir şekilde yapılabilir hale gelmesi, iii. İş değişikliklerinde ortaya çıkan zaman kaybının önlenmesi ile mümkün olmaktadır (Bilgili, 2013:62).

Bu bölümde gerek klasik öğretinin kurucusu olması gerekse iş bölümü ve uzmanlaşma konusuna sağladığı büyük katkı sebebi ile Adam Smith'in ve icat ile inovasyon arasındaki ayrımı yapmasının yanı sıra inovasyonu ilk gerçekleştirenin

tekel rantı elde edeceği konularında Schumpeter ile benzerlik gösteren David Ricardo'nun analizlerine yer verilmektedir.

3.1.1. Adam Smith'in Teknolojik Gelişme Yaklaşımı

Smith kitabında ne teknoloji ne de makineler için ayrı bir başlık açmıştır. Smith'in 1776'da yayınlanan Ulusların Zenginliği isimli kitabının yayım tarihi özel bir öneme sahiptir. İktisat tarihçileri İngiltere'de doğan Sanayi Devrimi'nin başlangıç noktası olarak 1770'leri kabul etmektedirler. Smith'in kitabını yazdığı yıllarla, devrimle beraber teknolojik gelişmelerin hızlandığı yıllar benzerlik göstermektedir. Smith'in bu gelişmeleri göz önünde bulundurmaması ve kitabında teknoloji bölümüne yer vermemesi bir takım iktisatçılar tarafından eleştirilmiştir. Friedrich List, Smith'in bilim ve teknolojiye yeterince değinmediğini belirtmektedir (Freeman ve Soete, 2003:40). Blaug (1985), bu eleştirilerini Smith'in kitabında yaşadığı olağanüstü ekonomik değişim sürecini yansıtan hiçbir şey olmadığı şeklinde dile getirmiştir. Türkcan (1981), Smith'in yaşadığı dönemde ortaya çıkan teknolojik ilerlemeleri yeterince değerlendiremediğini belirtmiştir. Bu konu, Marks, Lauderdale ile Ure, Charles Babbage gibi yazarlar tarafından da eleştirilmiştir (Narin, 2010:243).

Smith, teknoloji ve makineler ile ilgili özel bir bölüm oluşturmadığı için, Smith'in teknolojik gelişmeye yaklaşımı incelenirken, sermaye birikimi ve verimlilik artışı analizleri ele alınmaktadır. Verimlilik artışı ile ifade edilmek istenen emeğin verimliliğindeki gelişmelerdir. Emeğin verimliliği, iş bölümü ve uzmanlaşma ile artırılabilir. Sermaye birikimi ise iş bölümü ile uzmanlaşmanın derinleşmesini sağlarken, makinelerde gelişme imkanı sunmaktadır (Narin, 2010:241).

Sermaye birikimi, firmaların kar maksimizasyonunu amaçlaması sonucu ortaya çıkmaktadır. Kar maksimizasyonu neticesinde firma tasarruf düzeyi artarken, bu tasarruflar yatırıma dönüşerek sermaye birikimi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Sermaye birikiminin üretimde kullanılan araç, gereç, fabrika gibi kavramları içerdiği unutulmamalıdır. Başka bir ifadeyle sermaye birikiminin oluşmasının altında kar maksimizasyonu yatmaktadır ki bu da teknolojik gelişmelere zemin hazırlamaktadır (Aydın, 2005:4).

Smith bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“İşlerin doğası dolayısıyla, mal mevcudu birikmesinin, işbölümünden önce olması gerektiğinden; emek, mal mevcudunun durmadan artarak birikmesi oranında, gitgide inceden inceye bölümlere ayrılabilir. Aynı sayıda kimsenin işleyebileceği gereç miktarı, emeğin gitgide daha ince bölümlere ayrılması oranında çoğalır. Her işçinin işlemleri gitgide daha ileri bir basitlik derecesine indiğinden, bu işlemleri kolaylaştırıp kısaltmak için türlü yeni makineler icat olunmaya başlar. Onun için işbölümü ilerledikçe, aynı sayıda işçiye devamlı iş sağlamak üzere, ilerlememiş bir durumda gerekecek kadar erzak stoku ve o durumda gerekecek olandan daha büyük bir gereç ve alet stoku, önceden biriktirilmiş olmalıdır..... Emeğin üretici güçlerindeki bu büyük gelişmenin vücuda gelmesi için, önceden mal mevcudu birikimi gerekli olduğu gibi, o birikme de, doğal olarak bu gelişmeye yol açar.” (Smith, 2014:294).

Smith, iktisadi büyümeyi sermaye birikimine bağımlı olarak tanımlamaktadır. Yukarıdaki ifadesinde, sermaye birikimi ne kadar artarsa, iş bölümünün o kadar etkin çalışacağını vurgulamaktadır. Dahası uzmanlaşmanın artması için de yeni makinelerin icat edilmesi gerektiğini bu durumun ise daha büyük bir sermaye birikimi oluşturacağını açıklamaktadır. Smith’in yaklaşımlarından, sermaye birikiminin hem sebebi hem de sonucu olarak yeni makinelerin icadını işaret ettiği görülmektedir. Smith, inovasyon ve icat kavramını ayırt etmemiş ve iki kavram arasındaki farklılıklara değinmemiştir. Nitekim Smith’in anlatımında ifade ettiği icat kavramı aslında yeni makinelerin üretime katılımını ifade ettiği için Schumpeter’in inovasyon kavramına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla Schumpeter’in iktisadi büyümeyi tanımlamak için ortaya koyduğu inovasyon temeline dayanan yaratıcı yıkım kavramına benzer şekilde, Smith de iktisadi büyüme için yeni makinelerin icat edilerek üretime katılmalarını başka bir ifadeyle inovasyona dayanan sermaye birikimini işaret etmektedir.

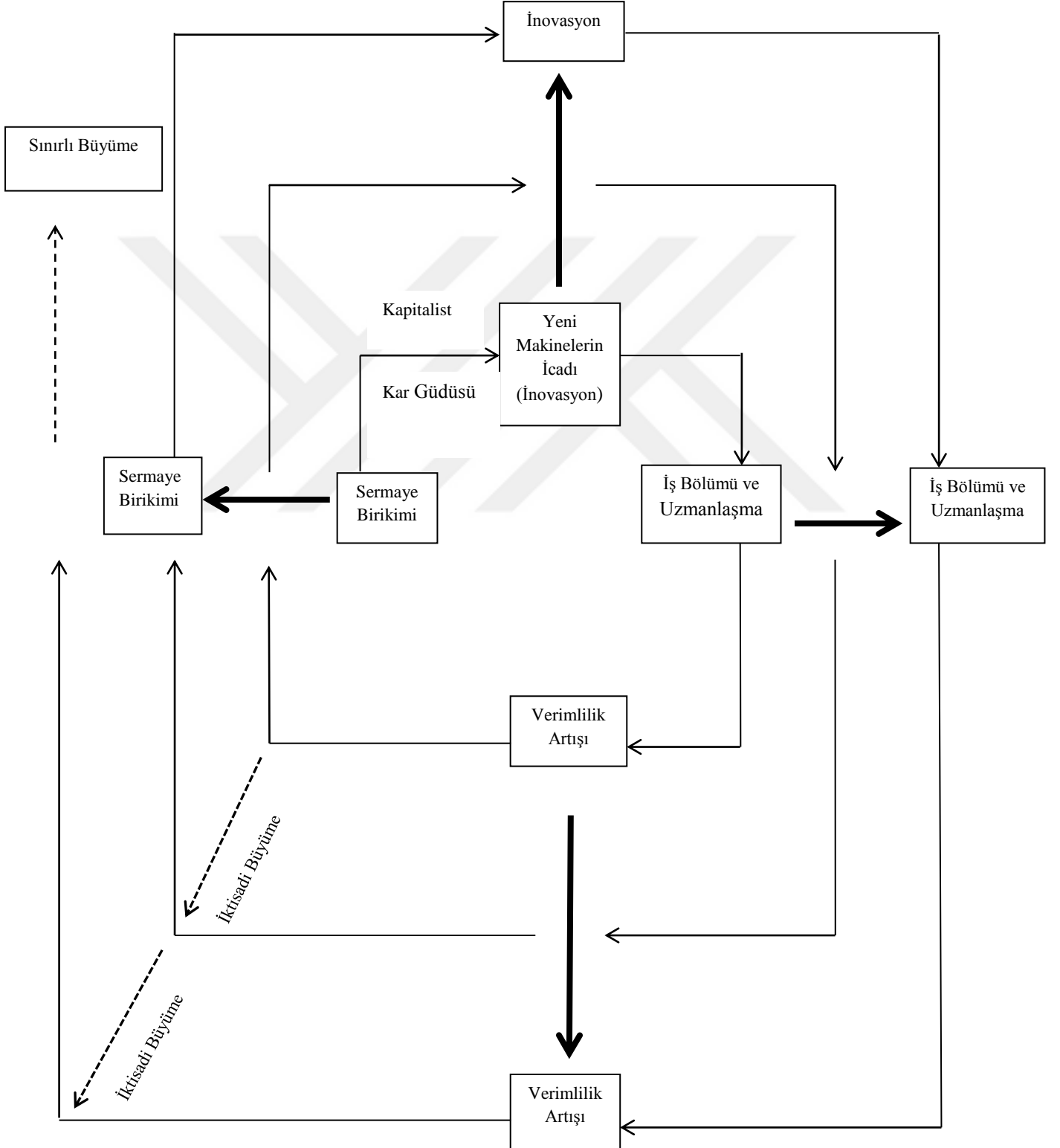
Smith, sermaye birikimi neticesinde ortaya çıkan iktisadi büyümeyi istikrarlı bir denge noktası olarak tanımlamaktadır. Sermaye birikimi sağlandıkça iktisadi büyüme neticesinde bir üst düzey denge durumuna geçildiği düşünülebilir. Dolayısıyla Smith, iktisadi büyümeyi tanımlarken, Schumpeter’e benzer şekilde kesikli ve istikrarlı denge durumlarını tanımlamaktadır.

Smith'in çalışmalarında incelediği bir diğer unsur uluslar arası ticarettir. Smith'e göre ülkeler, iş bölümü ve uzmanlaşmayı sağladıkları ürünlerde üretim yapmalıdır. Bu durum ülkeleri verimli oldukları ürünleri üretmeye zorlarken, diğer ürünlerin üretiminden dışlamaktadır. Smith analizlerini mevcut dönem için yapmıştır. Belirli bir t anında her hangi bir ürünü daha avantajlı olarak üreten ülkenin, t+1 döneminde de aynı ürünü avantajlı bir şekilde üretebilmesi için mevcut üründe iş bölümü ve uzmanlaşmasını artırması gerekmektedir. Aksi durumda ülke eğer t+1 döneminde diğer ürünlere göre mevcut ürünü daha etkin bir şekilde üretemezse, bu ürünün üretiminden dışlanacaktır. Dolayısıyla Smith'in analizlerini t ve t+1 dönemleri için yorumlayacak olursak;

- Ülkeler daha avantajlı olarak ürettikleri mevcut ürün üretimine devam edebilmeleri için iş bölümü ve uzmanlaşmalarını artırmak zorundadır. İş bölümü ve uzmanlaşma için ise yeni makinelerin icadı gerekmektedir. Yani Schumpeteryan yaratıcı yıkımda firmaların sektörlerde varlıklarını devam ettirmeleri için inovasyon yapmaları gerektiği gibi ülkeler de uluslar arası ticaretlerine mevcut ürün ile devam edebilmek için yeni makineler icat etmeli ve mevcut ürüne yönelik sermaye birikimini artırmalıdır.
- Eğer ülkeler t+1 döneminde mevcut üründe iş bölümü ve uzmanlaşmasını artıramazsa, daha avantajlı şekilde üretimi yapılan diğer ürün mevcut ürünün yerini alacaktır. Schumpeter'in yaratıcı yıkımda belirttiği görece verimsiz firmaların sektörden çekilerek yerine görece verimli firmaların gelmesi tanımlamasından yola çıkarsak; Smith'in tanımlamasında da ülkeler etkin üretim sağladıkları ürünlerde iş bölümü ve uzmanlaşma sağlayamazlar ve başka bir ürün görece daha avantajlı şekilde üretilir hale gelirse, ülke mevcut ürünün üretiminden dışlanacaktır. Yani ülke, görece verimsiz ürettiği ürünün üretimden çekilirken, yerine görece verimli ürettiği ürünün üretimini yapacaktır.
- Schumpeter'in yaratıcı yıkım temelinde revize ettiği yaratıcı birikime göre, yaratıcı birikim kavramı oligopol piyasalarda ortaya çıkmaktadır. Smith'e göre ise, ülkeler görece avantajlı üretim yaptıkları ürünlerde uzmanlaşmaktadır. Bu durum ise karşımıza Schumpeteryan yaratıcı birikime benzer şekilde oligopol piyasalar çıkarmaktadır.

Smith'in çalışmalarını şematimize etmek istersek, Şekil 3.1'deki gibi gösterebiliriz.

Şekil 3.1: Adam Smith'te yaratıcı yıkım

Şekil 3.1'e göre, Smith'in çalışmalarını Schumpeteryan yaratıcı yıkım bakış açısıyla incelediğimizde aşağıdaki sonuçlara ulaşmaktayız;

i. Schumpeter'in icat ve yenilikleri ayrı ayrı ele almasına karşın, Smith her ne kadar icat ve yenilik kavramlarını birbirinden ayırmadıysa da, yeni makinelerin icadı tanımlaması ile inovasyona işaret etmektedir.

ii. Schumpeter'in iktisadi büyüme için inovasyonu tanımlamasına uyumlu olarak Smith, iktisadi büyüme için sermaye birikiminin hem sebebi hem de sonucu olarak inovasyonu benimsemektedir.

iii. İktisadi büyümeyi tanımlarken Schumpeter'e benzer şekilde süresiz ve istikrarlı denge durumlarını işaret etmektedir.

iv. Smith'in uluslar arası ticaret modeline göre; mevcut ürün ile ticaretin devamının sağlanması için inovasyon yapılarak mevcut ürünün üretiminde iş bölümü ve uzmanlaşma sağlanmalı, sermaye birikimi artırılmalıdır. Eğer yapılmazsa ülke mevcut üründen dışlanarak yerine görece avantajlı ürettiği ürünü üretecektir. Bununla beraber her ülkenin mutlak üstünlük sağladığı tek bir ürün üretmesi karşımıza küresel düzeyde oligopol piyasaları çıkarmaktadır ki bu durum da Schumpeter'in yaratıcı birikim için tanımladığı piyasa yapısına benzemektedir.

3.1.2. David Ricardo'nun Teknolojik Gelişme Yaklaşımı

Klasik öğretiden David Ricardo da tıpkı Adam Smith gibi yazımlarında teknoloji kavramını kullanmamıştır. David Ricardo'nun kitaplarında teknoloji kavramı yerine "kullandığımız makinelerdeki gelişme sayesinde ürünü daha az emekle elde edebilmemizi olanaklı kılan iyileşmeler" (Ricardo, 2007:71), "makinenin bulunması ve yararlı bir şekilde kullanılması" (Ricardo, 2007:339) ve "makinenin birdendire bulunduğunu ve yaygın bir şekilde kullanıldığını varsaymaktayım" (Ricardo, 2007:342) ifadeleri yer almaktadır. Başka bir ifadeyle, yeni makinelerin kullanılması veya mevcut makinelerin iyileştirilmesi Ricardo için teknoloji kavramının yerini tutmuştur (Akyüz, 1977:64). Bu sebeple verilen ifadeler üzerinden Ricardo'nun teknolojiye yaklaşımı ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Ricardo'nun çalışmalarındaki temel amaç teknolojik gelişmenin toplumdaki farklı sınıflara (toprak sahipleri, kapitalist ve işçi sınıfları) etkisini incelemektir. Ricardo,

Ekonomi Politigin ve Vergilendirmenin İlkeleri isimli kitabının üçüncü baskısına kadar teknolojik gelişmenin toplumun genelinde pozitif etki yaratacağını savunurken, üçüncü baskıda işçi sınıfını negatif etkileyebileceği görüşüne yer vermiştir. Bu değişimin önemli sebeplerinden biri, 1815-1830 yıllarında Avrupa’da ortaya çıkan işsizlik artışı ve işçi sınıfının makineleşmeye karşı tepkileridir (Ardor ve Varlık, 2009:16-19).

Ricardo, teknolojik gelişmelerin toplumun tamamının yararına olacağını şu varsayımlarla öne sürmüştür;

1. Üretimde makinelerin kullanılması ve mevcut makinelerin geliştirilmesi ürünlerin fiyatında düşüşe sebep olacaktır (Ricardo, 2007: 47, 118). Böylece kişilerin reel geliri artacaktır. Sermaye sahiplerinin emek talebi ise değişmeyecek, emek gücü istihdamı bir alandan başka bir alana doğru kayacaktır. Dolayısıyla işçi sınıfı için teknolojik gelişmeler reel ücreti artırarak, pozitif bir etki yaratacaktır (Ricardo, 2007: 336; Humphery, 2004: 9 – 10).

2. Yukarıda belirtildiği gibi ürün fiyatlarının düşmesi, kişilerin tasarruflarının artmasını sağlayarak sermaye sahipleri için daha fazla tasarruf imkanı oluşturacaktır. Bu tasarruf artışı sermaye birikimi olarak ortaya çıkmaktadır. Sermaye birikiminin artması ise üretimin genişletilebilmesine olanak tanır (Ricardo, 2007: 336 – 338; Davis, 1991: 266). Sonuç olarak teknolojik gelişmeler kapitalistler üzerinde de pozitif etkiye sahiptir.

3. Ürün fiyatlarındaki düşüş, toprak sahipleri için de pozitif etki doğurmaktadır. Ricardo, tarımdaki gelişmeleri iki grupta incelemiştir. Bunlardan birincisi, toprağın verimliliğini artıran gelişmeler (ekilen ürünlerde çeşitlilik imkanı, daha kaliteli gübre kullanımı, tohum ıslahı gibi) iken, ikincisi makine kullanımınıdır. Her iki grupta da toprak sahipleri için olumlu etki oluşacağı açıktır.

Ekonomi Politigin ve Vergilendirmenin İlkeleri’nin üçüncü baskısında Ricardo’nun bakış açısını değiştirerek, teknolojik gelişmelerin işçi sınıfının aleyhine olduğunu ve teknoloji karşıtı işçi hareketlerinin haklı olduğunu (Ricardo, 2007: 337) savunmasının nedenleri ise şunlardır;

1. Kapitalisti makineleşmeye yönelten iki neden mevcuttur. Bunlardan birincisi, teknolojinin veri olduğu durumda işçilerin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaları için gerekli olan ürün sepetinin fiyat artışından ötürü ücretlerin artması ve firma maliyeti yükseldiği için karın azalmasıdır. Bu durumda kapitalist karını artırmak için makineleşmeye yönelecektir. Ricardo makine ikame etkisinin parasal ücretteki artıştan kaynaklandığını savunur. İkincisi ise kapitalistin daha fazla kar elde etmeyi amaçlamasıdır. Bu amaç kapitalistin üretimde daha gelişmiş makinelere olan talebini artırır. Üretimde yeni makinelere yer verilirken iş gücü talebi daralacaktır ki bu da işsiz kalan bir kitlenin oluşmasına sebep olacaktır (Shields, 1989: 215, Davis, 1991: 266).
2. Teknolojik gelişmeler, sermayeye olan talebi artırır. Emeğe olan talepteki artış, sermayeye olan talep artışının gerisinde kalmaktadır. Hatta emeğe olan talep artışı azalan bir seyir izlemektedir (Ricardo, 2007: 342 - 343; Davis, 1991: 270).
3. Makineleşme neticesinde işsiz kalan nüfus, ücretlerin düşmesine yol açacaktır. Bu durum ise işçi sınıfının kötüleşen durumunu derinleştirecektir (Ricardo, 2007: 341).

Ricardo, zaman içinde bakış açısının değişmesinden ötürü, teknolojik gelişmenin işçi sınıfı üzerinde olumsuz bir etki bıraktığını savunsa da teknolojik gelişmenin önemini vurgulamaktadır. Bu durumu şu şekilde ifade etmektedir (Ricardo, 2007:342);

“Umarım yaptığım bu açıklamalar makine kullanımının teşvik edilmemesi gibi bir sonuca varılmasına yol açmaz.”

Ricardo'nun teknolojiye yaklaşımı incelenirken dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan bir diğeri, Schumpeter'den önce icat ile inovasyon kavramlarını ortaya koymasıdır. Ricardo, “geliştirilmiş makinenin birdenbire bulunduğunu ve geniş bir şekilde kullanıldığını varsaymaktayım” diyerek, bir buluş / icat olarak makinenin üretimde kullanıldığını, yani üretim için bir yenilik haline geldiğini vurgulamaktadır. Burada makinelerin birdenbire bulunması icat kavramına, üretimde yaygın bir biçimde kullanılması ise inovasyon kavramına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla Ricardo'nun icat ve inovasyon kavramları Schumpeter ile önemli ölçüde benzerlik

göstermektedir. Bu benzerlik ise Schumpeter'in teknolojik gelişme kuramında Ricardo'ya ait bir takım izler olduğunu göstermektedir (Ardor ve Varlık, 2009:35).

Ricardo ile Schumpeter'in teknoloji yaklaşımlarının benzerlik gösterdiği diğer bir konu ise her ikisinin de ekonomide ilk giren avantajından bahsetmesidir. Ricardo'ya göre, girişimci sermaye sahibi olan kapitalisttir ve makineyi kullanan ilk kapitalist aşırı kar elde etmekte iken makineleşmenin yaygınlaşması ile uzun dönem normal kar düzeyine dönülmektedir. Schumpeter, yaratıcı yıkımda girişimciyi her hangi bir sınıfa mensup olabilen, kendine has özellikler taşıyan kişi olarak tanımlamaktadır. Fakat girişimciye dair görüşleri zaman içerisinde değişmiştir ve yaratıcı birikimde girişimciyi büyük ve profesyonel Ar-Ge departmanlarına sahip firmalar olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla her ne kadar Schumpeteryan yaratıcı yıkımdaki girişimci ile Ricardo'nun girişimci tanımlaması farklı gibi gözükse de yaratıcı birikime konu olan girişimci tam olarak Ricardo'nun kapitalistidir. Dahası Ricardo'nun ilk giren avantajına benzer şekilde Shumpeter, girişimcinin tekel rantı sağlayacağını, teknolojinin yayılması ile bu rantın azalacağını ortaya koymuştur.

Ricardo'nun ilk giren avantajı varsayımı önemli bir yorumu daha içinde barındırmaktadır. Ricardo'ya göre, girişimciler teknolojik gelişme sayesinde tekel rantı elde ederlerken, bilginin kamusal mal özelliği taşıması beraberinde tekel rantının zaman içinde azalmasını getirmektedir. Ricardo, Klasik öğretiyi benimsediği için tam rekabet piyasası özelliklerini kabul etmiş ve bilginin kamusal mal özellik göstermesi ile Klasik öğretinin tam rekabet piyasası varsayımına sadık kalmıştır. Schumpeter'e göre ise Ricardo'nun analizine benzer şekilde yaratıcı yıkım rekabetçi piyasalarda ortaya çıkmaktadır ve girişimcinin elde ettiği tekel rantı zaman içerisinde azalmaktadır.

Ricardo'ya göre iktisadi büyümenin en önemli etkeni tıpkı Smith'in yaklaşımında olduğu gibi sermaye birikimidir. Sermaye birikimindeki artış, hem işgücü verimliliğini hem de toprağın verimliliğini artırarak, üretimin artmasına yol açmaktadır. Ricardo'ya göre yatırımların artması kar oranlarına bağlıdır. Makineyi kullanan ilk kapitalist başka bir ifade ile inovasyonu gerçekleştiren sermaye sahibi ise tekel karı elde ederek, karını maksimize etmektedir. Dolayısıyla Ricardo'nun iktisadi büyüme için büyük önem verdiği sermaye birikiminin itici gücü tıpkı Schumpeteryan yaratıcı yıkım da olduğu gibi teknolojik gelişmedir.

Ricardo'nun ortaya koyduğu modele göre, teknolojik gelişmeler, üretim fonksiyonunu sürekli olarak yukarı kaydırmaktadır. Nitekim sermaye birikimi ve teknolojik gelişmenin artışına rağmen, sermayede azalan verim kanunu ve teknolojik gelişme hızının düşük olması beraberinde muhakkak bir durgunluk noktasını getirecektir. Ricardo'nun varsayımlarından çıkarabileceğimiz önemli bir sonuç, teknolojik gelişme hızının artmasının ekonomide durgunluk noktasına varılmasını geciktirmesidir. Başka bir ifadeyle tıpkı Schumpeter'in kapitalist sistemin devamı için yaratıcı yıkımı tanımlaması gibi Ricardo da iktisadi sistemin durağan bir durumda tıkanmaması yani sistemin devamı ve dinamizmi için teknolojik gelişmeyi işaret etmektedir.

Smith'e benzer şekilde Ricardo'nun da üzerinde durduğu diğer bir konu uluslararası ticarettir. Smith'in mutlak üstünlükler teorisinden sonra Ricardo, karşılaştırmalı üstünlükler teorisini geliştirmiştir. Ricardo'ya göre belirli bir t anında her hangi bir ürünü ticaret yapılan diğer ülkeye görece daha avantajlı olarak üreten ülkenin dış ticareti bu ürün üzerinden sağlanmaktadır. Dolayısıyla Ricardo'nun yaklaşımını t+1 dönemi için incelediğimizde, ülkenin dış ticaretini devam ettirebilmesi için t+1 döneminde de aynı ürünü avantajlı bir şekilde üretebilmesi gerekmektedir. Bu durum ise ülkenin mevcut ürün üretiminde sermaye birikimini dolayısıyla iş bölümü ve uzmanlaşmasını artırması ile mümkündür. Aksi durumda ülke eğer t+1 döneminde diğer ülkeye göre mevcut ürünü daha etkin bir şekilde üretilmezse, bu ürünün üretiminden dışlanacaktır. Dolayısıyla Ricardo'nun analizlerini t ve t+1 dönemleri için yorumlayacak olursak;

- Schumpeteryan yaratıcı yıkımda firmaların sektörlerde varlıklarını devam ettirmeleri için inovasyon yapmaları gerektiği gibi ülkeler, mevcut ürün ile uluslar arası ticaretlerini sürdürebilmek için inovasyon yaparak hem maliyet minimizasyonunu sağlamalı hem de mevcut ürüne yönelik sermaye birikimini artırmalıdır.
- Eğer ülkeler t+1 döneminde mevcut üründe inovasyon yapamazsa ve başka bir ülke görece daha avantajlı şekilde bu ürünü üretir hale gelirse, ülke mevcut ürünün üretiminden dışlanacaktır. Yani Schumpeteryan yaratıcı yıkımda verimsiz firmaların sektörden çekilmesi gibi görece verimsiz ülke

Şekil 3.2'ye göre, Ricardo'nun teknolojik gelişme yaklaşımı ile Schumpeteryan yaratıcı yıkım kavramı karşılaştırıldığında aşağıdaki sonuçlara ulaşabiliriz;

- i. Schumpeteryan yaratıcı yıkım analizinde ortaya konulan icat ve inovasyon ayrımı daha detaylı olmasına karşın, Ricardo Schumpeter'in analizinden daha önce icat ve inovasyon kavramını birbirinden ayırmıştır.
- ii. Her iki düşünür de teknolojik gelişme söz konusu olduğunda tekel rantının ortaya çıkacağını ve zamanla bu rantın azalarak normal kar düzeyine döneceğini belirtmişlerdir.
- iii. Ricardo'ya göre teknolojik gelişme tam rekabet piyasalarında ortaya çıktığı gibi, Schumpeter yaratıcı yıkımı rekabetçi piyasalarda tanımlamaktadır.
- iv. Ricardo'nun iktisadi büyüme modelinin temelinde yer alan sermaye birikiminin teknolojik gelişmeye bağlı olması gibi, Schumpeter'in iktisadi büyüme analizinin merkezinde teknolojik gelişme yer almaktadır.
- v. Ricardo'nun çalışmalarında girişimcinin sermaye sahibi olmasına benzer şekilde Schumpeteryan yaratıcı birikimde girişimci yerini profesyonel Ar-Ge birimine sahip büyük firmalara yani sermaye sahibine bırakmıştır.
- vi. Schumpeter'e göre, kapitalist sistemin dinamik yapısının teknolojik gelişme ile sağlanması gibi, Ricardo'ya göre sistemin durağan durumda tıkanmaması için teknolojik gelişme önemli bir yere sahiptir.
- vii. Ricardo'nun uluslararası ticarete yönelik olarak geliştirdiği karşılaştırmalı üstünlükler çalışmasını t ve $t+1$ dönemleri için yorumlarsak; dış ticaretin devamı için inovasyon gereklidir, inovasyon yapmayan ülkeler mevcut ürünün üretiminden dışlanmaktadır.

3.2. Neoklasik Öğretinin Teknolojik Gelişme Yaklaşımı

Dar anlamda Neoklasik öğreti, 1870'lerden 1920'ye kadar geçen süreçte hakim olan, Klasik öğretinin tam rekabet, ekonominin tam istihdamda olduğu, görünmez el ve Say yasası gibi varsayımlarını kabul eden bir düşünce okuludur (Bilgili, 2013:92). Bununla beraber, tam rekabetten sapmalar olabileceği yani üreticinin sadece fiyat alıcı olmadığı eksik rekabet piyasalarının ortaya çıkabileceği ve marjinal verime dayalı ücret anlayışı gibi varsayımları ile köklü değişiklikler ortaya koyarak, Klasik öğretiden ayrılmaktadır. Neoklasik öğretiyi incelediğimizde, her ne kadar köklü

değişiklikler ile klasik öğretiden ayrılmış olsa da, klasik öğretinin temel varsayımlarını kabul ettiği için Schumpeter'in teknolojik gelişme yaklaşımı ile kıyaslandığında teknolojik gelişmeyi açıklamada görece yetersiz kaldığı görülmektedir.

Neoklasik öğretilerde teknoloji, emek ve sermaye faktörlerinin nasıl bir araya getirileceğini tanımlayan üretim tekniği olarak kabul edilir. Teknoloji bir üretim faktörü gibi düşünülürken, teknolojik gelişme ise üretim fonksiyonunda sürekli olarak yukarı doğru kayma ile ifade edilir. Emek ve sermaye artışı ile ifade edilemeyen üretim artışı başka bir ifadeyle emek ve sermaye artışından kalan artık (residual) teknolojik gelişmeyi belirtmektedir. Teknolojiyi analiz eden çalışmalar incelendiğinde teknolojinin ekzojen bir değişken olarak kabul edildiği ve bilginin kamusal mal özelliği taşıdığı görülmektedir (Soyak, 2011:2). Kamusal malların tüketimden dışlayamama özellikleri gereği her firma aynı teknolojik bilgiye sahiptir ve mevcut üretim tekniklerinden kendisine en uygun olanı seçerek üretimini gerçekleştirmektedir. Bununla beraber, Neoklasik öğretilere göre ekonomide kararlı bir denge durumu olduğundan firmalar teknolojik gelişme yaratmaya çalışmazlar.

Neoklasik öğretinin teknolojik gelişmeye yaklaşımı incelendiğinde, içerilmiş ve içerilmemiş teknolojik gelişme olmak üzere iki farklı varsayımın kullanıldığı görülmektedir. Yatırım ve birikimden bağımsız olarak tanımlanan içerilmemiş teknolojik gelişme, üretim faktörlerinden (emek ve sermaye) elde edilen üretim miktarının zaman içerisinde sürekli artışını ifade etmektedir. İçerilmiş teknolojik gelişme ise sermaye stokunun homojen olmadığı, başka bir ifadeyle firmaların teknolojiyi veri olarak kullanmadığı yani heterojen üretim teknikleri ve üretim imkanlarının mümkün olduğu durumu belirtmektedir. Dolayısıyla içerilmiş teknolojik gelişme, yatırım ve birikime bağımlıdır. İçerilmiş teknolojik gelişme yaklaşımında, teknolojik gelişme içerilerek ve yeni bilgi ekonomiye adapte edilerek üretilen makinenin içine sokulmuştur.

İçerilmiş teknolojik gelişme yaklaşımı her ne kadar teknolojiyi endojen bir değişken olarak modele dahil ediyor gibi görünse de tıpkı içerilmemiş teknolojik gelişme yaklaşımında olduğu gibi teknolojinin ekzojen bir değişken olduğunu kabul etmiştir. Her iki yaklaşımda da teknolojinin ekzojen bir değişken olmasının yanında teknolojik bilginin kamusal mal özelliği taşıdığı varsayımı mevcuttur. İçerilmemiş

teknolojik gelişme yaklaşımında firmaların bilgiyi kullanması için aradan zaman geçmesi yeterli iken, içerilmiş teknolojik gelişme yaklaşımında zaman geçmesi ve yatırım yapılması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle içerilmemiş teknolojik gelişme yaklaşımında firmaların bilgiden yararlanabilmesi için zamanın geçmesi gerekmektedir. Çünkü içerilmemiş teknolojik gelişme yaklaşımında sermaye birikimi homojen bir yapıya sahiptir ve firmaların teknolojik bilgiyi kullanması için sadece yeni bilgiyi öğrenmek ve uygulamak için zamana ihtiyaçları vardır. İçerilmiş teknolojik gelişme yaklaşımında ise heterojen sermaye birikimi vardır. Yani makinelerde farklılaşma söz konusudur. Herhangi bir t anında yapılan makine t-1 anında yapılan makineden daha üstün bir teknolojiye sahiptir. Bilgi, kamusal mal özelliği gösterdiği için tüm firmalar aynı bilgiye erişebilir fakat aynı makinenin kullanımı için yatırım yapmaları gerekmektedir (Soyak, 2011:3-4).

Neoklasik öğretiyi benimseyen iktisatçıların bir kısmı bazı çalışmalarında teknolojiyi veri kabul ederken, diğer kısmı bazı çalışmalarında teknolojik gelişmenin olduğu durumu incelemiştir. Von Thünen; kapitalizmde piyasanın bölüşüm ilkesinin marjinal verim olduğu (Leigh, 1946) analizinde, Pareto (1927); gelir bölüşümünden bağımsız olarak maksimum refah çalışmasında, Marshall (1920); girdi talebi teorisi olarak marjinal verim teorisini ortaya koyarken, Sraffa (1960); sabit değer ölçüsü olarak standart mal çalışmasında teknolojiyi veri olarak değerlendirmişlerdir. Sraffa (1960), farklı ekonomik yapılarda mübadele değerini belirleyen etkenleri araştırırken; teknolojiyi, geçimlik ekonomide ücretin, artık yaratan fakat ücretin sabit olduğu ekonomide nisbi fiyatların, artık yaratan fakat ücretin değişken olduğu ekonomide ise fiyatların belirleyicisi olarak tanımlamıştır (Kazgan, 2014:121-171). Ohlin (1933), dış ticaret teorisini yeni değer teorisi çevresinde oluştururken, teknolojinin her yerde aynı olduğu ve bir malın sadece tek üretim teknolojisi olduğu varsayımını benimsemiştir. Samuelson (1948, 1949) ise ülkeler arası verimliliği analiz ederken, her ülkede özdeş üretim tekniğinin veri olduğunu kabul etmiştir.

Teknolojiyi veri kabul eden bu çalışmaların yanı sıra, teknolojik gelişmeyi farklı şekillerde değerlendiren çalışmalar da bulunmaktadır. Bu noktada Alfred Marshall ve Robert Solow analizleriyle ön plana çıkmaktadırlar. Marshall'ın ve Solow'un teknolojik gelişme yaklaşımları hem Neoklasik öğretilerde geniş yer bulmuşlar hem de iktisat bilimine önemli katkı sağlamışlardır. Bu sebeple Marshall ve Solow'un

analizleri ile Neoklasik öğretinin tam rekabet piyasası varsayımına teknolojik gelişmeye ilişkin analizleri sayesinde farklı bir bakış açısı getiren Nelson ve Arrow'un çalışmaları bu bölümde ayrı başlıklar altında ele alınırken, Schumpeteryan yaratıcı yıkımla benzerlikleri ve farklılıkları incelenmektedir.

3.2.1. Alfred Marshall'ın Teknolojik Gelişme Yaklaşımı

Dar anlamda Neoklasik değer teorisinin kurucusu olan Alfred Marshall, temelde Ricardo'nun değeri üretim maliyeti ile ilişkilendiren teorisinin önemine inanmakla beraber faydaya daha fazla yer verilmesi gerektiğini savunmaktadır (Kazgan, 2014:133).

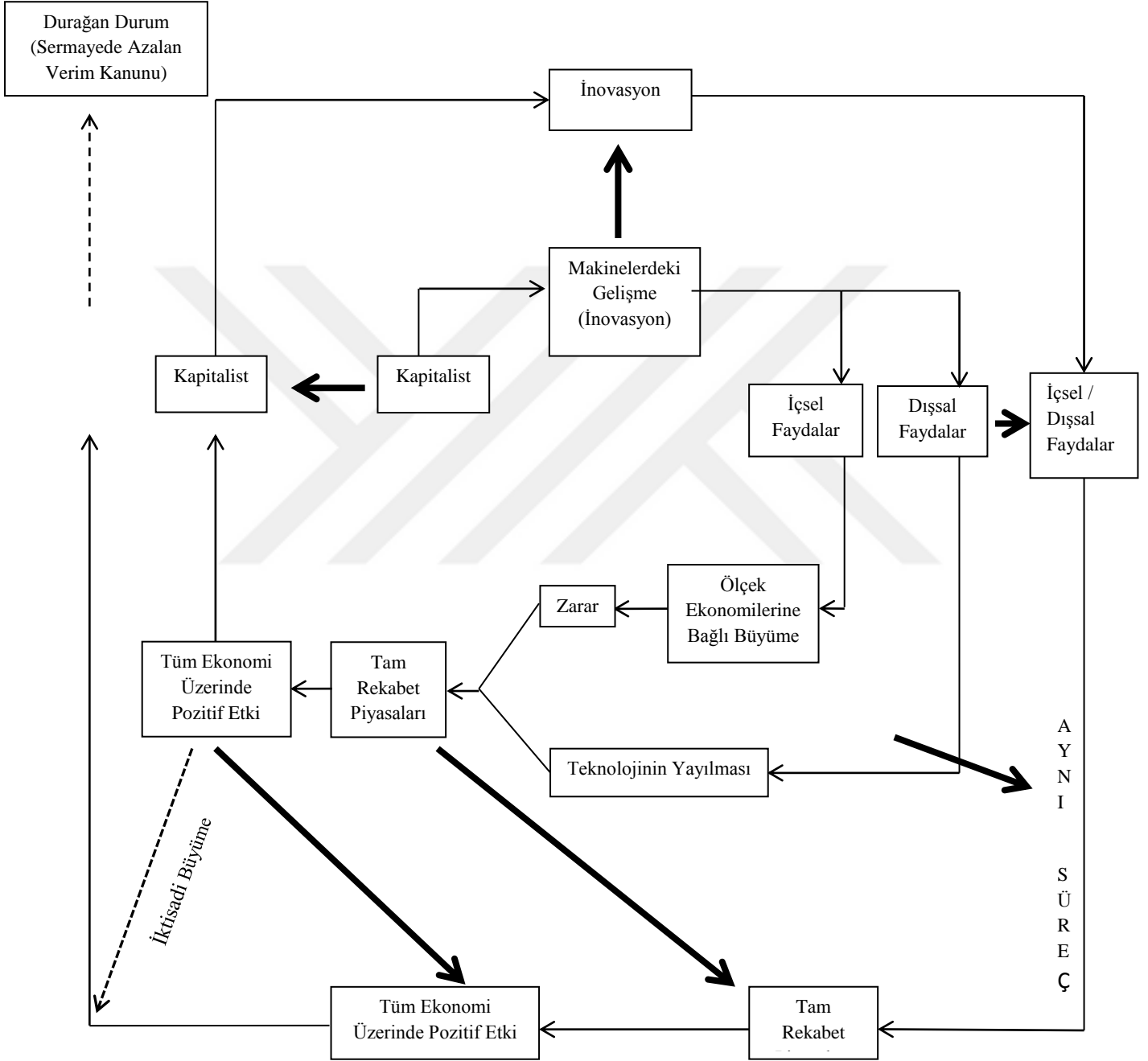
Marshall, rasyonel üreticinin, uzun dönemde üretim maliyetlerini minimuma indirmeyi hedefleyeceğini ve bu sebeple minimum maliyeti sağlayan faktör bileşimini aradığını belirtmektedir (Kazgan, 2014:136). Teknoloji, üretim faktörlerinin hangi oranda ve ne şekilde bir araya getirileceğini tanımlamaktadır. Dolayısıyla Marshall, üreticinin maliyetini minimuma indirebilmesi için teknolojik gelişmeyi ifade etmektedir. Marshall'a göre teknolojik gelişme sadece maliyet minimizasyonu değil aynı zamanda firma için rekabet gücünde artış ve tüketici için daha uygun fiyatlarda ve koşullarda ürün bulma imkanı sağlamaktadır.

Marshall, teknolojik gelişmenin artan getiriye yol açan içsel ve dışsal yararlar yoluyla da ekonomide pozitif etki yarattığını savunmuştur. İçsel yararlar, firma ölçeği ile ilgilidir ve ölçek büyüdükçe üretim ve örgütlemeyen firmaların sağladığı tasarrufu belirtmektedir. Firma büyüdükçe bu faydalar azalacak ve yerini kayıplara bırakacaktır. İçsel faydaların firma büyüdükçe yerini kayıplara bırakması firmaların devleşmesinin ve rekabet şartlarının aksamasının önünü kesmektedir. Başka bir ifadeyle Marshall içsel faydaların zaman içerisinde kayıplara sebep olacağını savunarak rekabet şartlarının aksama ihtimalini ortadan kaldırmış ve Neoklasik öğretinin tam rekabet piyasası varsayımına uyum sağlamıştır (Kazgan, 2014: 135).

Marshall, dışsal yararların içsel faydalardan daha baskın olduğunu, bu sebeple kayıpların giderileceğini belirtmektedir. Teknolojik gelişme olduğunda, yardımcı sanayi dalları ve emek becerisinin gelişmesiyle ortaya çıkan dışsal faydalardan aynı sektördeki tüm firmalar faydalanmaktadır. Dolayısıyla içsel faydalarda olduğu gibi

dışsal faydalarda da rekabet şartları bozulmamaktadır (Kazgan, 2014: 136). Marshall'ın yaklaşımını Şekil 3.3'teki gibi şematize etmek mümkündür.

Şekil 3.3. Alfred Marshall'da yaratıcı yıkım

Şekil 3.3'e göre, Marshall'ın içsel ve dışsal faydalar varsayımını Schumpeteryan yaratıcı yıkım çerçevesinde incelediğimizde dört önemli sonuca ulaşmaktayız;

i. Marshall'ın içsel faydalar analizine göre, teknolojik gelişme başlangıçta firmaya fayda sağlayıp büyümesini desteklerken, belirli bir noktadan sonra bu fayda yerini zarara bırakmaktadır. Dolayısıyla firmanın teknolojik gelişme gösterip büyüyerek sağladığı kendi başarıları belirli bir noktadan sonra zarar yaratan başarısızlığa dönüşmektedir. Bu durum, Schumpeter'in kapitalist sistemin başarısının, kapitalizmin sonunu getireceği varsayımına benzer bir yaklaşım oluşturmaktadır. Marshall, firmanın başarılı faaliyetlerinin bir noktadan sonra firmanın başarısızlığını oluşturacağını savunmaktadır. Her ne kadar Marshall'ın açıklaması mikro düzeyde iken, Schumpeter'in açıklaması makro düzeyde olsa da, önce başarı sonra başarının getirdiği başarısızlık mantığının aynı olduğunu söylemek mümkündür.

ii. Dışsal faydaların olumlu etkisi, içsel faydaların olumsuz etkisi ile dengelenmektedir. Böylelikle, Marshall içsel faydaların zamanla azalarak kayıplara yol açtığını tanımlayarak, dışsal faydalar neticesinde firmaların tekelleşmesinin önüne geçmiştir. Bu yönüyle Schumpeterian yaratıcı yıkımdaki rekabetçi piyasa tanımlamasına benzese de, içsel faydaların zamanla yarattığı kayıplar tanımlanmamış olsaydı, Marshall'ın içsel ve dışsal faydalar ile ulaşacağı sonuç Schumpeter'in yaratıcı birikim yaklaşımına benzer olurdu. Bu durumda Marshall'ın teorisi, firmaların teknolojik gelişme ile büyüyerek tekelleşeceği yönünde olacaktır. Dolayısıyla Marshall, içsel faydaların azalan getirisini tanımlayarak Neoklasik öğretinin tam rekabet piyasasının geçerli olduğu varsayımına sadık kalmıştır.

iii. Marshall'ın dışsal faydalar tanımlaması, sektörlerdeki bilgi birikiminden diğer sektörlerin faydalanacağına dayanmaktadır. Dolayısıyla Marshall dışsal faydalar ile aslında teknolojinin yayılmasına ve teknolojinin yayılmasının tüm ekonomi üzerindeki pozitif etkisine işaret etmektedir. Marshall'ın teknolojinin yayılmasının tüm ekonomide pozitif etki yaratacağı yaklaşımı Schumpeter'in varsayımları ile örtüşmektedir.

iv. Marshall için üretim faktörlerinin nasıl bir araya getirileceğini tanımlayan teknolojinin kaynağı olan bilgi, ekonomik gelişmenin temel motorudur (Freeman ve Soete, 2003:3). Schumpeter, Marshall'dan farklı varsayımlara sahip olsa da iktisadi büyümenin itici gücü olarak teknolojik gelişmeyi tanımlamıştır. Bu yönüyle Schumpeter ve Marshall'ın benzerlik gösterdiği söylenebilir.

3.2.2. Robert Solow'un Teknolojik Gelişme Yaklaşımı

Nobel ödüllü Robert Solow, içerilmemiş teknolojik gelişmenin ölçülmesi ile ilgili en önemli çalışmaları ortaya koymuştur. Solow geliştirdiği nötr teknolojik gelişme (neutral technological change) ve faize duyarlı tasarruf kavramları ile Neoklasik öğretinin fiyat-ücret-faiz analizine büyük katkı sağlamıştır (Akbey, 2014). Ancak ortaya koyduğu analizde, teknolojik gelişmeyi dışsal bir değişken olarak ele alması yönüyle de eleştirilmiştir.

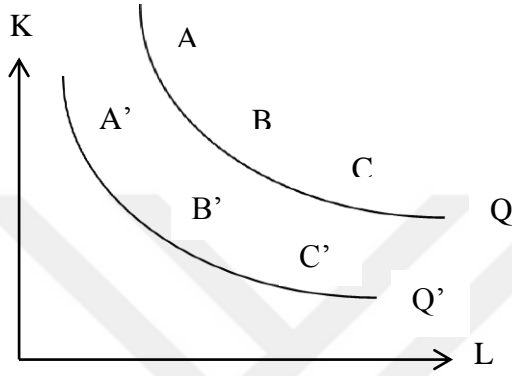
Solow analizlerinde teknolojik gelişmenin model içerisinde belirlenmediği yani dışsal olduğu varsayımını kullanmıştır. Teknolojik gelişmeyi ise üretim fonksiyonundaki yukarı doğru kaymalar olarak değerlendirmiştir. Üretim faktörleri yani emek ve sermaye verimliliği artışının dışındaki çıktı (hasıla) artışı Solow artığı (residual) olarak tanımlanmıştır. Solow artığı aynı zamanda toplam faktör verimliliği veya teknolojik gelişme olarak adlandırılabilir.

Solow, modelini ölçeğe göre sabit getirinin olduğu varsayımını altında, $Q = F(K, L; t)$ biçiminde formüle etmiştir. Bu formülizasyonda Q; çıktı (hasıla) düzeyini, K; sermayeyi, L; emeği ve t ise zamana göre teknolojik gelişmeyi ifade etmektedir. Modelin temel problemi, sermaye birikiminin üretim fonksiyonu üzerindeki etkisiyle teknolojik gelişmenin etkisinin birbirinden ayırt edilememesidir. Teknolojik gelişmenin olduğu durumda, üretim fonksiyonu, $Q = A(t) F(K, L)$ şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlama ile sermaye birikimini ve teknolojik gelişmeyi etkileyen faktörler birbirlerinden ayrıştırılmaktadır. A (teknolojik gelişme) faktörü, üretim faktörlerinden bağımsız olarak daha iyi organizasyon veya eğitim gibi ekonomi dışı faktörlerden kaynaklanan üretimde artış yaratan artış şeklinde tanımlanmıştır. Başka bir ifadeyle Solow, teknolojinin yayılmasını teknolojik gelişmenin kendisi olarak tanımlamaktadır. Teknolojik bilginin kamusal mal özelliği gösterdiği göz önünde bulundurularak, ekzojen olarak sürekli arttığı ve üretim faktörlerine maliyet olmaksızın uygulanabildiği kabul edilmiştir (Soyak, 2011:3).

Neoklasik öğretiye göre, teknolojik bilgi kamusal mal özelliği gösterdiğinden firmaların tamamı üretim teknikleri hakkında tam bilgiye sahiptir. Solow'un içerilmemiş teknolojik gelişme yaklaşımına göre de firmaların bu bilgiyi kullanması için ek bir yatırıma ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu durumda her firma karını

maksimize eden üretim tekniğini seçerek üretimini gerçekleştirecektir. Bu varsayımlar altında teknolojik gelişmeyi eşürün eğrilerinin orjine yani sola doğru kayması olarak ifade edebiliriz. Eşürün eğrilerinin sola doğru kayması, teknolojik gelişmenin olduğu durumda, aynı miktar çıktının daha az üretim faktörü kullanılarak elde edilmesini ifade etmektedir.

Şekil 3.4: Teknolojik değişimin eş ürün eğrileri ile gösterimi

Solow modelindeki nötr teknolojik gelişme, teknolojik gelişmenin üretim faktörlerini, marjinal ikame oranlarını etkilemediğini belirtmektedir. Nötr teknolojik değişim, üretimde önemli ölçüde büyümeye sebep olmaktadır. Teknolojik gelişmenin ortaya çıkardığı bu büyüme ise, reel ürün düzeyinin ve dolayısıyla tasarruf ve yatırımların artmasına yol açacaktır ki bu durum da daha yüksek bir büyüme oranıyla sonuçlanmaktadır. Başka bir ifadeyle, Solow'un modellemesine göre uzun vadede teknolojik gelişme, tasarruf, sermaye ve üretkenlik üzerinde önemli ve pozitif bir etkiye sahiptir.

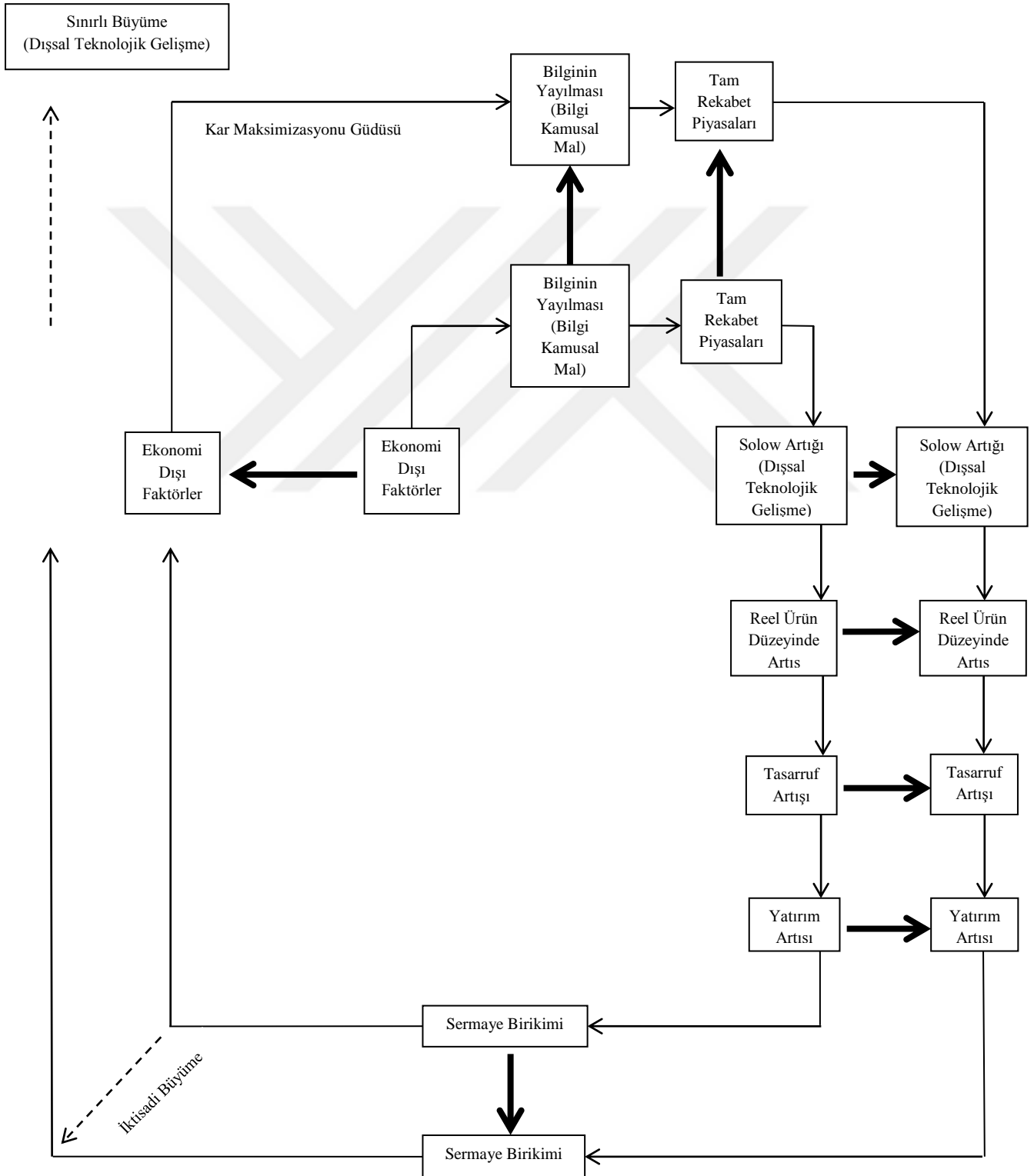
Solow'un çalışmalarını şematize etmek istersek, Şekil 3.5'teki gibi gösterebiliriz. Şekil 3.5, Solow'un ortaya koyduğu çalışmalarda Schumpeteryan yaratıcı yıkımın varlığını araştırmamızı kolaylaştırmaktadır. Şekil 3.5'i Schumpeteryan yaratıcı yıkım çerçevesinde değerlendirecek olursak, aşağıda üç madde halinde belirtilen sonuçlara ulaşmamız mümkün olmaktadır.

Solow, teknolojik gelişmeyi dışsal kabul ederken, Schumpeter'in içsel olarak ele almasına karşın, Solow'un çalışmalarına yaratıcı yıkım gözüyle yaklaşırsak üç önemli durumla karşılaşmaktayız;

- i. Solow, teknolojik gelişmenin üretim artışı üzerindeki etkisini araştırırken, üretim faktörlerinden bağımsız olmak üzere eğitim gibi faktörlerin üretime katkısını teknoloji olarak ele almaktadır. Aslında eğitim gibi faktörlerin üretime katkısı, Schumpeter'in tanımlamasıyla yeni bilginin başka bir ifadeyle teknolojinin yayılmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla Solow, ekonomi dışı faktörlerdeki bilgi birikiminin etkisini başka bir ifadeyle Schumpeter'in ortaya koyduğu tanımla bilginin yayılmasını, teknolojik gelişmenin kendisi olarak ele almıştır. Her ne kadar bilginin yayılmasını tanımlamaları ile benzerlik gösterebilir de Schumpeter, teknolojik gelişmenin ve teknolojik gelişmenin yayılmasının etkisini ayrı ayrı tanımlamaktadır.
- ii. Solow'a göre teknolojik bilgi kamusal mal özelliği göstermektedir. Dolayısıyla Solow'un tanımlamasında fikri mülkiyet haklarına yer verilmemektedir. Buna karşın Schumpeter, çalışmalarında fikri mülkiyet haklarının olduğu piyasa yapısını tanımlamaktadır. Solow modelinde fikri mülkiyet haklarını tanımlamış olsaydı, yaptığı analiz Schumpeterian yaratıcı birikime çok yakın bir şekilde karşımıza çıkacaktı. Fikri mülkiyet haklarını Solow modeline dahil edersek, bilgi kamusal mal olma özelliğini kaybeder, firmalar tekel rantı elde ederler ve oligopol piyasalar karşımıza çıkar. Buna karşın Solow'un modelinde fikri mülkiyet hakları olduğunda, Neoklasik öğretinin temel varsayımlarından olan tam rekabet piyasaları ortadan kalkar. Dolayısıyla, Solow'un tam rekabet piyasaları varsayımına sadık kalmasını sağlayan temel unsur teknolojik bilginin kamusal mal özelliği taşıması sağlamaktadır.
- iii. Solow'un çalışmaları arasında en can alıcı noktalardan birisi iktisadi büyüme yaklaşımıdır. Solow, teknolojik gelişme olduğunda iktisadi büyümenin ortaya çıkacağını, bu büyümenin reel ürün düzeyi, yatırım ve tasarruf düzeylerini artırarak daha yüksek bir büyümeyi sağlayacağını savunmaktadır. Bu durumda teknolojik gelişme büyümeyi, büyüme ise daha yüksek büyümeyi yaratmaktadır. Başka bir ifadeyle karşımıza sürekli olarak büyüyen dahası ivmelenerek büyüyen bir iktisadi yapı çıkmaktadır. Solow'un çizdiği bu tablo ise; iktisadi sistemin teknolojik gelişme neticesinde sürekli ivmelenerek büyüdüğü dinamik yapı başka bir

ifadeyle süreksiz ama istikrarlı denge durumları ve teknolojik gelişmenin başarılı bir şekilde ilerleyişi yönleri ile Schumpeter'in varsayımlarını anımsatmaktadır.

Şekil 3.5: Robert Solow'da yaratıcı yıkım

3.2.3. Nelson ve Arrow'un Teknolojik Gelişme Yaklaşımı

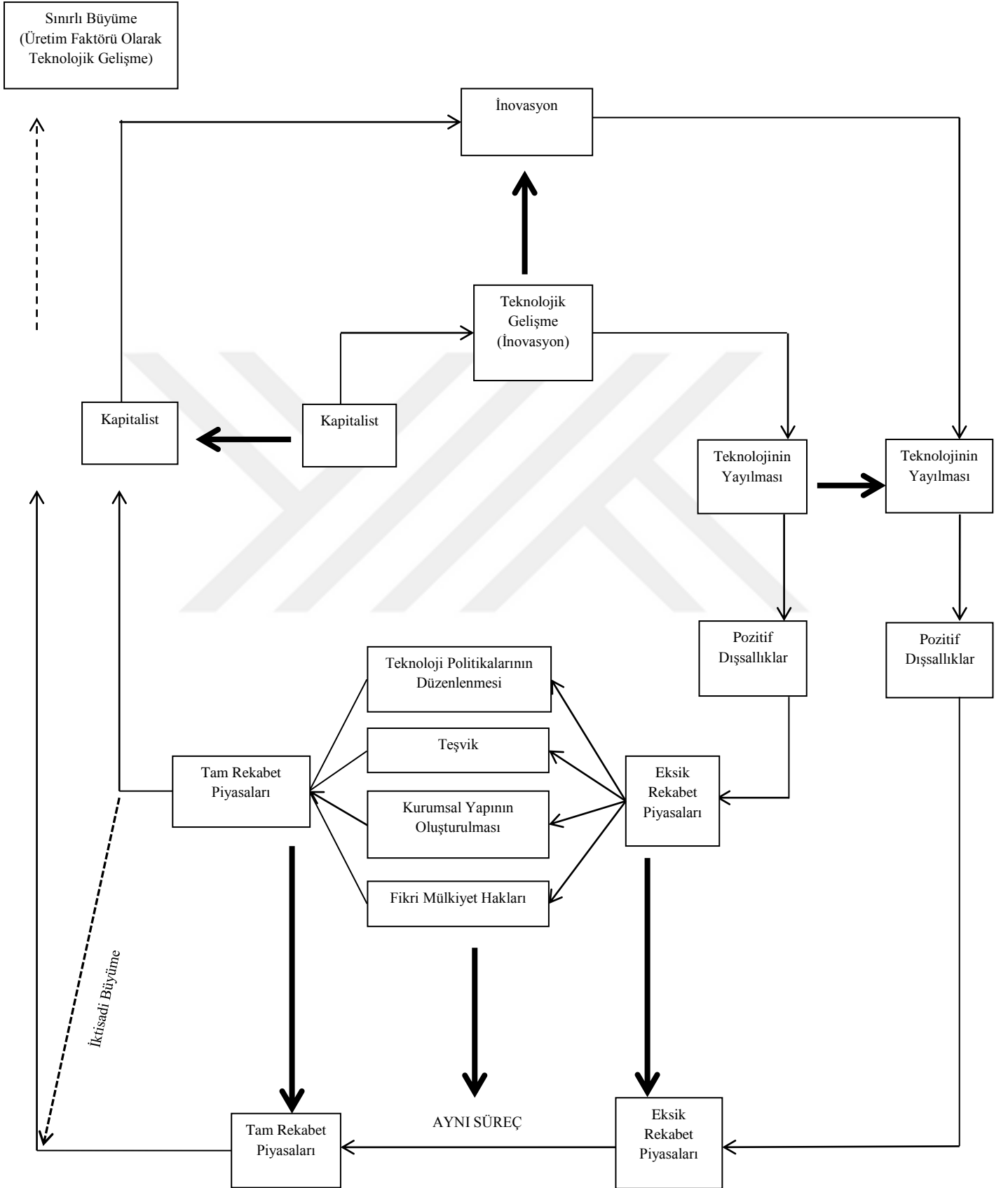
Neoklasik öğretinin temel varsayımları arasında tam rekabet piyasası ve devlet müdahalesinin olmaması önemli bir yere sahiptir. Nelson (1959) ve Arrow (1962)'un yaptığı çalışmalar bu temel varsayımların sorgulanmasına ve farklı fikirlerin ortaya atılmasına sebep olmasından ötürü önem arz etmektedir.

Nelson ve Arrow'un yaptığı çalışmalar neticesinde, Neoklasik iktisatçıların bir kısmı teknolojik gelişme neticesinde piyasa aksaklıklarının ortaya çıkabileceğini düşünmüşlerdir. Piyasa aksaklığının sebepleri arasında, teknolojik bilginin kamusal mal özelliği göstermesi dolayısıyla bilgiyi herkesin kullanabilmesi, teknolojik gelişmenin bir takım belirsizliklere sahip olması ve ortaya çıkardığı pozitif dışsallıklar gibi özelliklere yer verilmiştir. Ortaya çıkan piyasa aksaklıklarının giderilmesi için, hem ekonomide pozitif dışsallık sağladığı için teknolojik gelişmenin teşvik edilmesi ve teknoloji politikalarının düzenlenmesi hem de teknolojik bilginin kamusal özellik göstermesi sebebiyle fikri mülkiyet haklarının düzenlenmesi ve teknolojik gelişmeyi destekleyecek kurumsal yapının oluşturulması önerilmiştir (Taymaz, 2001: 6-9).

Görüldüğü gibi gerek teknolojik gelişme için önerilen teşvik, gerekse teknoloji politikaları ve fikri mülkiyet haklarının düzenlenmesi Neoklasik öğretinin temel varsayımlarından olan devlet müdahalesinin olmaması ve tam rekabet piyasası varsayımlarıyla farklılık oluşturmaktadır. Teknolojik gelişme ile ilgili ortaya atılan öneriler tam rekabet piyasasının teknolojik gelişme durumunda kendiliğinden dengeyi sağlayamadığı ve devlet müdahalesine gerek duyulduğunu göstermektedir. Nelson ve Arrow'un yaklaşımlarını Şekil 3.6'daki gibi şematize edebiliriz.

Şekil 3.6'ya göre Nelson ve Arrow'un çalışmalarını Schumpeteryan yaratıcı yıkım açısından değerlendirirsek üç önemli sonuca ulaşabiliriz; Bunlardan ilki teknolojinin yayılması ile ortaya çıkan pozitif dışsallıklardır. İkincisi, pozitif dışsallıkların beraberinde getirdiği kamu düzenlemeleridir. Üçüncüsü ise, teknolojik gelişmenin kurumsal bir yaklaşım ile ele alınmasıdır.

Şekil 3.6: Nelson ve Arrow'da yaratıcı yıkım

- i. Teknolojik gelişme, teknolojinin yayılması sonucunda pozitif dışsallıklara sebep olmaktadır. Bu pozitif dışsallıklar ise teknolojik gelişme söz konusu olduğunda, tam rekabet piyasalarından sapma yaratarak eksik rekabet piyasalarının oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum ise gerek teknolojik gelişmenin yayılması sonucu pozitif dışsallık yaratması gerekse Schumpeter'in yaratıcı yıkım temelinde oluşturduğu yaratıcı birikim analizinde ortaya koyduğu oligopol piyasaları yönleri ile Schumpeter'in varsayımlarıyla benzerlikler oluşturmaktadır.
- ii. Nelson ve Arrow, pozitif dışsallıklar sonucu eksik rekabet piyasaları ortaya çıktığı için piyasa aksaklığının giderilmesi noktasında fikri mülkiyet hakları, teşvik ve teknoloji politikalarının düzenlenmesini önermişlerdir. Ortaya koydukları bu öneriler, Schumpeter'in yaratıcı birikim çerçevesinde tanımladığı piyasa yapısı ile önemli ölçüde örtüşen bir piyasa yapısını karşımıza çıkarmaktadır.
- iii. Nelson ve Arrow'un piyasa aksaklığının giderilmesi ile ilgili olarak ortaya koyduğu diğer bir öneri teknolojik gelişmeyi destekleyecek kurumsal yapının oluşturulmasıdır. Schumpeter, teknolojiyi bir kurum olarak ele almaktadır. Nelson ve Arrow ise teknolojik gelişme için kurumsal yapının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Düşünürlerin kurumsal yaklaşımları ile benzerlik gösterdiği açıktır.

3.3. Marksist Öğretinin Teknolojik Gelişme Yaklaşımı

Tarihte sosyalist öğretisi çok eskilere dayanmaktadır ve Antikçağ'dan itibaren düşünürler bireysel olarak veya gruplar halinde düşsel toplum düzenleri ile ilgili düşünceler üretmişlerdir. Nitekim eski dönemde ortaya konulan düşünceler ile 19. yüzyıldaki sosyalist öğretisi yaklaşımlarının temel amaçları birbirinden farklıdır. Eski öğretiler, ahlaki değerlere göre daha iyi bir toplumsal düzeni amaçlarken, 19. yüzyılda ortaya çıkan sosyalist öğretisi, geniş toplumsal sınıfların yaşam şartlarının iyileşmesini amaçlamıştır.

19. yüzyılda sosyalist öğretinin ortaya çıkmasındaki temel etkenler, bu süreçte sıklıkla ortaya çıkan krizler, işsizliğin yanı sıra bu işsizliğin makineleşme ve teknik yeniliklerin yarattığı işsizlik ile artması ve iktisadi güvensizlik olarak sayılabilir. Sosyalist düşüncenin ortaya çıkışında ise birey karşısında devlet üstünlüğü ve varlık

felsefesini benimsemek yerine oluşmak felsefesini tanımlamasıyla Alman felsefesi etkili olmuştur. Sosyalist düşünceyi etkileyen bir diğer unsur ise liberalizmin temelini oluşturan akılcılık olmuştur. Fakat liberalizm toplum düzenini veri ve değişmez olarak tanımlayan edilgen (pasif) akılcılığı benimserken, sosyalizm etken (aktif) akılcılık üzerine kurulmuştur (Kazgan, 2014: 288).

Kapitalist sisteme yapılan ilk eleştirilerden birisi Sismondi'ye aittir ve tam istihdam dengesinin kendiliğinden oluşmadığını savunarak, iktisadi krizleri analiz eden ilk teorilerden birinin sahibi olmasıyla önemlidir. Sismondi, toplumun burjuva ve proleter olmak üzere iki sınıfa ayrıldığını, bu sınıfların çıkarlarının birbiri ile çeliştiğini ve bu çelişkiden ötürü liberal öğretinin savunduğu doğal uyumun mümkün olmadığını belirtmiştir. Sismondi'ye göre, üretim kapasitesi arttıkça, kapital ve emeğin payı ile üretim ve satış arasındaki fark açılmaktadır ve makineleşmenin beraberinde getirdiği işsizlik de bu farkı daha fazla büyütmektedir. Bu sorunların giderilebilmesi için Sismondi, küçük çiftçi ve esnaf gibi tanımladığı küçük burjuvanın devlet müdahalesi ile sağlanmasını önermiştir. Küçük burjuvanın oluşturulması sonucunda hem büyük kapitalist girişimler dağıtılacak hem de işsizliği artıran makineleşme süreci yavaşlayacaktır (Kazgan, 2014: 289-290). Sismondi ile Schumpeter'in ayrıldığı önemli bir nokta makineleşmeye yaklaşımlarıdır. Schumpeter için makineleşme başka bir ifadeyle teknolojik gelişme büyüme için gerekli iken Sismondi için işsizlik yaratan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

William Thompson (1783-1833), John Gray (1799-1850), John Francis Bray (1809-1895) ve Thomas Hodgskin (1787-1869) gibi düşünürler İngiltere'de ortaya çıkan ilk sosyalistlerdir ve Ricardo'nun emek-değer teorisi ile faydacı felsefeyle ilgili kalarak analizlerini ortaya koymuşlardır.

Sosyalist öğretinin ortaya çıkışında önemli etkenlerden birisi Fransız İhtilali olmuştur. Fransa'da sosyalist öğretilerle ilgili olarak genelde politika teorisi kuranlarca yapılan çalışmalar, iktisat teorisi yönünden zayıf, önemli ölçüde romantizmden etkilenmiş ve hayalci bir özelliğe sahip analizler şeklindedir. Bunlar arasında; evrimci tarih felsefesini benimseyen Henri de Saint-Simon (1760-1825), devletten nefret ettiği için devletin işlevini azaltmak isteyen ve özgürlüğe bağlılığı ile tanınan P. J. Proudhon (1809-1865), işçi üretim kooperatiflerinin öncülüğünü

yapmış Louis Blanc (1811-1882) ve Charles Fourier (1773-1837) ön plana çıkmaktadırlar.

Almanya'da sosyalist öğretinin ortaya çıkışında ise işçinin payının azaldığı varsayımını Sismondi'den alan ve Alman toplumsal kanunlarını teşvik eden Karl Rodbertus (1805-1875) ile Alman işçi sendikalarının kurucusu aynı zamanda Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin örgütleyicisi olan F. Lassale (1825-1864) etkili olmuştur.

Rusya'da ise Hegel felsefesinin ortaya çıkışı uluslararası anarşist hareketin önderi olarak tanınan Bakunin tarafından gerçekleştirilmiştir. Herzen ise 1830'lu yıllarda, Hegel ve Feuerbach'tan etkilenerek Rus köylüsünün potansiyel sosyalist ve ihtilalci olduğu varsayımını ileri sürmüştür. Halkçı (populist) Narodnik partisi ise 1870'li yıllarda Herzen'den esinlenerek, gelecekte sosyalist düzenin çıkabileceği görüşünü benimsemiştir. 1880'li yıllarda ise G. Plekhanov, kapitalist sistemin Rusya'da sosyalist düşüncenin benimsediği ihtilali gerçekleştirecek olan proletaryayı ortaya çıkaracağını savunarak, hem popülizmden Marksizme geçişin öncülüğünü yapmış, hem de bir grup Rus Marksist ile Lenin'in yetişmesine katkı sağlamıştır. Sosyalist düşünce zaman içerisinde Lenin'in de önemli katkılarıyla Marksizm olarak dönüşmüştür (Kazgan, 2014:290-292).

Marx öncesi ve Marx'la aynı çağda ortaya çıkan sosyalistlerin öne sürdükleri teoriler, tutarlı olmamalarının yanı sıra kapitalizme karşı sistemli bir eleştiri de ortaya koyamamışlardır. Liberalizme tepki olarak ortaya çıkan öğretilerden yalnızca Marksizm felsefesi, iktisat teorisi ve iktisat politikası ile uyumludur. K. Marx (1818-1883) ve F. Engels (1820-1895), Marksizmin kurucuları olarak tanınmaktadırlar. Kendilerinden önce ortaya çıkan sosyalist öğretinin yaklaşımlarının bir kısmını ise gerçeklikten uzak olmaları sebebiyle hayalci olarak nitelendirmişlerdir.

Marksizm temelde felsefesi, iktisat sistemi, ihtilal teorisi ve geleceğin toplumu olmak üzere üç öğeden oluşmaktadır. İnsanlık tarihinin evrim kanunlarını belirli bir yöntem içerisinde ortaya koymaya çalışan Marksizm felsefesi, tamamen Alman kaynaklı olup, Hegel'in diyalektik felsefesi, Feuerbach'tın felsefi maddeciliği ve Eylem felsefesi'nden etkilenmiştir. Hegel'in diyalektik felsefesi, diyalektik maddeciliğe dönüşerek tarihi maddeciliği, Feuerbach'tın felsefi maddeciliği ise tarihi

maddeciliği ortaya çıkarmışlardır. Kapitalist sistemin gerçekçi bir analizi ve eleştirisi olan Marksist iktisat sistemi, İngiliz Klasik İktisadı ve özellikle Ricardo'dan etkilenmiştir. Kapitalist sistemin yıkılışı ve sosyalist sisteme geçişi içeren ihtilal teorisi ve geleceğin toplumu ise, Fransız ihtilalci geleneği ve hayalci sosyalizmdir (Kazgan, 2014: 293-295).

Gerek Maksist öğretinin kurucusu olması gerek ise Schumpteter'in yaratıcı yıkım analizinde Marx'ın dinamik analizinden ve artı değer kuramından etkilenmesi sebebiyle Marx'ın teknolojik gelişme yaklaşımı ele alınmaktadır.

3.3.1 Karl Marx'ın Teknolojik Gelişme Yaklaşımı

Marksist öğretinin kurucusu olarak Marx, çalışmalarında kapitalist sistemin işleyişini analiz ederken, sosyal bakımdan toplumsal sınıfların çıkarlarının birbirleri ile çelişen yapısından ve iktisadi bakımdan da toplumsal sınıflar üzerinden tanımladığı üretim ilişkisinden faydalanmıştır.

Marx'a göre üretim tarzının ortaya çıkmasında, teknik bilgi düzeyi, beceriler, örgütsel teknikler, üretim için gerekli olan araç ve gereçleri kapsayan üretim güçleri ile toplumsal üretim ilişkileri etkilidir. Üretim tarzının devam ettirilebilmesi için, toplumun toplam üretiminden üretim maliyetleri çıkarıldıktan sonra arda kalan kısım olarak tanımlanan bir toplumsal artı gerekmektedir (Aydın, 2008:8). Toplumsal artı üretimi ise üretim güçlerinin gelişmesi için gereklidir dolayısıyla Marx toplumların gelişmesini üretim araçları ve üretim tekniğine bağlamıştır. Marx'ın bu bakış açısı göz önünde bulundurulduğunda, teknolojik gelişme konusuna verdiği önem açısından Schumpeter ile benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Marx'ın analizinin en önemli özelliklerinden birisi, üretim ilişkilerini artığı yaratan ve artığa el koyan iki sınıf arasındaki çıkar çatışmaları üzerine kurmasıdır. Artığı yaratan sınıf, üretim tarzının devamlılığını sağlayan ve toplumsal hasılayı üreten çoğunluk iken, artığa el koyan sınıf, toplumsal artığa sahip olan azınlıktır. Bu azınlık, üretim araçlarına sahiplik yapan, üretime doğrudan katılmayan, üretimi yöneten ve toplumsal sınıflar içinde egemen güç olan sermaye sahipleridir (Aydın, 2008:9-10). Çoğunluk ise, alınıp satılan bir meta başka bir ifadeyle üretim faktörü olarak tanımlanmaktadır. Marx'a göre toplumsal artığın sahibi yani teknolojik gelişmeden kar elde eden sermaye sahibi iken, Schumpeteryan yaratıcı yıkıma göre, sermaye

sahibi olması gerekmeyen, her hangi bir sınıftan ortaya çıkabilen ve özel vasıflara sahip girişimcidir.

Rekabet gücünü artırmak için gerekli olan teknolojik gelişmenin esas sebebi, emeğin verimliliğinin yani azınlık olarak tanımlanan sermaye sahiplerinin elde ettiği artı değerın artırılmasıdır. Kapitalist sistemde ortaya çıkan teknolojik gelişme, artı değerın artmasından ötürü sermaye birikiminde artış sağlarken, bu artış emek tasarrufu sağlayan üretim tekniğinin seçilmesine sebep olarak, yedek sanayi ordusu olarak tanımlanan bir grubun oluşmasını sağlar. Başka bir ifadeyle makineleşme süreci beraberinde teknolojik işsizliği getirmektedir. Sermaye sahiplerinin artı değerlerini artırmak yani kar maksimizasyonlarını sağlamak için makineleşmeleri, kapitalist sistemin çökerek yerini sosyalist sistemin almasına sebep olacaktır. Bu çöküşün ilk sebebi, artan rekabet ile sermayenin organik bileşiminin (üretimdeki sabit sermaye girdi payı / sürekli değişken sermaye) sömürü oranından daha fazla artması sonucu ortalama kar oranlarının azalması, ikincisi ise, yedek sanayi ordusunun ve sömürünün artması ile sınıf çatışmasının artmasıdır. Marx, teknolojik gelişmenin toplumsal sınıflar üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalışırken, Schumpeter, teknolojik gelişmenin büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Her iki düşünürü göre de kapitalist sistem kendisini yok ederek, yerini sosyalist sisteme bırakacaktır. Nitekim bu konudaki açıklamaları birbirinden farklıdır. Marx'a göre, kapitalist sistemin sonunu, toplumsal sınıflar arasındaki çatışmaların artması ve ortalama kar oranlarının azalması hazırlarken, Schumpeter'e göre, kapitalist sistemin kendi esas kurumlarına saldırıda bulunması sosyalist sistemin oluşmasını (detaylı bilgi için bkz. kısım 6.2) sağlayacaktır.

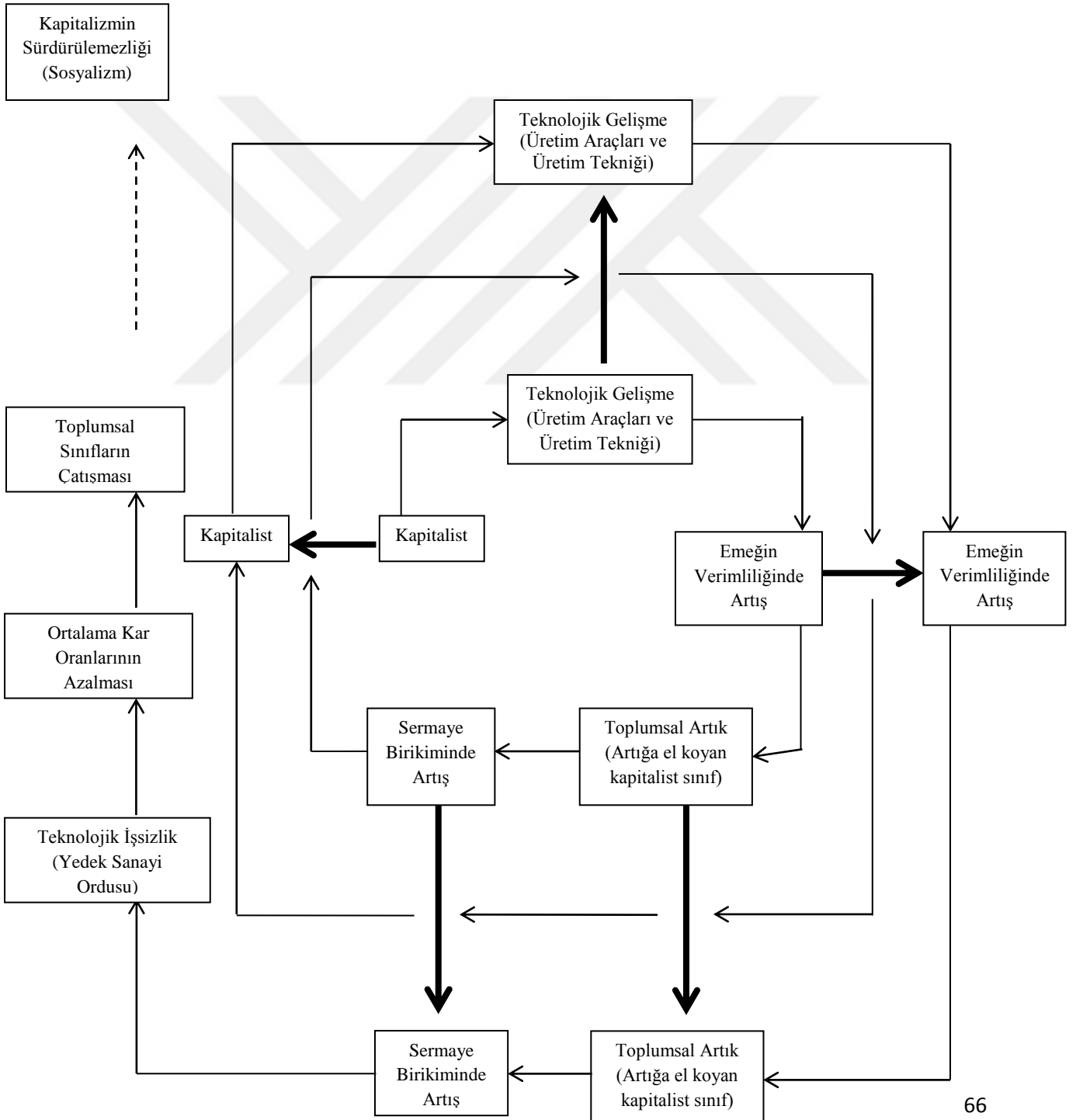
Hem Marx hem de Schumpeter'in çalışmalarında dinamik analizi kullanması, teknolojik gelişmenin etkilerini incelemeleri, inovasyonun tasarrufları artırarak ekonomiye katkıda bulunması, iki düşünür arasındaki diğer benzerlikleri oluşturmaktadır. Bununla beraber belirtilmesi gereken diğer önemli bir husus, Schumpeter'in çalışmalarında Marx'ın artı değer kuramından önemli ölçüde etkilendiğidir.

Schumpeter'in Marx'tan bu denli etkilenmesinin sebeplerinden birisi Marx'a duyduğu sempati olarak düşünülebilir. Nitekim Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (Capitalism, Socialism and Democracy, 1950) kitabında Marx'a önemli bir yer

ayırmasının yanı sıra Ten Great Economists: From Marx to Keynes (On Muhteşem İktisatçı: Marx'tan Keynes'e, 1951) kitabında da Marx için önemli bir yer ayırmakta ve Marx'tan övgüyle bahsetmektedir (Schumpeter, 2003:3-73).

Marx'ın çalışmalarını Şekil 3.7'deki gibi şematize etmemiz mümkündür. Şekil 3.7 incelenecek olursa, hem Marx'ın çalışmalarını özet halinde görmemizi hem de Marx'ta yaratıcı yıkım varlığını araştırmamızı kolaylaştırdığı görülmektedir.

Şekil 3.7: Karl Marx'ta yaratıcı yıkım

Şekil 3.7'ye göre, Marx'ın çalışmalarını Schumpeteryan yaratıcı yıkım çerçevesinde değerlendirecek, üç önemli çıkarımda bulunabiliriz;

i. Her iki düşünürün de teknolojik gelişmeye atfettiği önem açıktır. Nitekim Marx, teknolojik gelişmeyi, toplumların gelişimi için gerekli bir unsur olarak ele almaktadır. Schumpeter ise kapitalist sistemin gelişimi için teknolojik gelişmeyi tanımlamakta ve teknolojik gelişmenin bir ekonomik başarı olmasına karşın sosyolojik bir başarı olmadığını belirtmektedir.

ii. Marx'a göre teknolojik gelişmeyi sağlayan girişimci, sermaye sahibidir. Schumpeter ise girişimcinin kendine has vasıflara sahip ve her hangi bir sınıfa mensup olmayan kişi olduğunu belirtmektedir. Fakat Schumpeteryan yaratıcı yıkım temelinde kurulan yaratıcı birikim kavramına göre de girişimci, profesyonel Ar-Ge birimlerine sahip büyük firmalar başka bir ifadeyle sermaye sahipleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

iii. Marx, kapitalist sistemin başarısının kapitalizmin çöküşünü ve yerine sosyalist sistemin doğuşunu sağlayacağını belirtmektedir. Her ne kadar Schumpeter'in tanımladığı sosyalist sistem Marx'ın sosyalist sisteminden farklı olsa da, her iki düşünür kapitalist sistemin başarıları neticesinde yok olacağı görüşünde hem fikirdir.

3.4. Schumpeter'in Teknolojik Gelişme Yaklaşımı

Joseph Alois Schumpeter, Avrupa iktisat okulunun üyesi olup, farklı alanlarda çalışmaları bulunmasına karşın özellikle iktisadi gelişme ve kapitalizmin sürdürülemezliği konularında yoğunlaşmıştır. Schumpeter analizlerinde, dinamik bir model kullanırken, eksik rekabet piyasalarının üzerinde durmuş ve kurumsal öğreti, evrimci öğreti, toplumsal iktisat gibi farklı öğretilerden etkilenecek interdisipliner çalışmalar ortaya koymuştur.

Schumpeter'in iktisadi gelişmeye önemli katkılarından birisi girişimci, inovasyon ve teknolojik gelişme gibi kavramları tanımlayarak iktisadi sistemde büyümeyi analiz ettiği İktisadi Gelişme Teorisi (The Theory of Economic Development, 1934) isimli kitabıdır. Schumpeter, kapitalist sistemde büyümeyi ortaya koyarken, yaratıcı yıkım kavramını literatüre kazandırmıştır. Bu kavram kendi ismiyle özdeşleşerek Schumpeteryan yaratıcı yıkım olarak da bilinmektedir. Schumpeter, yaratıcı yıkım

kavramını iktisadi büyümenin itici gücü olarak tanımlarken (detaylı bilgi için bkz. bölüm 5) aynı zamanda kapitalist sistemin sürdürülemezliğinin sebebi (detaylı bilgi için bkz. bölüm 6) olarak da ortaya koymuştur.

Schumpeter'in teorisi, Klasik öğretinin yaklaşımlarından birisi olan ekonominin dengeye doğru yöneleceği düşüncesi ile başlar. Bu konuda Schumpeter, Walras genel dengeden etkilenecek durağan denge varsayımında bulunmuştur. İkinci aşamada Schumpeter modeline teknolojik gelişmeyi ekleyerek dinamik analize geçmiştir ve durağan dengeden yeni bir dengesiz duruma geçileceğini nitekim bu dengesiz durumda bir denge noktası oluşturacağını savunmuştur. Başlangıçta dengesiz olan bu yeni denge durumu, başka bir teknolojik gelişme ortaya çıkana kadar devam edecektir fakat yeni bir teknolojik gelişme olduğunda bu denge durumu da sona erecektir. Dolayısıyla Schumpeter'e göre, denge durumu sürekli değil kesikli bir yapıya sahiptir. Bu kesikli yapılar arasındaki geçişlerde başka bir ifadeyle yeni bir teknolojik gelişme ortaya çıktığında, firmaların piyasadaki pozisyonları ve sermaye stoku değişmektedir. Bu değişim ise beraberinde verimsiz firmaların piyasadan çekilmesini ve verimli firmaların piyasada var olmasını sağlamaktadır. Bu süreci Schumpeter, yaratıcı yıkım olarak isimlendirmektedir.

Schumpeter, kesikli denge durumlarını analiz ederken, Marx'ın artı değer kuramından etkilenecek, ekonomide dairesel akım kavramını ortaya koymaktadır. Dairesel akımı tanımlarken Schumpeter'in amacı, girişimcinin elde ettiği kar kavramını açıklamaktır. Schumpeter'e göre girişimci her hangi bir toplumsal sınıfa mensup olmak zorunda değildir hatta sermaye sahibi olması da gerekmemektedir. Tüm bunların yerine girişimciye özgü özel vasıflara sahip olması yeterlidir. Girişimci, bir icadı inovasyona dönüştürerek üretime katılan ve bunun karşılığında kar elde eden kişidir.

Schumpeter'in girişimci tanımından da görüldüğü üzere, Schumpeter icat ve inovasyon kavramlarını birbirinden ayırmıştır. Her icat inovasyona dönüşmemektedir, bir icadın inovasyona dönüşebilmesi için ticarileşmesi yani pazarlanabilir olması gerekmektedir. Schumpeter, inovasyonu beş temel başlık altında incelemiştir (Schumpeter, 2012a:66);

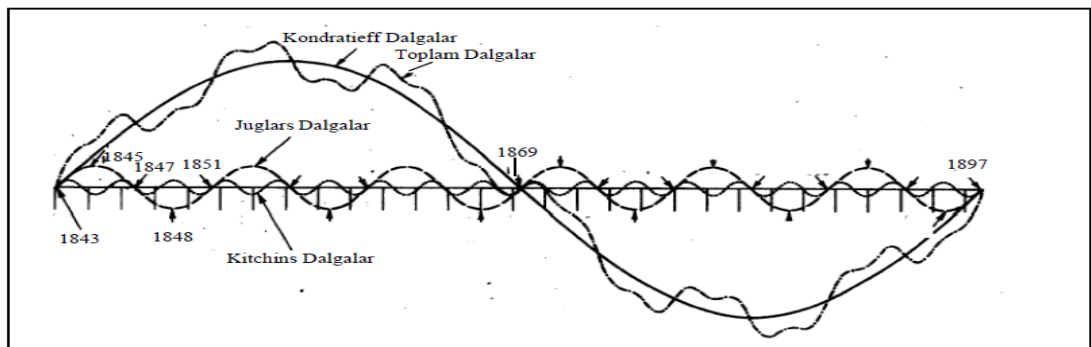
1. Yeni bir malın veya mevcut ürünün yeni özelliğe sahip olanının üretimi,

2. Yeni bir üretim tekniğinin kullanılması,
3. Yeni pazarların bulunması,
4. Ham madde veya yarı mamul temini için yeni kaynağın kullanımı,
5. Yeni bir organizasyon yapısının kurulması veya tekel konumunun kırılması

Schumpeter, yukarıda anlatılan icat, yenilik, girişimci, dairesel akım kavramlarını, kapitalizmin sürdürülemezliğinin sebebi olarak ortaya koyduğu yaratıcı yıkımı tanımlamak için kullanmış ve yine bu kavramlardan faydalanarak iktisadi dalgalanmalar (konjonktür) modelini oluşturmuştur. Schumpeter, iktisadi dalgalanmalar modelinde, girişimciler tarafından kar güdüsüyle yeni bir inovasyonun başka bir ifadeyle teknolojik gelişmenin ekonomiye kazandırıldığı durumda ekonominin nasıl etkilendiğini araştırmıştır. Bu modelde, iktisadi büyümenin kaynağı teknolojik gelişme iken, teknolojik gelişmenin inovasyon olarak ortaya çıkması için girişimcinin önemi ve girişimcinin inovasyon maliyetini karşılayabilmesi için kredilerin yani finans piyasalarının önemi vurgulanmıştır. Konjonktürel genişleme döneminde, inovasyonların ortaya çıkması ile birlikte kredi hacmi ve karlar artmakta iken, daralma döneminde genişleme döneminde kullanılan krediler ödeneceği için kredi hacmi ve karlar azalacaktır (Kazgan, 2014:164-165).

Schumpeter, kapitalist sistemde üç farklı iktisadi dalgalanma tanımlamaktadır ki bunlardan ilki üç ile dört yıl arasında süren kısa süreli “Kitchin Dalgaları”, ikincisi on ile onbir yıl süren “Juglar Dalgaları” ve üçüncüsü ise Nikolai Kondratieff tarafından geliştirilen, yaklaşık elli yıl gibi uzun dönemli değişimi inceleyen “Kondratieff Dalgaları”dır. Bu dalgalanma çeşitleri şekil 3.8’de gösterildiği gibidir.

Şekil 3.8: Schumpeter’e göre uzun dönemli dalgalanmalar

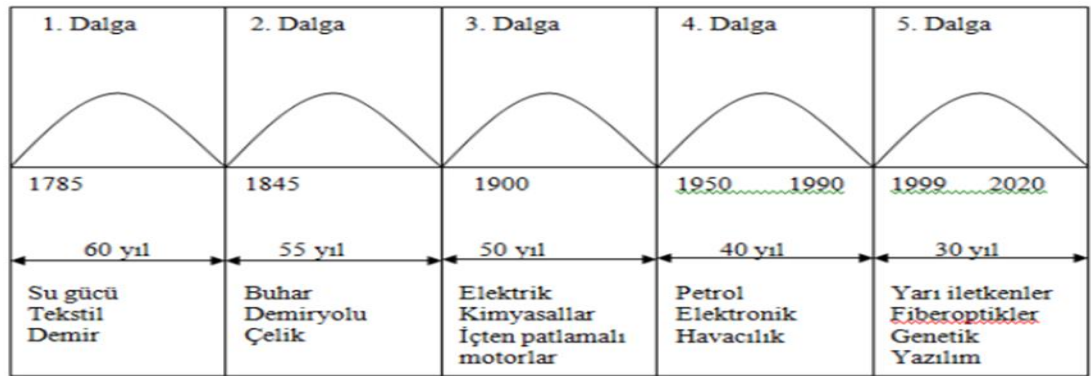

Kaynak: Özgüler (2003b)

Kitchin dalgaları, kısa ömürlü mal piyasalarında ve bazı moda ürünlerinde gözlemlenen, daralma döneminde küçük düşüşler, genişleme döneminde küçük yükselişler yaratan, ekonominin tamamını etkilemeyen dalgaları ifade etmektedir. Juglar dalgaları ise belirli bir bant aralığında seyretmektedir ve her daralma dönemini bir genişleme dönemi, her genişleme dönemini ise bir daralma dönemi izlemektedir.

Kondratieff, kendi ismini taşıyan Kondratieff dalgaları çalışmasını, 1830'larda, Marksist öğretinin Rusya'da popüler olduğu Stalin döneminde gerçekleştirmiştir. Kapitalist bir ekonomi olarak İngiltere'nin uzun dönemli iktisadi gelişimini inceleyen Kondratieff, Marksist öğretinin varsayımlarının aksine kapitalist sistemde ekonominin teknolojik gelişmelerden ötürü uzun dönemde geliştiğini göstermiştir. Bu çalışması gerek Marksist öğretiyle çelişkili olarak ortaya koyduğu sonuç, gerek Stalin'in görüş farklılığı yüzünden Kondratieff'in tutuklanmasına sebep olmuştur. Schumpeter tarafından 1940'lı yıllarda Kondratieff'in bu çalışması yeniden ortaya konmuştur fakat Schumpeter uzun dönemdeki ekonomik gelişmenin sebebi olarak teknolojik gelişme yerine inovasyon ve girişimcilerin yatırımlarındaki patlamaları göstermiştir. Tarihsel süreç içerisinde karşımıza çıkan beş farklı Kondratieff dalgasına şekil 3.9'da yer verilmiştir (Özgüler, 2003a: 19-21).

Şekil 3.9: Konjonktür dalgalanmaları

Kaynak: Özgüler (2003a: 19-21)

Kondratieff dalgaları, tablo 3.1'de gösterilen özelliklere sahiptir (Freeman ve Soete, 2003:23). Bu dalgalanmalara özellikle 2000'li yıllarda etkisi önemli ölçüde artan ve ekonomik gelişmenin en önemli değişkeni olarak nanoteknolojiyi tanımlayan, Nano-Mühendislik ve İmalat Çağı'nı da altıncı dalgalanma olarak eklemek mümkündür (Wonglimpiyarat, 2005:1351). Yirmi birinci yüzyılda ortaya çıkan bu çağın en

önemli sebeplerinden birisi ise sanayi toplumlarından bilgi ekonomilerine doğru geçiş olarak gösterilebilir.

Tablo 3.1: Birbirini izleyen (ardışık) teknolojik değişim dalgaları

Uzun Dalgalar veya Döngüler			Temel Alt Yapının Anahtar Özellikleri		
Yaklaşık zaman	Kondratieff dalgaları	Bilim, teknoloji, öğretim ve eğitim	Ulaştırma, haberleşme	Enerji sistemleri	Evrensel ve ucuz temel faktörler
Birinci 1780'ler-1840'lar	Sanayi Devrimi: tekstilde fabrika üretimi	Çıraklık, yaparak öğrenme, resmi din dışı (=dissenting) akademiler, bilimsel dernekler	Kanallar, at arabası yolları	Su gücü	Pamuk
İkinci 1840'lar-1890'lar	Buhar gücü ve demiryolları çağı	Profesyonel makine ve inşaat mühendisleri, teknoloji enstitüleri, kitlesel ilköğretim	Demiryolları (demir raylar) ve telgraf	Buhar gücü	Kömür, demir
Üçüncü 1890'lar-1940'lar	Elektrik ve çelik çağı	Sanayi Ar-Ge laboratuvarları, kimyasallar ve elektrik makineleri, ulusal Ar-Ge laboratuvarları, standartları belirleyen laboratuvarlar	Demiryolları (çelik raylar) ve telefon	Elektrik	Çelik
Dördüncü 1940'lar-1990'lar	Otomobillerde ve sentetik maddelerde kitle üretim çağı ("Fordism")	Büyük kamu ve özel sektör Ar-Ge'si, kitlesel yüksek öğrenim	Motorlu araç yolları, radyo ve TV, havayolları	Petrol	Petrol, plastik maddeler
Beşinci 1990'lar-?	Mikroelektronik ve bilgisayar ağları çağı	Veri ağları, Ar-Ge'de küresel ağlar, hayat boyu eğitim ve öğretim	Enformasyon otoyolları, dijital ağlar	Gaz / Petrol	Mikroelektronik

Kaynak: Freeman ve Soete (2003:23)

4. SCHUMPETER'İN İKTİSADİ ANALİZ TEMELLERİ

Schumpeter, iktisat tarihinden iktisadi gelişmeye kadar oldukça geniş bir perspektifte çalışma yapmıştır. Schumpeter'in çalışmalarını kavrayabilmek ve doğru bir şekilde analiz edebilmek için, öncelikli olarak iktisadi analizlerini nasıl bir temelde oluşturduğunu incelemek uygun olacaktır. Dolayısıyla bu bölümde, Schumpeter'in iktisadi analizde kullandığı yaklaşımlara değinilmektedir.

Schumpeter, çalışmalarında genellikle üç farklı yaklaşım kullanmıştır. Bunlardan ilki, kısım 4.1'de ele alınan, Schumpeter'in Max Weber'den esinlenerek uyguladığı toplumsal iktisat (sozialökonmik) yaklaşımıdır. Weber, toplumsal iktisat yaklaşımını, iktisat teorisi ve tarihin birlikte analizi olarak yorumlarken, Schumpeter'in toplumsal iktisat yaklaşımı, tarih, istatistik, teori ve iktisat sosyolojisi olmak üzere dört temel alanın sentezlendiği bir incelemeyi yansıtmaktadır (Schumpeter, 2006:10). Schumpeter'in ikinci yaklaşımı, teknolojiyi bir kurum olarak ele almasını sağlayan kurumsal iktisat yaklaşımıdır ve kısım 4.2'de sunulmaktadır. Üçüncüsü ise kısım 4.3'te incelenmekte olan, Schumpeter'in Hegel'den etkilenmesiyle ortaya çıkan evrimci (Neo-Schumpeteryan) yaklaşımıdır (Prendergast, 2006). Schumpeter'in evrimci yaklaşımı, hem sosyal hem de iktisadi evrime dayanan aynı zamanda tamamlanmamış fakat geliştirilebilir bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel süreç incelendiğinde, iktisat biliminde evrimci öğretinin Schumpeter'in yaklaşımlarının üzerine kurulduğu görülür ki bu sebeple evrimci öğretisi aynı zamanda Neo-Schumpeteryan öğretisi olarak da adlandırılır.

4.1. Toplumsal İktisat (Sozialökonmik) Yaklaşımı

Schumpeter, iktisat alanında yapılan çalışmaların sadece iktisadi unsurlara yer vermesini yanlış bulmuş ve eleştirmiştir (Kabak, 2007: 19). Tek başına iktisadi bakış açısının yetersiz olduğunu, iktisadi olmayan unsurların da çalışmalara eklenmesi gerektiğini İktisadi Gelişme Teorisi isimli kitabında şu şekilde ifade etmiştir;

“Sosyal süreç gerçekten de bölünmez bir bütündür. Araştırmacının sınıflandırıcı eli, iktisadi olguları o büyük akımdan yapay olarak seçip çıkarır.... Bir olgu, asla yalnızca ya da pür iktisadi değildir; diğer yönler (bazen çok daha önemli olmakla

beraber) her zaman vardır.... Meselemiz, iktisadi olanla iktisadi olmayan verileri birleştiren, genel nedensel ilişki biçimlerini tanımlamaktır” (Schumpeter, 2012a: 3-5).

Schumpeter, bir iktisadi aktör olan bireylerin davranışlarının ve doğasının da analizlere katılması gerektiğini, olayların içerisinden sadece iktisadi kavramların çekilerek incelenmesinin yanlış olduğunu ve bir bütün olarak inceleme yapmanın önemini bu sözleriyle vurgulamıştır. Bu sebeple kendi analizlerinde Max Weber’den aldığı toplumsal iktisat yaklaşımını kullanmıştır.

Weber, iktisada yeni bir yaklaşım üretmeye çalışmış ve toplumsal iktisat kavramını ortaya atmıştır. Weber’e göre iktisat, birisi tarihsel yaklaşım olmaksızın teorik temellere dayalı, diğeri ise teorik temeller olmaksızın tarihsel yaklaşıma dayalı olmak üzere iki alandan oluşmaktadır. Weber, toplumsal iktisat yaklaşımı doğrultusunda, iktisat teorisi ve tarihin bir arada sentezlenmesini önermiştir. Schumpeter, Weber’in bu yaklaşımından etkilenmiştir. Fakat Schumpeter’in toplumsal iktisat yaklaşımı tarih, istatistik, teori ve iktisat sosyolojisi olmak üzere dört temel alandan oluşmaktadır (Schumpeter, 2006: 10).

Schumpeter, “İktisadi Analiz’in Tarihi” (History of Economic Analysis, 1954) isimli kitabında bu dört temel alanla ilgili bilgi vermiş ve iktisat sosyolojisinin analize kendisi tarafından eklendiğini belirtmiştir. Schumpeter’e göre, tarih, istatistik ve teori içerisinde en önemlisi tarihtir. Tarihin önemini üç nedene dayandırmaktadır. Bunlardan ilki, iktisadın konularının tarihsel zaman içerisinde eşsiz birer süreç olmasıdır. Ekonomik kavramların, tarihsel olaylar, algılar ve deneyimler olmadan sadece bugünkü bilgi ile açıklanamayacağına vurgu yapmıştır. İkincisi, tarihsel bilgi salt iktisadi değildir, kurumsal olgular gibi pür ekonomik olmayan kavramları da yansıtır. Bununla beraber, hem iktisadi ve iktisadi olmayan kavramların hem de sosyal bilimlerdeki alanların birbiriyle ilişkisini anlamak için en iyi methodur. Üçüncüsü, iktisadi analizde yapılan hataların çoğunun iktisadi araçların yetersizliğinden değil de tarihsel deneyim eksikliğinden kaynaklanmasıdır. Tarih bilimi ile ilgili dikkat edilmesi gereken başka bir konu ise, tarih kavramının antropoloji gibi özel alanları içeren geniş anlamıyla algılanması gerektiğidir.

Schumpeter iktisadi analiz için gerekli olan ikinci temel alanı istatistik olarak tanımlamıştır. “İktisadi Analiz’in Tarihi” (History of Economic Analysis, 1954) kitabında istatistikle ilgili kısmı yazarken de istatistiğin gerekliliği olduğunu fakat yeterli olmadığını belirterek tarih bilimine tekrar vurguda bulunmuştur. İstatistiğe duyulan gereksinimin, hem bişeylerin açıklayıcısı olduğundan, hem de neyin açıklanması gerektiğini ortaya koyduğundan kaynaklandığını belirtmiştir.

Schumpeter, üçüncü temel alan olarak teoriyi tanımlamıştır. Teorinin biyoloji, fizik gibi pek çok alanda kullanılan ve pek çok farklı anlama gelen bir kavram olduğunu belirtmiştir. Burada teori ile ifade edilen iktisadi teoridir. Robinson, iktisat teorisini basit ve çok yerinde bir tanımlama ile araçlar seti olarak betimlemiştir.

Schumpeter, dördüncü temel alanı sosyoloji olarak belirtmiştir. İktisat sosyolojisini diğer üç temel alanın tamamlayıcısı olarak yorumlamıştır. Ekonomik olgular açıklanırken, nasıl bir toplumsal yapının ele alındığının ve insanların ekonomik olgulara nasıl bir refleks gösterdiklerinin açıklanması gerektiğini belirtmiştir. Bu soruların cevabının araştırılması için de sosyoloji bilimini iktisadi analize eklemiştir. Dahası, iktisat sosyolojisinin sadece insan davranışları ve bu davranışların iktisadi etkilerini incelemediğini, sosyal kurumlar ve kurumsal faktörleri de analize dahil ettiğini vurgulamıştır (Schumpeter, 2006: 10-19).

Schumpeter, yukarıdaki açıklamalarda da görüldüğü üzere, iktisadi olgular incelenirken temel bilim olarak iktisadın tek başına yeterli olmadığını, temel bilimlerin tamamlayıcı nitelikte olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple kendi analizlerinde toplumsal iktisat yaklaşımını kullanmıştır. Örneğin, Schumpeter’in Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (Capitalism, Socialism, and Democracy, 1942) isimli kitabına baktığımızda, hem toplumsal sınıflara değindiğini başka bir ifadeyle sosyoloji bilimini kullandığını, hem iktisat teorisine yer verdiğini, hem de tarih biliminden faydalandığını görmekteyiz. Schumpeter’in İş Çevrimleri, Kapitalizm Sürecinin Kuramsal, Tarihsel ve İstatistiksel Analizi (Business Cycles, A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process, 1939) kitabında ise başlığından da anlaşılacağı üzere, iktisadi teori, tarih ve istatistik bilimlerini bir arada sentezleyerek oluşturulan bir yayını karşımıza çıkarmaktadır.

4.2. Kurumsal İktisat Yaklaşımı

İktisadi düşünce tarihi incelendiğinde hem kurumsal öğretinin hem de Avusturya Okulu'nun yerleşik iktisadi eleştirdiğini görmekteyiz. Her iki akım da kurumları kavramsallaştırmayı amaçlamış olmaları yönüyle benzerlik göstermektedirler. Kurumsal analizler Avusturya Okulu'nun kurucusu kabul edilen Carl Menger'le başlamıştır. Friedrich von Wieser, Ludwig von Mises ve Friedrich Hayek ise kurumsal analiz konusundaki çalışmaları detaylandırarak katkı sağlamışlardır. Thorstein Veblen ve John Rogers Commons ise kurumsal öğretinin kurucusu olarak kabul edilmektedirler ve çalışmalarını kurumların kökeni, doğası ve işlevi üzerine kurmuşlardır. Joseph Schumpeter ve Karl Polanyi ise kapitalizm ve piyasa düzeni üzerine çalışmalarını yürütürken kurumsal bir bakış açısını benimseyerek kurumsal öğretiye katkıda bulunmuşlardır. Son dönem çalışmaları incelendiğinde ise, Geoffrey Hodgson'ın kurumsal öğretinin temelleri üzerine oturttuğu Ekonomi ve Kurumlar: Modern Kurumsal İktisat için Bildirim (Economics and Institutions: A Manifesto for a Modern Institutional Economics, 1988) kitabıyla ön plana çıktığı görülmektedir.

Schumpeter, kapitalizm ve piyasa düzeni çalışmalarında ve yaratıcı yıkım modellemesinde kurumların devinimini göz önünde bulundurmanın yanı sıra teknolojiyi de bir kurum olarak ele almasıyla kurumsal iktisat yaklaşımını benimsemiştir. Schumpeter kapitalizm üzerine çalışmalarını yürütürken, kapitalizmin devingen yapısını göz önünde bulundurarak dinamik analize yer vermesinin yanı sıra kapitalist bir ekonominin içsel değişim dinamiklerini inovasyon, girişimci ve banka kredisi olarak tanımlamıştır. Schumpeter'e göre, kurumsal yapı, inovasyon temeline dayanan yaratıcı yıkımın etkisi ile sürekli olarak değişmektedir ve bu değişim kapitalist sistemin dinamik yapısını besleyerek piyasa düzeninin devamını sağlamaktadır (Gürkan, 2007: 254). Schumpeter, bu durumu Kapitalizm Sosyalizm ve Demokrasi (1994: 83) isimli kitabında şu şekilde ifade etmiştir;

“(Yenilik) sürekli olarak eskiyi yok edip yenisini yaratarak ekonomik yapıyı içinden sürekli devrimselleştirir. Bu yaratıcı yıkım süreci kapitalizmin asıl temelidir. Bu, kapitalizmin dayandığı ve her kapitalist girişimin içinde yaşamak zorunda olduğu bir süreçtir.”

Schumpeter, çalışmalarında kurumsal evrim sürecinin dinamik itici gücünü ortaya koymaya çalışırken, diğer kurumsal makro değişkenlerin yanında en önemli dinamik gücün teknolojik gelişme olduğunu belirtmiştir (Gürkan, 2007: 262). Schumpeter'in özellikle kapitalizmin yapısı üzerine oluşturduğu çalışmalarında, toplumsal iktisat yaklaşımını benimserken de ilham aldığı toplum kuramcısı Max Weber'in izleri görülmektedir. Hem toplumsal iktisat hem de kurumsal iktisat yaklaşımlarını benimseyen ve kapitalist düzenin işleyişi üzerine çalışmalarını şekillendiren Weber ve Schumpeter'in yaklaşımları, çalışmalarında büyük bir ortak payda olması ve Schumpeter'in analizlerinde Weber'den etkilenmesi sebebiyle kısım 4.2.1'de ayrı bir başlık olarak ele alınmaktadır.

4.2.1. Max Weber ve Schumpeter

Weber ve Schumpeter çalışmalarında, kapitalist düzenin genişleme potansiyeli yüksek, dinamik bir sistem olduğunu fakat piyasada ortaya çıkan krizlerin de temel sebebi olduğunu ortaya koymaya çalışmışlardır.

Weber, tıpkı Schumpeter'in çalışmalarında görüldüğü gibi interdisipliner bir yaklaşım kullanarak dinamik analizlerini oluştururken, Alman Tarihçi Okul'dan ve Kurumsal İktisat'tan etkilenmiştir. Schumpeter'in girişimcisi ile Weber'in karizmatik bireyi arasında önemli benzerlikler bulunmaktadır.

Karizma kavramı, kişiyi diğer insanlardan ayıran, en azından bazı yönleriyle farklı güç ya da niteliğe sahip olması anlamını taşıyan özelliği yansıtmaktadır. Weber'e göre tarihteki temel devrimci güçler, karizma özelliğini taşıyan karizmatik kişilerdir ve sahip oldukları özellikler ile lider vasfını taşırlarken toplumsal yapının devriminin kaynağını teşkil ederler. Karizmatik bireylerin irrasyonel olması iki şekilde açıklanabilir; i. karizmatik bireylerin kuraldışı ve yaratıcı olmaları yönüyle ii. karizmatik otoriteye sebep olan tutumun değişim ve beklendik gelişmelere neden olan etkileri açısından (Aydın, 2008:81-82).

Karizmatik bireyin tüm bu özellikleri bir kez rutinleştikten sonra, kendisinden sonra gelen, karizmanın özelliklerini benimseyen ve kendini buna uyarlayan taklitçileri tarafından egemenlik gücünün elde edilmesinin meşru hale gelmesi için uygun bir kaynak haline gelecektir. Bu sebeple tarihi karizmatik kesinti ya da inovasyonların periyodik bir şekilde gelişmesi olarak tanımlamak mümkündür. Bir karizmatik

kesinti ya da inovasyon ortaya çıktığında toplum yeni bir yapıya devinecektir ve başka bir karizmatik kesinti ortaya çıkana kadar belirli bir zaman dilimi içerisinde bu toplumsal yapı hakim olacaktır. Bu devingenliğin sürekli olarak tekrarlanması başka bir ifadeyle karizmanın yeni bir toplumsal yapı, bürokrasi ve ideoloji gibi meşrulaştırma araçlarının yaratılmasıyla rutinleşmesi, beraberinde bireysel eylemin ortadan kalkmasını, tekdüzeleşmeyi ve inovasyon yaratma kapasitesinin düşmesini getirecektir. Sonuçta bu rutinleşme süreci, kendi başarısızlığını ortaya çıkarmaktadır. Weber'e göre tarih, rutinleşme ile karizmatik yenilikler arasındaki mücadelenin ortaya çıkardığı devrevi hatta helozonik bir yapıda ilerlemektedir. Başka bir ifadeyle karizmatik yeniliklerin temelindeki yaratıcılık ile özgür davranışlar ve rutinleşme süreci ile toplumsal yapıların gelişerek taşlaşması arasındaki sürekli çatışmadır. Sonuç olarak Weber çalışmalarında, kapitalist sistemin kendi kurumlarına saldırıda bulunduğu ve kapitalizmin sürdürülemezliğinin rasyonelleşme sürecine dayandığını ortaya koymuştur. Rasyonelleşme sürecinin kapitalist sistemin kurumlarını negatif ve bozucu yönde etkilediği bu durumu ise demir kafes olarak tanımlamaktadır (Özel, 2015:39).

Schumpeter'in girişimci kavramı ve Weber'in karizmatik bireyi karşılaştırıldığında, her iki düşünürün de yeniliklerin ortaya çıkması ve toplumsal yapının devinimi için benzer kişilere rol verdiği görülür. Her iki düşünür de girişimci veya karizmatik bireyin her hangi bir sınıfa tabi olması veya sermaye sahibi olması gibi şartlar öne sürmeksizin sadece yaratıcı kişiliğe sahip olmasını vurgulamışlardır. Yani girişimci veya karizmatik birey, yaratıcı vasıflara ve bir takım farklı özelliklere sahip kişidir.

Schumpeter ve Weber'in analizlerinde benzerlik gösteren bir diğer nokta, her iki düşünürün de tarih bilimine ve sosyolojiye attığı önemdir. Dahası iki düşünür de ekonomide devingen bir yapının olduğunu ve inovasyonlar yoluyla sürekli olarak yeni bir duruma geçildiğini, bu sürekliliğin ise kesikli bir biçimde devam ettiğini ortaya koymuşlardır. Sonuçta her ikisi için de inovasyonlar diğer bir inovasyon ortaya çıkana kadar hakim olur ve dolayısıyla kesikli bir yapı ortaya çıkar.

Son olarak her iki düşünürün de kapitalist sürecin beraberinde getireceği rasyonelleşme ile zaman içerisinde demir kafese dönüşeceğini başka bir ifadeyle kapitalizmin sürdürülemezliğini savunduklarını belirtmek gerekir.

4.3. Evrimci (Neo-Schumpeteryan) Yaklaşım

Evrime denilince akla öncelikli olarak biyolojik evrim ve Darwin'in teorileri gelmektedir. Son dönemde iktisat bilimi ile evrim teorisi arasındaki ilişkiyi içeren çalışma sayısı artmıştır. Özellikle evrimci iktisadın gelişmesinde, Darwinci kavramların sıkça kullanıldığını görmekteyiz. Darwinci kavramların iktisata uyarlanmasını savunan bir kesim bulunmasına karşın, bu uyarılmanın yanlış olduğunu savunanlar da bulunmaktadır.

Evrimeci öğretinin doğuşu, kurumsal iktisadın yirminci yüzyıl başında ortaya çıktığı zamana kadar uzanır. Bazı evrimsel ve kurumsal iktisatçılar, klasik evrim (Darwin) öğretisinin kendine özgü kavramlarını kabul ederek, yerleşik iktisadın firma ve teknolojik gelişme konusundaki bakış açılarına bir alternatif olarak evrimsel kuramı geliştirmişlerdir (Gürkan, 2007:237). Nelson ve Winter, 1982'de yazdıkları Bir Evrimsel Ekonomik Değişim Kuramı (An Evolutionary Theory of Economic Change) kitaplarıyla modern evrimsel öğretinin öncüsü kabul edilmektedirler (Gürkan, 2007:238).

Biyolojik evrimden farklı olarak kültürel evrim Schumpeter tarafından ortaya konmuştur. Schumpeter'in iktisadi evrim yaklaşımının temelinde sosyal ve iktisadi evrim bulunmaktadır. Schumpeter'in evrim yaklaşımı, iktisadi düzenin değişebilen yapısına vurgu yapmaktadır. Başka bir ifadeyle evrim veya dönüşüm kavramının iktisadi düzendeki uyarlamasıdır. Schumpeter, çalışmalarında evrim kavramını kullanmamıştır fakat kapitalist sürecin gelişimini incelerken evrimci bir bakış açısına yer vermiştir. Schumpeter kapitalizmin temelini yaratıcı yıkım kavramına dayandırmaktadır. Kapitalist süreç içerisinde yaratıcı yıkımın ortaya çıkmasının, eski düzeni sona erdirerek yeni bir denge durumunu yansıtan yeni bir düzenin var olmasını sağladığını ortaya koymuştur. Bu yeni düzen ortaya çıkarken de ekonominin evrildiği yani iktisadi düzenin değiştiği varsayımını kabul etmiştir. Bu varsayımın Evrimci öğretiyi örttüğü çok açıktır. Dolayısıyla, her ne kadar Schumpeter Evrimci öğretiyi benimsediğini ortaya koymasa da, Schumpeter'in çalışmalarında evrimci bir bakış açısına yer vermesi, kendisinin klasik evrim (Darwin) teorisinden etkilendiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Schumpeter'in evrim teorisinin ortaya çıkışında iki önemli noktada Hegel ile benzerlik göstermesinden ötürü Hegel'den etkilendiği düşünülmektedir. Bunlardan ilki iktisadi gelişmeyi tanımlamak için ortaya koyduğu dairesel akım kavramı iken, ikincisi dairesel akımın bozulması ve böylelikle yeni bir iktisadi düzenin ortaya çıkması veya iktisadi gelişmedir. Dahası Schumpeter, Hegel'e benzer şekilde yaratıcı yıkımın itici gücü olan girişimciyi tanımlarken, inovasyonun dolayısıyla gelişmenin bireyler tarafından gerçekleştirildiğini savunmuştur (Prendergast, 2006: 253).

Schumpeter'in evrim yaklaşımı tamamlanmamış fakat geliştirilebilir bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Evrimci öğretisi, Schumpeter'in 1934 yılında İktisadi Gelişme Teorisi kitabında yer verdiği, icat (invention), inovasyon (innovation), imitasyon (imitation), girişimci (entrepreneur), iş çevrimleri (business cycles) gibi kavramlar üzerine kurulmuştur (Gürkan, 2007:239). Schumpeter'in bu kavramları Evrimci öğretinin temelini oturtulurken, aynı zamanda öğretinin ortaya çıkması için farklı varsayımlar ve kavramlar da geliştirilmiştir. Bu sebeple, Schumpeter'in evrim yaklaşımının tamamlanmamış fakat geliştirilebilir olduğu ifade edilmektedir. Schumpeter'in evrimci kuramın ortaya çıkışında sağladığı katkılar, evrimci öğretinin "Neo-Schumpeteryan İktisat Kuramı" olarak da adlandırılmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla Schumpeter ve evrim öğretisi arasında karşılıklı bir etkileşimden bahsedilebilir. Schumpeter, kendi çalışmasında iktisadi düzenin evrilmesi yaklaşımını kullanarak, klasik evrim teorisinin (Darwin teorisinin) kavramlarını kültürel ve iktisadi evrim için yorumlayarak, kültürel evrimi ortaya koymuştur. Evrimci öğretisi ise Schumpeter'in ortaya koyduğu kavramları temel kavramlar olarak ele aldığı için Schumpeter'den etkilenmiştir.

Schumpeter, evrimci yaklaşımını geliştirirken, Marx'ın dinamik bakış açısından ve kapitalist evrimin firmalar arasındaki teknolojik rekabetle ilişkili olduğu düşüncesinden etkilenmiştir. Teknoloji, kurumlar, endüstri gibi kavramların tarihsel açıdan incelenmesi gerektiği fikri ise tarihçi okulun Schumpeter'in yaklaşımındaki etkisini göstermektedir. Neoklasik öğretisi ise Schumpeter'in mikro temelli bakış açısının oluşmasında katkı sağlamıştır (Aydın, 2008: 127).

Evrimci öğretinin teknolojik gelişme yaklaşımı, 1980'li yıllarda neoklasik öğretinin içsel büyüme modelinin öne çıkmasıyla gelişmiştir. Evrimci öğretilerde, hem teknolojinin veri olmadığı yani firmaların aynı üretim fonksiyonu ve teknolojik

yapıya sahip olmadığı hem de firmaların her zaman kar maksimizasyonunu amaçlamadığı varsayımları mevcuttur. Bu sebeple evrimsel iktisatçılar, teknolojiye davranışsal yorumlar getirerek, firma odaklı mikro çalışmalara yönelmişlerdir.

Evrimci öğretisi, teknolojinin sadece üretim faktörleri bileşiminin ürüne dönüştürüldüğü fiziksel bir süreç olmadığını savunmaktadır. Teknolojiyi, fiziki sürecin yanında teknolojik bilgi ile bu bilginin organizasyonel ve işlemsel uygulamalarını da içeren bir süreç olarak değerlendirmektedir. Teknolojiye benzer şekilde inovasyon kavramı da genişletilerek kullanılmıştır. İnovasyon, ürün ve üretim sürecindeki yeniliklerin yanı sıra yönetim, bilgi, organizasyon ve finans gibi konulardaki gelişmeleri de içermektedir. Evrimci öğretisi, bu sebeple, iktisat, işletme gibi sosyal bilimlerin sanayiye ve firmalara uyarlanmasıyla ilgilenmektedir. Bu değerlendirmeler ise Evrimci öğretisi diğer öğretilerden ayıran en önemli özelliklerdir (Ansal, 2004: 42). Evrimci öğretinin düşünce tarihindeki yerinin esasen teknolojiye yaklaşımı ile ilişkili olduğu ve ortaya koyduğu teknolojik yaklaşım ile diğer öğretilerden ayrıldığı söylenebilir. Dolayısıyla, Evrimci öğretinin varsayımlarındaki farklılıkların daha net anlaşılabilmesi için Klasik ve Neoklasik öğretilerde teknolojiye bakış açısının ortaya konması iyi olacaktır.

Klasik öğretisi, tam rekabet koşulları altında her firmanın aynı teknolojik bilgiye ve donanıma sahip olduğunu, firmaların kar maksimizasyonunu amaçladığını ve sonuçta kalıcı bir tam istihdam denge durumunun oluştuğunu kabul etmiştir. Dolayısıyla, klasik öğretisi teknolojinin veri olduğu bir durumu yansıtırken aynı zamanda teknolojiyi dışsal bir değişken olarak ele almıştır. Bu varsayımlardan açıkça görülmektedir ki klasik öğretisi teknolojinin kurumsal özelliğini ele almamasının yanında teknolojik gelişme ve yenilikçi firma davranışlarını açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Neoklasik öğretilere baktığımızda, teknolojinin ele alınışı ile ilgili aynı yetersizliklerin devam ettiğini görmekteyiz. Bu benzerliğin ortaya çıkış sebebi, Neoklasik öğretinin, Klasik öğretinin temel varsayımlarını kabul etmesidir. Paul Romer (1986, 1990, 1994), teknolojinin içsel olduğu varsayımını ortaya koyarak, teknolojik gelişme sürecinin dinamik olduğuna vurgu yapmıştır. Bu yönüyle içsel büyüme kuramının (endogenous growth theory) öncüsü olarak bilinmektedir. Nitekim Klasik öğretinin azalan getiriler dışında tüm varsayımlarını kabul etmesi, ortaya koyduğu modelin

teknolojik gelişmeyi açıklamada Schumpeter'in oluşturduğu yaklaşım ile kıyaslandığında görece yetersiz kalmasına sebep olmuştur.

Sonuç olarak, Evrimci (Neo-Schumpeteryan) öğretisi, evrimsel bakış açısıyla, teknoloji ve inovasyon faktörlerini sanayi ve firmaların rekabet süreçlerini açıklamak için kullanmıştır. Bu açıklamalar yapılırken Schumpeter'e ait icat, inovasyon, imitasyon, girişimci, iş çevrimleri gibi kavramlar öğretinin temeline oturtulmuştur. Schumpeter, bu kavramları yaratıcı yıkım sürecini tanımlayabilmek için ortaya koymuştur. Dolayısıyla, evrimci öğretisi de sadece Schumpeter'in kavramlarını kullanmakla kalmamış aynı zamanda teknoloji ve yenilik yeteneği yüksek firmaların ayakta kalacağı, düşük olanların ise kapanacağına vurgu yaparak, Schumpeter'in yaratıcı yıkım sürecine işaret etmiştir.

Evrimsel öğretime katkı yapan diğer önemli bir düşünür Thorstein Veblen'dir ve çalışmalarında teknolojik gelişmeye yer vermiştir. Bu sebeple kısım 4.3.1'de Thorstein Veblen'e yer verilerek Schumpeter ile benzerlik ve farklılıkları ortaya konmaktadır.

4.3.1. Thorstein Veblen ve Schumpeter

Evrimsel öğretinin doğuşunda, Schumpeter'in yanı sıra Thorstein Veblen'in toplumsal değişim kuramı ve teknolojiye yaklaşımı etkili olmuştur. Evrimsel öğretime yer alan kültürel gecikme (cultural lag), sürtünme (friction), geleneksel kurumlar (ceremonial/imbecile institutions) gibi kavramlar Veblen'in kurumsal gelişmenin gecikmeli bir şekilde oluştuğu varsayımının izlerini taşımaktadır. Veblen, kurumsal iktisatın kurucularından birisidir ve zaman içerisinde kendi çalışma alanını belirtirken 'Kurumsal İktisat' yerine 'Evrimsel İktisat' kavramını bilinçli olarak kullanmıştır (Özveren, 1998: 491). Kurumsal iktisatın ilgi alanı kurumlar ve kurumlaşmış bir süreç olarak ekonomi iken, bu ilginin dayandığı yöntem evrimseldir. Bu sebeple kurumsal iktisat ile evrimci iktisatı birbirinden koparmak çok zordur (Beyhan, 2007: 401).

Hem Veblen hem de Schumpeter çalışmalarında kurumsal iktisat ile evrimci öğretiyi aynı anda kullanmışlardır. Aynı zamanda her iki düşünürün de çalışmalarında interdisipliner bir yaklaşım benimsediği görülmektedir. Dahası her ikisi de teknoloji

kavramı ve kapitalizmin doğası üzerine görüşler ortaya koymuşlardır. Bu sebeple Veblen ve Schumpeter'in çalışmalarının karşılaştırılması önem arz etmektedir.

Veblen ve Schumpeter'in çalışmalarını analiz ederken, öncelikli olarak çalışmalarını nasıl kurguladıklarından bahsetmek uygun olacaktır. Her iki düşünür de çalışmalarında interdisipliner yaklaşımı benimsemişlerdir. Nitekim farklı bilim dallarına yöneldiklerini söyleyebiliriz. Veblen, çalışmalarında çeşitli sosyal ve doğa bilimlerinden etkilenmiştir. Schumpeter ise toplumbilimsel bir yaklaşımla çalışmalarını ortaya koyduğu için yine interdisipliner bir bakış sunmuştur. Fakat Schumpeter'in çalışmalarında etkilendiği bilimler (tarih, sosyoloji, istatistik vb.) sınırlı sayıdadır. Dolayısıyla Veblen'in interdisipliner yaklaşımının Schumpeter'e göre daha geniş bir perspektiften oluştuğu söylenebilir. Her ne kadar iki düşünür farklı bilimlerden etkilenmiş olsalar da ikisine de en yakın duran bilim dalının iktisat sosyolojisi olduğu belirtilebilir.

Schumpeter ve Veblen'in çalışmalarında benzerlik gösteren bir diğer konu ise her ikisinin de dinamik analizi benimsemeleridir. Teknolojiyi ve kapitalizm sürecini dinamik kavramlar olarak ele aldıkları için, çalışmalarında da dinamik analize yer vermişlerdir. Çalışmalarındaki temel gaye ise, kurumsal evrim sürecinin dinamik itici gücünü ortaya koymaktır (Gürkan, 2007:262). Teknolojik gelişmenin diğer makro değişkenlerden daha önemli bir dinamik güç olduğu düşüncesini benimsemişlerdir. Kurumsal yaklaşımı benimseyen bu düşünürler, insan davranışının da kurumlar tarafından belirlendiğini varsaymışlardır.

Bu benzerliklerinin yanında temel ayrışma noktaları teknolojiye ilişkin varsayımlarındaki farklılıklar olmuştur. Veblen'e göre teknoloji, kültürel ve toplumsal bir süreç olup, toplumun bilgi birikiminin bir sonucudur ve toplumsal eyleme dayanmaktadır. Başka bir deyişle teknolojiyi toplumun örgütlenme biçimi olarak düşünmüştür. Schumpeter ise teknolojiyi girişimcinin kar maksimizasyonunu amaçladığı ticari bir olgu olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla teknolojik gelişmelerin ticari hayatı desteklediğini savunmuştur. Veblen ise Schumpeter'in bu görüşünün aksine teknolojik gelişme ile ticari hayat arasında bir zıtlık olduğuna inanmıştır. Bu farklılığın en önemli sebebi Veblen'in teknoloji tanımından kaynaklanmaktadır. Veblen teknolojiyi daha önceki kuşaklardan gelen bilginin toplamı olarak görmüştür. Buradaki bilgi birikimi ile anlatılmak istenen kısmen

dinsel bilgilerdir. Çünkü Veblen'e göre toplumsal dönüşümün kaynağı teknolojik gelişme ve teknolojik gelişmenin kurumlara olan etkisidir. Dinsel dönüşüm ise toplumsal dönüşümün bir parçasıdır. Veblen, dinsel yapının (Hristiyanlığın) temel ilkelerini alçakgönüllülük, kardeş sevgisi ve yardımlaşma olarak tespit etmiştir. Bu kavramların ise iş dünyasının para kazanma açgözlülüğü ile çeliştiğini savunmuştur (Kızılkaya, 2007:156).

Bir diğer farklılık, Schumpeter'in teknolojik gelişme sürecini süreksiz olarak değerlendirmesidir. Veblen'e göre bu süreç süreklidir. Schumpeter, yaratıcı yıkımı tanımlarken inovasyonların eski düzeni tamamen yok ederken, yeni düzenin ortaya çıkmasını sağladığı görüşünü savunmuştur. Teknolojik gelişme sayesinde, yeni bir iktisadi düzen ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle eski düzen teknolojik gelişme sayesinde evrilerek yeni düzen ortaya çıkmaktadır. Bu yeni düzen ortaya çıkan yeni bir teknolojik gelişme ile ömrünü tamamladığında başka bir iktisadi düzene geçilmektedir. Görüldüğü üzere teknolojik gelişme süreci süreksiz yani kesiklidir. Veblen ise teknolojik gelişmenin yaratıcı kısmını kabul ederken yıkım kısmını kabul etmemektedir. Çünkü Veblen'e göre teknolojik gelişme toplumun bilgi birikiminin bir sonucudur. Yani eski bilgilerin kümülatif toplamından ibaret olduğu varsayımını benimsemiştir. Veblen'in birikimli nedensellik süreci, teknolojik gelişmenin sürekli yani kesiksiz olmasının sebebini oluşturmaktadır.

Veblen ve Schumpeter'in birbirlerinden farklı olarak ele aldıkları bir diğer kavram girişimcidir. Schumpeter'e göre girişimcilik sermaye sahipliği ile ilgili değildir. Schumpeter'in girişimcisi kapitalist değil, kapitalistin sunduğu fonu kullanan yani krediler aracılığıyla kar güdüsü altında inovasyon yaratma peşinde koşan kişidir. Veblen, girişimciyi mülkiyet sahibi yani kapitalist olarak tanımlamış ve girişimcinin hem üretim ölçeğini artırmak yerine azalan üretimde yüksek fiyatlardan kar elde etmeyi hem de elde ettiği karı fiziki yatırıma dönüştürmek yerine mali araçlar aracılığıyla parasal sermayesini artırmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Veblen için girişimci Schumpeter'in görüşünün tam tersine işadamı ve kapitalist ile aynı kişiyi ifade etmektedir.

Schumpeter, çalışmalarında teknolojik gelişmenin sağlanması için girişimcilere fon sağlayan finansal yapıların başka bir ifadeyle banka kredilerinin önemini ortaya koymuştur. Schumpeter, kapitalist ekonomide finansal yapıların sağladığı kredileri,

üretimi ve teknolojik gelişmeyi sağlayan önemli bir mali araç olarak görmüştür. Bu düşüncesini ortaya koyarken kredilerin yalnızca girişimciler tarafından kullanılacağını varsaymıştır. Veblen'e göre kredi hacminin genişlemesi, ticari iş hacmini artırır, rekabeti işadamları lehine etkileyerek yüksek fiyatlama vasıtasıyla işadamlarının parasal sermayelerini artırır. Veblen, Schumpeter'in görüşünün aksine, parasal araçların (kredi gibi) teknolojik gelişmeyi olumsuz etkilediği varsayımını benimsemiştir.

5. SCHUMPETERYAN YARATICI YIKIM VE İKTİSADİ BÜYÜME

Tarihsel süreç içerisinde farklı iktisadi öğretilerin iktisadi büyüme yaklaşımaları farklılık göstermektedir. Klasik öğreti, iktisadi büyümeyi sermaye birikimi üzerinden tanımlarken Marksist büyüme teorilerine göre de iktisadi büyüme sermaye birikimine bağlıdır. Neoklasik öğreti ise, iktisadi büyümeyi sermaye birikiminin artması ile üretim imkanları eğrisinin sağa doğru kayması olarak ele almıştır. Dahası Neoklasik öğreti, teknolojinin dışsal bir değişken olduğunu kabul etmiştir. Endojen büyüme teorilerini incelediğimizde ise, teknolojinin içsel bir parametre olarak modellere dahil edildiğini görmekteyiz.

1970'lerin başında iktisatçılar, iktisadi büyüme ile ilgili olarak birbirinden çok farklı olan Kuznets (1971) ve Solow (1970)'un teorileri üzerinde uzlaşmış görünmekte iken sonraki dönemlerde büyümeye ilişkin farklı görüşler ortaya çıkmıştır (Jorgenson, 1996: 45-46). Bu görüşlerden birisi Schumpeteryan yaratıcı yıkımı temel alan Schumpeteryan modellerdir. Schumpeter, yaratıcı yıkımı başka bir ifadeyle teknolojik gelişmeyi iktisadi büyümenin temel etkeni olarak kabul etmektedir. Bu bölümde, Schumpeteryan yaratıcı yıkımın iktisadi büyümedeki rolü ele alınırken, diğer büyüme teorileri ile karşılaştırması yapılmaktadır. Büyüme teorileri çok geniş bir literatüre işaret etmektedir. Schumpeter'in yaratıcı yıkım temelinde ortaya koyduğu büyüme modelinin teknolojik değişimle sıkı bir bağlantısı olduğundan, bu kısımda yapılacak karşılaştırma yalnızca teknolojiyi içsel kabul eden endojen büyüme teorileri ile sınırlandırılmıştır.

Bu bölümde yaparak öğrenme kavramından faydalanmaları ile benzerlik gösteren Romer (1986) ve Lucas (1988)'in, teknik gelişme fonksiyonunu toplumun teknik dinamizmine bağlayan Kaldor'un büyüme teorilerine yer verilmektedir. Aynı zamanda literatürde yenilik temelli modeller veya Schumpeteryan modeller olarak da anılan Ar-Ge'ye dayalı içsel büyüme modellerine sahip Romer (1990), Grossman ve Helpman (1989, 1990) ile Aghion ve Howitt (1992)'in bakış açıları da incelenmektedir (Taban, 2008: 100-104). Son olarak ise Schumpeteryan yaratıcı yıkım ve büyüme ilişkisi ortaya konmaktadır.

5.1. İktisadi Büyüme Teorileri

Arrow, Yapararak Öğrenmenin Ekonomik Çıkarımları (The Economic Implications of Learning by Doing, 1962) isimli çalışmasında “yapararak öğrenme” kavramını ortaya koymaktadır. Arrow, iş gücünün deneyiminin bir ürünü olarak öğrenmeyi tanımlamaktadır ve öğrenme ekonomi genelinde toplam üretim düzeyinin artmasını sağlamaktadır (Taban, 2008: 96). Yapararak öğrenme kavramı, içsel büyümeyi modellemenin bir yolunu oluşturmaktadır. Hem Romer (1986), hem de Lucas (1988) çalışmalarında “yapararak öğrenme” kavramından etkilenmişlerdir (Kaynak, 2011: 215-217).

Paul Romer (1986, 1990, 1994), teknolojinin içsel olduğu varsayımını ortaya koyarak, teknolojik gelişme sürecinin dinamik olduğuna vurgu yapmıştır. Bu yönüyle içsel büyüme kuramının (endogenous growth theory) öncüsü olarak bilinmektedir.

Romer (1986), Artan Getiriler ve Uzun Vadede Büyüme (Increasing Returns and Long Run Growth) isimli makalesinde iki önemli yaklaşıma değinmektedir. Bu yaklaşımlardan ilki, Neoklasik öğretinin azalan getiri oranı varsayımı ve bu varsayım neticesinde kişi başına gelirin durağan başka bir ifadeyle kararlı duruma ulaşacağı düşüncesine ilişkindir. Romer, oluşan bu kararlı durumun teknolojik gelişme ile aşılabileceğini ve teknolojik gelişme neticesinde büyümenin sağlanabileceğini belirtmektedir. İkinci yaklaşım ise, teknolojik gelişme için gerekli olan bilgi ile ilgilidir. Romer, kar maksimizasyonunu hedefleyen firmalar için bilgiyi “biriktirilebilir sermaye” olarak tanımlamaktadır. Romer’e göre bilgi, iktisadi büyümenin itici gücünü oluşturmaktadır ve bilgi bir girdi olarak üretime dahil edildiğinde artan marjinal getiriler ortaya çıkmaktadır. Dahası, bilginin sektör üzerindeki pozitif etkisini dışsallıklar aracılığıyla tanımlamaktadır. Romer’in diğer önemli bir çalışması ise İçsel Teknolojik Değişim (Endogenous Technological Change, 1990) isimli makalesidir. Romer, bu makalesinde denge fiyatını araştırmaktadır ve denge fiyatının tekelci rekabet fiyatı olacağını belirtmektedir. Romer, gerek teknolojiyi içsel bir değişken olarak ele alması, gerek bilginin sektör üzerinde pozitif dışsallıkları olacağı başka bir ifadeyle teknolojinin yayılmasının ekonomiye olumlu etkisini ortaya koyması, gerekse tekelci fiyatları yani eksik rekabet piyasalarını ele alması ile Schumpeter’e benzerlik göstermektedir.

İçsel büyüme teorilerine bir diğer katkı Robert E. Lucas'tan gelmiştir. Lucas (1988), İktisadi Kalkınma Mekanizmaları Üzerine (On the Mechanics of Economic Development) isimli makalesinde, teknolojinin kalkınma üzerine etkisini incelerken, beşeri sermaye kavramını dikkate alarak bir model geliştirmiştir. Lucas, bu modelinde, teknolojinin büyüme üzerine etkisinin beşeri sermaye başka bir ifadeyle teknoloji kullanabilme becerisinin eşlik ettiği verimlilik artışı aracılığıyla ortaya çıktığını savunmaktadır. Dahası, Neoklasik öğretinin azalan marjinal getiri yasaının, beşeri sermayenin sadece iş gücünün değil tüm üretim faktörlerinin verimliliğini artırması aracılığıyla tersine çevrilebileceğini belirtmektedir. Lucas'ın geliştirdiği modelin Schumpeter'in modeli ile temel benzerliği teknolojiyi içsel bir değişken olarak ele almasıdır. Nitekim Lucas, Schumpeter'in modelinde yer almayan beşeri sermaye kavramı aracılığıyla teknolojik gelişmeyi incelemektedir.

Çalışmalarında teknolojik gelişmeye yer veren diğer bir düşünür olan Kaldor (1957), iktisadi büyümeyi teknik gelişme fonksiyonu ile ilişkilendirmektedir. Teknik gelişme fonksiyonu, verimlilik artışı ile yatırımlar arasında bağıntı kurmaktadır. Teknik gelişme kavramı içsel olarak ele alınmaktadır ve önceki yatırımlarla ilişkilidir başka bir ifadeyle tarihle ilgilidir. Teknik gelişme fonksiyonunun şekli ve konumu ise toplumun yeni teknolojileri benimsemesi, kullanabilmesi ve değiştirebilmesi anlamını taşıyan toplumun teknik dinamizmi aracılığıyla belirlenmektedir (Kaynak, 2011: 235-246). Kaldor ve Schumpeter'in çalışmalarını karşılaştıracak olursak; teknolojik gelişme kavramının içsel bir değişken olarak ele alınması temel benzerlik olmakla beraber, teknik gelişme kavramını önceki yatırımlarla ilişkilendirerek tarihsel bir bakış açısı ile yaklaşmasının, Schumpeter'in tarihsel yaklaşımını anımsattığını söyleyebiliriz.

Ar-Ge'ye dayalı büyüme teorileri de teknolojik gelişmeyi içsel bir değişken olarak ele almaktadır. Literatürde yenilik temelli olarak da anılan bu modellerde, yeni bilgi, bilgi stokunda artış olarak ele alınmakta iken aynı zamanda yeni bilginin kısmi dışlanabilir olma ve rakip olmama özelliklerine sahip olduğu da belirtilmektedir. Yeni bilgi başka bir ifadeyle teknolojik gelişmenin rakip olmama özelliği gösteren bir mal olması, eksik rekabetin varlığını ortaya koymaktadır. Bu sebeptir ki Ar-Ge'ye dayalı büyüme modelleri, rekabetçi olmayan büyüme modelleri olarak da adlandırılır. Ar-Ge'ye dayalı büyüme modellerinde ürün çeşitliliği ve ürün niteliği

(Schumpeteryan) olmak üzere iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Ürün çeşitliliği yaklaşımında, teknolojik gelişmenin ortaya çıkması eski ürünleri yok etmeden yeni ürünlerin üretilmesini başka bir ifadeyle ürün sayısının artmasını sağlamaktadır ve inovasyonlar yataydır (horizontal innovation). Schumpeteryan yaklaşım olarak da anılan ürün niteliği yaklaşımında ise, teknolojik gelişmenin ortaya çıkması eski ürünleri yok ederek, yok olan ürünlerin yerine yenilerinin üretimini sağlamaktadır ve inovasyonlar dikeydir (vertical innovation). Ürün niteliği yaklaşımı, Schumpeteryan yaratıcı yıkım analizinden hareket etmektedir (Ünsal, 2007: 251-254). Grossman ve Helpman (1989, 1990) ile Aghion ve Howitt (1992)'in çalışmaları, Ar-Ge'ye dayalı büyüme modellerine örnek olarak ele alınmaktadır.

Philippe Aghion ve Peter Howitt (1992), Yaratıcı Yıkım Yoluyla Büyüme Modeli (A Model of Growth Through Creative Destruction) isimli çalışmalarında, Schumpeter'in yaratıcı yıkım analizine yeni bir boyut kazandırmışlardır. Bu çalışmanın devamında ise 2009 yılında yayımlanan Büyüme Ekonomisi (The Economics of Growth) kitaplarında, analizlerine yeni bir bakış açısı eklemiştir. Aghion ve Howitt'e göre Schumpeter'in ortaya koyduğu yaratıcı yıkım kavramı zaman, ölçek ve sermaye boyutları açısından bir takım eksikliklere sahiptir fakat bu eksikliklerin yanı sıra Schumpeter'in modeli geçerli ve uygulanabilir (Akbey, 2014: 10).

Aghion ve Howitt (1992), Yaratıcı Yıkım Yoluyla Büyüme Modeli (A Model of Growth Through Creative Destruction)'nde, iki inovasyon arasındaki dönemin incelenmesi gerektiğini ve gelecek döneme ilişkin beklentilerin mevcut dönem Ar-Ge miktarını iki farklı sebepten ötürü negatif yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Bu iki sebep ise, Ar-Ge çalışmalarının temel sebebini oluşturan ve firmaların rekabet gücünü artıran tekel rantı parametresini etkileyen faktörlerden oluşmaktadır. Bunlardan ilki yaratıcı yıkım süreci iken, diğeri eğitilmiş başka bir ifadeyle nitelikli işgücü piyasasındaki ücret dengesidir.

Mevcut dönemdeki Ar-Ge faaliyetlerinin maliyeti, gelecek dönemde inovasyon ile birlikte elde edilecek tekel rantından karşılanmaktadır (Ünsal, 2007: 265). Bu tekel rantı ise yeni bir inovasyonun ortaya çıktığı, eski bilginin değerini kaybettiği döneme kadar geçerlidir (Üzümcü, 2015: 304). Dolayısıyla, gelecek dönemde daha fazla Ar-Ge çalışması olacağına dair bir beklenti oluştuğunda, bu hem mevcut dönem Ar-Ge

çalışmalarını hem de yeni bir inovasyonun ortaya çıkışını olumsuz yönde etkilemektedir. Gelecekte daha fazla çalışma olacağı beklentisi, mevcut dönemdeki Ar-Ge çalışması sonucu elde edilecek tekel rantının kısa süreli olacağını düşündürdüğü için mevcut dönem Ar-Ge çalışmalarının cesareti kırılmaktadır ve böylelikle, yeni bir inovasyonun ortaya çıkış süreci de gecikmektedir. Bu etki ise, yaratıcı yıkım sürecinin etkisi olarak Aghion ve Howitt (1992) tarafından ele alınmıştır.

Gelecekte daha fazla araştırma olacağı beklentisinin ikinci bir önemi ise, Ar-Ge alanında daha fazla nitelikli işgücü ihtiyacının doğacağı ve bu sebeple de ücretlerin artacağı beklentisini beraberinde getirmesidir. Oluşan bu yeni beklenti ise, mevcut Ar-Ge faaliyetleri için gerekli olan rant aktarımını olumsuz etkilemektedir. Çünkü, Ar-Ge maliyetleri içerisinde ücretleri de barındırmaktadır ki ücret artışı firmaların Ar-Ge çalışmalarının sebebi olan tekel rantının düşmesine sebep olacaktır. Tekel rantının düşeceği yönündeki bir beklenti ise mevcut dönem Ar-Ge faaliyetlerinin azalmasına sebep olacaktır. Bu durum ise, Aghion ve Howitt (1992) tarafından eğitilmiş işgücü piyasasındaki ücret dengesi olarak değerlendirilmiştir.

Yukarıda bahsedilen bu iki etken, sabit bir dengenin oluşmasına, bu da Ar-Ge faaliyetleri ile amaçlanan sürdürülebilir yüksek büyümenin aksine dengeli bir milli gelir artışına yol açar. Öyle ki bahsedilen iki etken, bu durumun da ötesinde, inovasyonun yapılmadığı büyümeme tuzağına (no growth trap) veya iş çalma (business stealing) gibi negatif etkiler sebebiyle sabit dengenin optimal toplumsal dengenin altında veya üzerinde oluşmasına sebep olabilir. İş çalma etkisi, firmalar arasında patent rekabetinin yaşanmasını beraberinde getirmektedir. Firmalar gerçekleştirdikleri inovasyon için patent aldıklarında, ortaya çıkardıkları inovasyonun mevcut rantlara olumsuz etkilerini içselleştirmemekteler ki iş çalma etkisinin olduğu durumda inovasyon ölçeğinin içselleştirilmesi inovasyon miktarını azaltacaktır.

1992 yılında yayınladıkları makalede Ar-Ge faaliyetlerinin büyüme etkisini inceleyen Aghion ve Howitt, Büyüme Ekonomisi (The Economics of Growth, 2009) kitabında ise ülkelerarası büyüme farklılıklarına bakarak, Ar-Ge faaliyeti gerçekleştiren ülkeler için bir kulüp yakınsaklığı (club convergence) olduğunu ortaya koymuşlardır. Ar-Ge faaliyeti gerçekleştiren ülkelerin oluşturduğu bu kulüp, hem

gelişmiş veya orta gelirli hem de uzun dönem büyüme oranları yüksek olan ülkelerden oluşmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, bu kulüpten dışlanmaktadır ve gelişmekte olan ülkelerin bu kulübe girebilmesi için teknoloji transferi yapmaları gerekmektedir. Nitekim bu ülkelerin teknoloji transferi yapabilmek için belirli bir maliyete katlanmaları gerekmektedir ki teknoloji transferi ile gelişmiş ülke düzeylerine ulaşamaz ancak yaklaşılabılır. Dolayısıyla, Aghion ve Howitt (2009)'e göre, tanımladıkları bu kulüp yalnızca inovasyonu sürekli olarak devam ettiren ülkelerden ibaret olacaktır.

M. Grossman ve Elhanan Helpman (1991), İçsel Ürün Çevrimleri (Endogenous Product Cycles) isimli makalelerinde, dünyayı inovasyoncu kuzey ve imitasyoncu güney olarak ikiye ayırmışlar ve teknoloji konusunda literatüre önemli bir katkı sağlamışlardır.

Güney bölgesinde, Kuzey'deki inovasyonların imitasyona dönüştürülmesi veya veri teknoloji düzeyinin içselleştirilmesi başka ifadeyle benimsenmesi için teşvik (Üzümcü, 2015: 304) verildiğinde, Güney için kararlı durum eğrisi (steady state effort of South veya kısaltılmış şekilde ifadesiyle SS eğrisi) yukarı doğru kaymaktadır. Kuzey'den Güney'e gelen mal çeşitliliği arttıkça imitasyon oranı ve büyüme artmaktadır. Kuzey'den gelen ürünler ile Güney bölgelerin, yeni çıkan ürünlerden dolayısıyla yeni teknolojik bilgiden haberdar olması yani bilginin yayılımı, imitasyon oranının artmasında önemli bir yere sahiptir (Taban, 2008: 103). İmitasyon oranının artması, görelî ücretlerin artışını beraberinde getirirken, inovasyoncu Kuzey açısından, tekel rantının daha hızlı bir sürede yok olmasına sebep olacaktır. Nitekim Kuzey açısından ortaya çıkan bu olumsuz durum, sürecin başında anlatılan Kuzey'den Güney'e gelen ürün artışından elde edilen kar ile telafi edilecektir (Akbey, 2014: 9). Dolayısıyla, Grossman ve Helpman (1991)'a göre, Güney'in imitasyon hızı arttıkça, Kuzey'in de inovasyon hızı artarak devam edecektir.

Grossman ve Helpman'a benzer bir yorum Perez-Sebastian (2007)'dan gelmiştir nitekim Grossman ve Helpman'ın Kuzey ve Güney ayrımı yerine bu kavramlara benzerlik gösteren, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler yorumunu yapmıştır. Perez-Sebastian'a göre, gelişmekte olan ekonomiler, imitasyon sayesinde gelişmiş

ekonomilere yaklaşırsa bile, zaman içerisinde inovasyon imitasyona baskın gelmektedir (Perez-Sebastian, 2007).

5.2. Schumpeteryan Yaratıcı Yıkım ve Büyüme İlişkisi

Schumpeter, iktisadi büyümede yaratıcı yıkımın önemini hem İktisadi Gelişme Teorisi (The Theory of Economic Development, 1934) hem de Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (Capitalism, Socialism and Democracy, 1950) kitaplarında ele almıştır. Schumpeter, iktisadi büyümenin itici gücü olarak yaratıcı yıkımı tanımlamıştır. Teknolojik gelişmenin doğasını bu kadar kapsamlı bir şekilde ele alan ilk çalışmalardan birisini ortaya koymuştur. Yaptığı çalışmanın kapsamı, bir IMF Tartışma Tebliğinde, “And Schumpeter Said, “This Is How Thou Shalt Grow”” (“Ve Schumpeter “Bunun Nasıl Büyüyeceğin Olduğunu” Söyledi”) (Beaugrand, 2004) başlığı ile de belirtilmiştir.

Schumpeter’e göre iktisadi büyüme, ne Klasik öğretilerdeki gibi sermaye birikimi, ne de Neoklasik öğretilerdeki gibi teknolojik gelişme sonucu üretim fonksiyonundaki kaymadır. İktisadi büyüme, iktisadi sistemin evrilmesi başka bir ifade ile sistemdeki yapısal bir değişimdir. Schumpeter, sistemdeki yapısal değişimi yaratıcı yıkım olarak tanımlamaktadır. Yaratıcı yıkım, girişimcilerin iktisadi sisteme entegre ettikleri inovasyonlar aracılığıyla eski düzenin yıkımı ve iktisadi sistemin yeni bir düzene evrilmesidir. Bu süreçte eski ve teknolojik gelişmeyi takip etmeyen firmalar sistemin dışına çıkarken, inovasyonu gerçekleştiren firmalar sisteme dahil olmaktadır. Başka bir ifadeyle verimi düşük firmalar sistemden dışlanırken, verimi görece yüksek firmalar sisteme dahil olmaktadır ki oluşan bu durum da büyüme için gerekli olan kaynakların etkin kullanımını sağlamaktadır.

Schumpeter’in yaratıcı yıkımın gerçekleşmesi için tanımladığı öncü eylem, girişimcilerin inovasyon faaliyetleridir. İktisadi sistemin gelişimini sağlayan başka bir ifadeyle iktisadi büyümeyi sağlayan inovasyonların olumsuz etkilenmemesi için inovasyon faaliyetlerinin maliyetlerinin karşılanması gerekmektedir. Teknolojik yeniliğin başlangıç maliyetinin karşılanması ancak tekelci karla mümkündür ki Schumpeter, üreticilere fiyat belirleme olanağı sağlayan monopolist piyasaları tanımlayarak, Romergil geleneğin öncüsü olmuştur. Schumpeter’in ortaya koyduğu iktisadi sistemde, inovasyonların başlangıç maliyetini karşılayan karlar;

i.Maliyetlerin üzerindeki monopolcü kar marjı, ii. Girişimcinin başka bir inovasyon iktisadi sisteme dahil olana kadar faaliyetini devam ettirmeyi beklediği süre, iii. Üretim miktarına bağlıdır (Yeldan, 2010:253-254).

Schumpeter ve Romer, eksik rekabet piyasalarının var olduğu bir yapı tanımlamaları ile benzerlik gösterebilir de büyüme üzerine görüşleri farklıdır. Romer, teknolojik gelişmeyi mevcut piyasa yapısına veya sermaye stokuna bir ilave olarak ele alırken, Schumpeter, teknolojik gelişmenin yaratıcı özelliğinin yanı sıra görece verimsiz firmaları piyasadan dışlayan yıkıcı bir süreç de tanımlamıştır. Schumpeter, teknolojik gelişmenin etkilerini yaratıcı ve yıkıcı olarak ayırması ile dinamik bir yenilik sürecine vurgu yapmış, bu dinamik süreç ise yaratıcı yıkım neticesinde ulaşılan denge durumunun istikrarlı fakat süreksiz olmasına kaynaklık etmiştir. Schumpeter, istikrarlı süreksiz denge durumu tanımlaması ile Aristogil istikrarlı denge yaklaşımı başka bir ifadeyle geleneksel Neoklasik bakış açısından sıyrılmıştır (Yeldan, 2010:253).

6. SCHUMPETERYAN YARATICI YIKIM VE KAPİTALİZMİN SÜRDÜRÜLEMEZLİĞİ

İktisadi yapının analizi için öncelikle iktisadi sistemin tanımlanması gerekmektedir. İktisat tarihine baktığımızda, iktisat öğretilerinin ciddi bir kısmının iktisadi yapıyı kapitalist sistem olarak tanımladığı görülmektedir. Kapitalist sisteme ilişkin ciddi eleştirilerin sosyalist öğretisi ile ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Özellikle Marksist öğretinin kuruculuğunu yapan Karl Marx'ın kapitalist sistemin sürdürülemezliğine ilişkin çalışmasının çok sayıda savunucusu bulunmaktadır. Marx'ın dinamik analiz ve artı değer kuramlarından etkilenen Schumpeter'in de kapitalizmin sürdürülemezliğine ilişkin çalışmaları literatürde önemli bir yere sahiptir.

Schumpeter, İktisadi Gelişme Teorisi (The Theory of Economic Development, 1934) isimli kitabında kapitalist sistemin doğasında var olan büyüme ve büyümenin dinamiklerine değinmiştir. Schumpeter'e göre kapitalizmin gelişiminde inovasyon ve girişimcinin temel faktörler olduğu söylenebilir (Aydın ve Takay, 2012:123). Schumpeter'in tanımladığı kapitalizm, daha önce yapılan kapitalizm betimlemelerinden ciddi bir farkla ayrılmaktadır. Schumpeter; Smith, Mill, Marx ve Keynes gibi iktisatçıların büyümenin dinamiği olarak kabul ettiği sermaye birikiminin olmadığı bir kapitalizm kavramını ortaya koymuştur. Schumpeter'e göre, iktisadi büyümenin itici gücü teknolojik gelişmedir ve teknolojik gelişme neticesinde yaratıcı yıkım kavramı ortaya çıkarak, iktisadi düzenin yeni bir süreksiz denge noktasına evrilmesini sağlamaktadır. Firmalar hem teknolojik gelişme neticesinde sağladıkları kar artışını hem de finans sektöründen temin ettikleri kredileri yeniden inovasyon yapmak için kullanmaktadırlar. Böylece yeni bir denge arayışı sürekli olarak devam etmektedir. Dolayısıyla Schumpeter, kapitalist sistemi ele alırken, sermaye birikimi kavramı yerine teknolojik gelişme üzerinde durmaktadır ve teknolojik gelişme temelindeki yaratıcı yıkımın kapitalizm için gerekli olduğunu belirtmektedir (Schumpeter, 2009:43). Benzer şekilde kapitalizmin sürdürülemezliğini açıklarken de teknolojik gelişme başka bir ifadeyle yaratıcı yıkım temelinde bir model ortaya koymuştur.

Bu bölümün ilk kısmında, Schumpeter'in kapitalizmin sürdürülemezliğine ilişkin yaklaşımları ortaya konmaktadır. İkinci kısımda, Schumpeter'in kapitalizmin

sürdürülemezliğine ilişkin çalışması dinamik analiz ve artı değer kuramlarından etkilendiği Marx ile karşılaştırılarak ele alınmaktadır. Üçüncü kısımda, hem çalışmalarında toplumsal ve kurumsal iktisat yaklaşımlarını kullanmaları, hem de girişimci kavramlarının benzerliği sebebi ile Weber ile Schumpeter'in kapitalizmin sürdürülemezliğine ilişkin bakış açıları incelenmektedir.

6.1. Schumpeter'in Kapitalizmin Sürdürülemezliğine İlişkin Görüşleri

Schumpeter, Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (Capitalism, Socialism and Democracy, 1950) isimli kitabında kapitalizm ve sosyalizm üzerine incelemelerde bulunmuştur. Bu kitabının “Kapitalizm Hayatta Kalabilir Mi?” bölümünde, açık bir şekilde kapitalizmin devam edemeyeceğini başka bir ifadeyle kapitalizmin sürdürülemezliğini şu şekilde belirtmektedir;

“Başlamadan önce belirtmemiz gereken bir nokta daha var. Ortaya koymaya çalıştığım bu tezde, kapitalist sistemin mevcut ve gelecekte beklenen performansının, iktisadi başarısızlığın ağırlığı altında yıkılan bir şey olmadığını, başarısının onu koruyan sosyal kurumları zayıflatacağını ve “kaçınılmaz olarak” hayatta kalmasının mümkün olmadığı koşullar yaratacağını ve bunun da görünürdeki sosyalizme kuvvetle işaret ettiğini göstermeye çalışacağım. Her ne kadar benim kullandığım argümanlar farklı olsa bile, ulaştığım sonuç, çoğu sosyalist yazar ve özellikle bütün Marksist'lerden farklı değildir. Ama bu sonucu kabul etmek için sosyalist olmak gerekmemektedir. Teşhisler, birinin öngördüğü olayların rotasının arzu edilebilirliğinin hakkında herhangi bir şey belirtmemektedir. Eğer bir doktor hastasının yakın zamanda öleceğini öngörüorsa, bu, oluşacak durumu istediği anlamına gelmemektedir. Birisi sosyalizmden nefret edebilir veya en azından büyük bir eleştiri ile yaklaşabilir ve hatta ilerleyişini öngörebilir. Bazı muhafazakarlar yapmışlardır ve yapmaktadırlar.” (Schumpeter, 1994: 61).

Görüldüğü gibi Schumpeter, kapitalizmin sürdürülemezliğini net bir şekilde ifade ederken, aynı zamanda kapitalist sistemin sosyalist sisteme evrileceğini de belirtmektedir. Dahası kapitalizmin sonunu kendi başarısının getireceğine vurgu yapmaktadır. Schumpeter'in kapitalizmin sürdürülemezliğine ilişkin ortaya koyduğu açıklamaları birkaç başlık altında toplamak mümkündür.

Bunlardan ilki, zamanla veya kapitalist sistem büyüyüp güçlendikçe, kapitalist sistemde girişimcinin üstlendiği fonksiyonun ortadan kalkmasıdır (Schumpeter, Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi kitabında yaratıcı birikimi tanımladığı için bu bölümde girişimci kavramı ile ifade edilmek istenen profesyonel Ar-Ge birimine sahip büyük firmalardır). Kapitalist sistemin başarıları, girişimciler tarafından iktisadi sisteme dahil edilen inovasyonların rutinleşmesini ve tüm aktörler tarafından benimsenmiş bir alışkanlık haline gelmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, iktisadi gelişme başka bir ifadeyle gelişmeyi sağlayan yaratıcı yıkım otomatik bir hale gelmekte iken, büro ve komite çalışması, bireysel aktivitenin yerine geçme eğilimi göstermektedir (Schumpeter, 1994: 133). Girişimcinin fonksiyonu ve toplumsal pozisyonu ise bu durumdan olumsuz olarak etkilenmekte iken girişimcilerin bulunduğu burjuvazi sınıfı da bu olumsuz etki sayesinde güç duruma düşmektedir.

İkincisi, girişimci gibi iktisadi unsurların işlevini yitirmesinin yanı sıra, kapitalist sistemi koruyan tabakaların yıkılması ve kapitalizmin bireysel sözleşme özgürlüğü, bireysel mülkiyet hakkı gibi kendi kurumlarını zayıflatmasıdır. Schumpeter, kapitalizmi salt iktisadi unsurlardan oluşmayan aynı zamanda siyasal, toplumsal ve kültürel kurumlarla beraber var olan bir yapı olarak ele almıştır. Schumpeter'e göre, kapitalist sistemde, burjuvazinin ekonomik alanda aristokrasiyi desteklemesi buna karşılık aristokrasinin politik yönden burjuvaziye kendine bağımlı kılması ile burjuvazi ve aristokrasi arasında ortak bir yaşam alanı (symbiosis) oluşmaktadır. Kapitalist gelişme başka bir ifadeyle yaratıcı yıkım ile bu ortak yaşam bozulmaya başlamaktadır. Kapitalist gelişme, öncelikle feodal dönemin kurumsal düzenlemeleri olarak karşımıza çıkan malikane, köy ve lonca gibi kurumları ortadan kaldırmıştır. Schumpeter'e göre yıkım; zanaatkarlar, lordlar ve köylüler olmak üzere üç yoldan olmuştur. Kapitalist girişimin elde ettiği rekabet üstünlüğü ile zanaatkarlar, politik eylemler aracılığıyla da lordlar ve köylüler yıkılmıştır. Dahası kapitalist gelişme, küçük üretici ve esnafın yanı sıra büyük işletmelerde bireysel mülkiyet ve bireysel sözleşme özgürlüğünü yıkmaktadır. Bireysel ya da aile işletmeleri dışındaki büyük işletmelerde, ücretli yönetici, yönetici yardımcıları gibi unsurlar ile büyük ve küçük hissedarlar, işletmelerde bireysel mülkiyet fonksiyonunu ortadan kaldırmaktadır. Schumpeter, mülkiyet üzerinde olumsuz etkiye sahip olan önemli bir diğer unsur olarak kapitalist ilerlemenin beraberinde getirdiği hisse senetlerini vurgulamaktadır.

Dahası bireysel olmaktan çıkan, bürokratik özellik taşıyan sözleşmeler ile sözleşme özgürlüğünün sınırlanmış olmasıdır (Schumpeter, 1994: 141). Dolayısıyla kapitalizm kendisini koruyan tabakaları yıkmakla kalmamakta aynı zamanda kendi kurumsal çerçevesine de zarar vermektedir.

Üçüncüsü, kapitalist gelişmenin yarattığı bir genel düşmanlık ortamı ve bunun sonucunda girişimcilerin ve kapitalistlerin işlevini yitirmesidir. Bu noktada Schumpeter, özellikle entelektüellerden ve aydınlardan kaynaklanan artan düşmanlığa değinmektedir. Kapitalist gelişme ile birlikte kaynak artışı, yaşam standartlarının yükselmesi, daha ucuz kitap ve gazete temini, daha fazla yüksek öğrenim gibi imkanlar sayesinde aydın sayısı artmaktadır. Toplumun içinde yer alan aydınlar ise, sistemle ilgili eleştirilerde bulunarak, bu eleştirileri sosyal sınıflara ve kurumlara yaymaktadırlar. Dahası öğrenim düzeyi yüksek olan aydınların artışı, bazı alanlarda emek arzını artırırken, daha kötü iş şartlarını ortaya çıkarmakta ve çeşitli alanlarda da emek arzının yetersiz kalmasına sebep olmaktadır. Ortaya çıkan bu ortam ise, sistemi eleştiren aydın sayısını da artırmaktadır. Dolayısıyla kapitalist sistemin gelişimi başka bir ifadeyle başarısı sayesinde artan aydınlar, sistemi eleştiren birer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Schumpeter, 1994: 153-154). Bu artan düşmanlık ortamı ise, teşrii (yasamaya ilişkin), yönetsel ve hukuki uygulamalar karşısında, girişimcilerin ve kapitalistlerin fonksiyonlarını yitirmelerini sağlamaktadır. Girişimcilerin ve kapitalistlerin standart amaçları ulaşılamaz hale gelecektir ve çabaları faydasız olacaktır (Schumpeter, 1994: 156).

Son ve dördüncüsü ise, kapitalist gelişmenin, burjuvazinin aile hayatını ve eski ahlak yapısını değiştirmesidir. Burjuvazinin çalışmasındaki temel etken, yatırım yapmak olsa da aile hayatından ötürü geleceği de önemsemektedir. Nitekim kapitalist gelişme, aile hayatının dağılmasını sağlamakta böylelikle birey, gelecek için çalışmayı gerektiren kapitalist ahlakından sıyrılmaktadır. Bu durum ise, burjuvazinin toplumsal ve politik yönden zayıflaması ile sonuçlanmaktadır (Schumpeter, 1994: 160-161).

Kapitalizmin sürdürülemezliğini yukarıda açıkladığımız başlıklar altında ortaya koyan Schumpeter, Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (Capitalism, Socialism and Democracy, 1950) isimli kitabının “Sosyalizm Çalışabilir Mi?” bölümünde,

kapitalizmin sosyalizme evrilmesini ele almıştır. Sosyalizme ilişkin görüşlerini ise şu şekilde ifade etmektedir;

“Sosyalizm çalışabilir mi? Tabii ki çalışabilir. Birincisi, endüstriyel gelişmenin uygun bir düzeye ulaştığını ve ikincisi, geçiş problemlerinin başarıyla çözüldüğünü varsayarsak, bu konuda hiçbir şüphe mümkün değildir.” (Schumpeter, 1994: 167).

Görüldüğü gibi Schumpeter, kapitalizmden sosyalizme geçişteki olası problemleri kabul etmekle beraber, bu sorunların çözümlenmesi ve endüstriyel gelişmenin uygun bir olgunluğa oluşması durumunda sosyalizmin çalışmasının mümkün olduğunu vurgulamıştır. Sosyalist toplumu ise aşağıdaki gibi tanımlamaktadır;

“Sosyalist toplumla, üretim araçları ve üretimin kendisi üzerindeki kontrolün merkezi bir otoriteye ait olduğu – ya da prensip gereği, toplumun iktisadi ilişkilerinin özel alana değil de kamuya ait olduğu kurumsal bir düzeni kastediyoruz. Sosyalizm, entelektüel değişim olarak düşünülmektedir. Sosyalizmi tanımlamanın pek çok yolu bulunmaktadır.” (Schumpeter, 1994: 167).

Schumpeter, sosyalizmi tanımlarken devlet ve devlet mülkiyeti ifadelerini kullanmamıştır bunun yerine merkezi bir otoriteye değinmiştir. Schumpeter’in merkezi otorite ile ifade etmek istediği kapsamlı bir bürokratik sistemdir. Bu bürokratik yapıyı ise demokrasinin tamamlayıcısı olarak görmüş ve sosyalizmi şu şekilde tanımlamıştır;

“Mevcut sosyalizm, demokrasinin tam ideali olabilir.” (Schumpeter, 1994: 236).

Schumpeter’e göre sosyalizme geçiş koşullarına bağlı olarak, “olgunlaşmış ve olgunlaşmamış sosyalleşme (mature and premature socialization)” olmak üzere iki farklı sosyalleşme durumu bulunmaktadır. Schumpeter, olgunlaşmış sosyalleşmeyi örneğin anayasa değişikliği gibi hukuki bir düzenleme ile sosyalizme geçiş durumunda, toplumsal sınıflardaki çoğunluğun değişimi desteklemesi ve geçişe karşı tepkinin az olması şeklinde tanımlamaktadır (Schumpeter, 1994: 221-223). Olgunlaşmamış sosyalleşme ise, sosyalizme geçişin, dönüşümün mümkün olduğu nitekim toplumsal sınıflardaki çoğunluğun hazır olmadığı durumda olmasıdır. Bu durumda geçişin sağlanması devrim ile olabilir ve geçiş için sosyalist olmayan unsurların sosyalistleştirilmesi gerekmektedir. Dahası, Schumpeter’e göre geçişteki

zorluklarla mücadelede ve mülkiyet değişiminde önemli bir yere sahip olan enflasyon yaratılmalıdır (Schumpeter, 1994: 223-228).

6.2. Marx ve Schumpeter'in Kapitalizmin Sürdürülemezliğine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Schumpeter, Marx'ın artı değer kuramı ve dinamik analiz yaklaşımından etkilenmiştir. Dahası her iki düşünürde kapitalist sistemi ele alırken tarihsel bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Bu benzerlikler, çok sayıda benzerliğin ortaya çıkmasını beraberinde getirirken, bir takım farklılıklar da söz konusudur. Bu sebeptendir ki bu kısımda Marx ve Schumpeter'in kapitalizmin sürdürülemezliği üzerine görüşleri karşılaştırılacaktır ve bu karşılaştırmanın ortaya konması büyük öneme sahiptir.

En önemli benzerliklerden birisi, kapitalist sistemin evrimci bir nitelik taşıması başka ifadeyle kapitalizmin dinamik gelişmeler neticesinde yeni bir süreksiz durağan duruma evrilmesidir. Schumpeter'e göre iktisadi sisteme girişimciler aracılığıyla dahil edilen inovasyonlar, yaratıcı yıkım sürecini ortaya çıkarırken, iktisadi sistemin yeni bir süreksiz denge durumuna evrilmesini sağlamaktadır. Marx'a göre ise, teknolojik ve coğrafik değişmeler gösteren kapitalizm kendisinden önceki iktisadi sistemin evrilmesini sağlamıştır. Her iki düşünür de sermaye birikiminin düzensiz olduğunu kabul ederken, kapitalist sistemin evrilmesini üretim yanlı olarak ele almışlardır (Aydın, 2008: 153-154).

İkinci benzerlik, Schumpeter'in analizinde Marx'ın ortaya koyduğu artı değer kavramından faydalanmasıdır. Marx'a göre kapitalizm öncesi ekonomide artı değer yaratılmaz iken, kapitalizm ile birlikte ortaya çıkan sermaye sahibi ile işgücü arasındaki toplumsal sınıf farkı artı değer yaratılmasını sağlamaktadır. Schumpeter'e göre ise, kapitalist sistemde krediler sadece girişimciler tarafından kullanılmaktadır dolayısıyla sermaye sahipleri girişimcilerin inovasyonları iktisadi sisteme entegre etmeleri için fon sağlamaktadırlar. Girişimciler bu fonları inovasyon yapmak için kullanarak, artı değer oluşmasına sebep olmaktadır. Zaman içerisinde teknolojinin yayılması ile bu artık ortadan kalkarken, bir taraftan da yapılan inovasyonlar ile yeniden ortaya çıkmaktadır.

Üçüncü ve diğer önemli bir benzerlik ise her iki düşünürün de kapitalizmin sürdürülemez olduğuna ve sistemin sosyalist sisteme dönüşeceğine ilişkin

varsayımdır. Schumpeter'e göre kapitalist sistemin sürdürülemezliğinin en önemli sebeplerinden birisi, girişimcilik faaliyetlerinin başka bir ifadeyle inovasyonların ortadan kalkmasıdır ki bu noktada Marx da aynı fikirlere sahiptir. Schumpeter, ekonomide büyük ve Ar-Ge konusunda deneyimli departmana sahip firmaların hakim olacağını, bu sürecin devamında girişimciliğin rutinleşeceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla bireysel girişimciler sistemde varlıklarını sürdüremezler ve inovasyon zamanla ortadan kalkar. Marx'a göre ise, Schumpeter'in girişimcisine benzer şekilde küçük sermayedarlar yok olmaktadır ve inovasyonlar bu durumdan olumsuz etkilenmektedir.

Her iki düşünür de kapitalist sistemin toplumsal sosyalizasyon ile sosyalist yapıya dönüşeceğini vurgulasa da varsayımlarında bir takım farklılıklar bulunmaktadır. Schumpeter, büyük firmaların bürokratikleşmeyi ortaya çıkaracağını, bunun ise toplumun sosyalizasyonunu sağlayacağını vurgulamaktadır. Marx ise, büyük firmaların kapitalizmin önemli kurumlarından biri olan mülkiyet yapısını etkileyerek sosyalizasyona neden olacağını belirtmiştir. Marx'ın bu varsayımı, toplumda sınıfsal farklılıkların ortaya çıkmasına ve işçi sınıfının güçlenmesine dayanmaktadır. Dolayısıyla Marx, toplumsal sınıflar üzerinden bir inceleme yaparak kapitalizmin sürdürülemezliğini buna bağlarken, Schumpeter, kapitalizmin kendi kurumsal yapılarına saldırıda bulunmasının sonucu olarak toplumsal sosyalizasyonu ortaya koymaktadır.

Schumpeter, kapitalist sistemin yıkımından ziyade sistemin dönüşümü kavramının üzerinde durmuştur ve kapitalist sistemin sürdürülemezliğinin sebebini sistemin başarısızlığı değil başarısının bir sonucu olarak tanımlamıştır. Marx'a göre ise, kapitalizmin sürdürülemezliğinin sebebi, kapitalist sistemin başarısızlığıdır ve toplumsal sosyalizasyonun sebebi kapitalizmin yarattığı sınıf çatışmaları ile bu çatışmalara eşlik eden krizlerdir.

Diğer önemli bir farklılık Marx'ın sermaye sahibi ile Schumpeter'in girişimcisinin motivasyon kaynağıdır. Marx'ın sermaye sahibinin motivasyon kaynağı kar elde etme güdüsü iken, Schumpeter'in girişimcisinin motivasyon kaynağı, hedonistik olmayan eylem motivasyonlarına dayanır başka bir ifadeyle girişimcinin sahip olduğu özel nitelikler gereği ortaya çıkan liderlik, başarı gibi unsurlardır.

6.3. Weber ve Schumpeter'in Kapitalizmin Sürdürülemezliğine İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Weber ve Schumpeter'in çalışmaları incelendiğinde pek çok noktada benzerliğe sahip oldukları görülmektedir. Bu benzerliklerin temelinde her iki düşünürün de Marx'tan etkilenmelerinin yattığını düşünmek mümkündür. Genel olarak incelediğimizde; her iki düşünürün de çalışmalarında toplumsal iktisat yaklaşımını kullandıklarını, iktisat sosyolojisine büyük önem verdiklerini, tarihsel süreci analiz ederken süreci hem evrimsel hem de nonlinear bir kavram olarak ele aldıklarını ve interdisipliner analiz yaptıklarını görmekteyiz. Her iki düşünür de çalışmalarında zıtlıkların birbiri ile olan ilişkisinden yararlanmış ve Schumpeter'de daha baskın olarak gözlemlenmekle beraber her ikisi de görüş olarak elitisttir. Dahası her iki düşünür de hedonizme karşıdır, iktisadi gelişmenin temelini bireysel davranışı koymuşlardır ve bireysel davranışın motivasyon kaynağını hazcılık dışında farklı şekillerde tanımlamışlardır.

Schumpeter, kapitalizmin sürdürülemezliğine ilişkin çalışmalarında, Weber'e benzer şekilde iktisadi unsurların yanı sıra iktisadi olmayan unsurları da çalışmasına eklemekle kalmamış, kültürel evrimi incelemiş ve daha dinamik bir analiz yapmıştır. Weber ise, Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu adlı kitabında, daha statik bir yöntem olan ideal tip kavramından ve geleneksel, rasyonel ve karizmatik olmak üzere üç tür otoriteden bahsetmiştir.

İdeal tip kavramı Weber'in analizinde kullandığı yöntemsel araç olarak tanımlanabilmektedir. Belirli bir motivasyon kümesi içindeki önemli olgular arasında nedensellik bağlantısının kurulması sosyal bilimlerin amacı olarak tanımlanabilir. Weber'in çalışmalarında bu bağın kurulmasında kullanılan araç ideal tip kavramıdır. İdeal tipler, sosyolojinin ampirik açıdan ele alınabilmesine ve rasyonel düzeyde incelenebilmesine olanak sağlayan yöntemsel araçlardır. İdeal tipler tarihsel ideal tipler ve toplumsal ideal tipler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Weber'e göre kapitalizm ve Protestan ahlakı tarihsel ideal tip kavramlarıdır ve sosyal yapının temel karar birimleri ile ilişkileri yönünden değerlendirilmesine imkan tanıyan birer soyutlama aracıdır. Toplumsal ideal tipler, tarihsel ideal tipler ile iç içe geçmişlerdir ve tarihsel ideal tiplere göre daha genel kavramların geliştirilmesini

sağlamaktadırlar. Weber'e göre kapitalizmin rasyonel, politik ve geleneksel kapitalizm olmak üzere üç ideal tip kavramı vardır (Aydın, 2008: 72-80).

Weber'in kullandığı geleneksel kapitalizm kavramı ile Schumpeter'in iş çevrimleri kavramı birbirine benzemektedir. Gerek geleneksel kapitalizm gerek ise iş çevrimleri kavramlarında iktisadi sistemin belirli bir rutine sahip olduğu ve kendini tekrarlayan ilişkiler sayesinde bu rutinin devam ettiği düşüncesi yer almaktadır. Weber'e göre bu rutini bozucu unsur ideal tip kavramı iken Schumpeter'e göre iktisadi sisteme inovasyonu dahil eden girişimcilerdir.

Schumpeter'in girişimcisi, iktisadi sistemin evrilmesini dolayısıyla toplumsal yapının değişimini sağlayan bir unsurdur. Bu yönüyle karizmatik bir lider olma özelliği taşımaktadır. Weber'in ideal tipi olarak karşımıza çıkan karizmatik lider de iktisadi sistemin rutinini bozması ve sisteme dinamik bir nitelik katması özelliklerine sahiptir (Özel, 2015: 37). Dolayısıyla Schumpeter'in girişimci kavramını ortaya koyarken Weber'den etkilendiğini söylemek mümkündür. Nitekim Schumpeter'in girişimcisi, olağan üstü yeteneklere sahip bir birey iken, Weber'in karizmatik lideri dünya işlerinden uzaklaşmış, Protestanlıkta karşılığı olan asketik kişi başka bir ifadeyle Kalvindir¹ (Aydın, 2008: 160). Dahası Schumpeter'in, girişimcinin sisteme dahil ettiği inovasyon kavramını tanımlarken, icat ve inovasyon kavramlarını birbirinden ayırmasına karşın, Weber, çalışmasında bu ayrıma yer vermemiştir. Weber'in karizmatik lideri ile Schumpeter'in girişimcisi arasındaki diğer bir fark ise, bu bireylerin dönüşümü yaratmalarındaki motivasyon kaynaklarıdır. Weber'e göre dönüşümün temeli dini ve hazcı olmayan bir motivasyon iken (Kızılkaya, 2007: 147-148), Schumpeter'e göre ruhsal sebepler dahil olmak üzere pek çok motivasyon kaynağı olabilir fakat Weber'in tanımladığı dini sebepler motivasyonu oluşturan bir unsur değildir (Swatos, 1981: 121).

Schumpeter'in Weber'den etkilendiği diğer bir unsur, rasyonalizm kavramıdır. Schumpeter, Weber'e benzer şekilde rasyonel yöntemler kullanmış ve tarihsel süreç içerisinde iktisadi sistemin analizini yapmıştır. Schumpeter'in ortaya koyduğu iktisadi gelişme teorisinde, iktisadi sistemin yeni bir denge noktasına evrilmesini sağlayan inovasyonun temelinde rutin haline gelmiş geleneksel yöntem ve

1: Kalvinizm, on altıncı yüzyıl başlarında, Jean Calvin'in görüşlerine bağlı olarak ortaya çıkan bir Hristiyanlık mezhebidir.

davranışların yerini rasyonel davranış biçimlerine bırakması yatmaktadır. Kapitalist sistemin gelişmesi, rasyonalizasyonun artmasını sağlarken, girişimciliği rutin bir hale sokarak olumsuz etkilemekte ve kapitalist sistemin kendi koruyucu kurumlarına saldırıda bulunmasını sağlamaktadır. Her ne kadar iki düşünürün kapitalizmin sürdürülemezliği neticesinde ortaya çıkmasını olası buldukları durumlar farklılaşsa da önemli bir benzer görüşe sahiptirler. Schumpeter'in analizinde rasyonel davranış neticesinde girişimci ortadan kalkarken, Weber'in çalışmasında kapitalist gelişme bireyi bürokrasinin demir kafesine mahkum etmektedir (Özel, 2015: 39-40). Başka bir ifadeyle bireysel özgürlük, kapitalist gelişmeden olumsuz etkilenmekte iken, iktisadi ve iktisadi olmayan unsurlara bağlı olarak birey bunalıma girmektedir.

Weber'e göre, kapitalist sistemin devamı ile ilgili olarak iki durumdan söz edilebilir iken, Schumpeter'e göre üç olası durum bulunmaktadır. Weber, kapitalizmin geleceğini, sosyalist bürokrasi ve yeni bir karizmatik liderin ortaya çıkması çerçevesinde ele almıştır. Schumpeter ise, kapitalizmin sürdürülemezliğine olası bir iktisadi sistem olarak özellikle sosyalizmi önermekle beraber, rasyonalizmin yıpranması, sosyal liderliğin ortadan kalkması ve dönüşüm ruhu üzerinde durmuştur. Rasyonalizmin yıpranması, kapitalistlerin hırcı olmayan davranışlarını yok ederek, feodal aristokrasinin ortadan kalkmasına sebep olmaktadır. Sosyal liderliğin ortadan kalkması, inovasyonların rutin hale gelmesini ve kapitalist sistemin devamı için gerekli olan dinamik yapının bitmesini sağlamaktadır. Dönüşüm ruhu ise, eski değerlerin yeniden iktisadi sistemde yer alması ile iktisadi gelişmenin başka ifadeyle kapitalizmin gelişiminin yön değiştirmesini ifade etmektedir (MacDonald, 1965: 390).

7. SCHUMPETER'İN ÇELİŞKİLERİ

Schumpeter'in gerek iktisadi büyümenin itici gücü, gerekse kapitalizmin sürdürülemezliğinin temel sebebi olarak ortaya koyduğu yaratıcı yıkım kavramı literatürde önemli bir yere sahiptir. Pek çok iktisatçı tarafından övgülerle anılan Schumpeter'in çalışması bazı iktisatçılar tarafından da eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin çoğu, Schumpeter'in yaratıcı yıkım çalışmasının bir takım çelişkiler içerdiği konusunda ortak bir noktaya sahiptir.

Schumpeteryan yaratıcı yıkıma getirilen en önemli eleştirilerden birisi, Schumpeter'in dinamik analiz şeklinde ortaya koyduğu çalışmasına statik analizle başka bir ifadeyle Walras genel denge analizi ile başlamasıdır. İkincisi, kapitalizmin sürdürülemezliğinin gerekçesi olarak kapitalist sistemin başarısını ileriye sürmesidir. Üçüncüsü ise yaratıcı yıkımı ekonomik başarı olarak ele alırken, sosyolojik bir başarı olmadığını ileri sürmesidir. Dördüncüsü, Schumpeter'in her hangi bir sınıfa mensup olmayan özel yeteneklere sahip girişimcisinin de aslında elit bir kesimin oluşumuna sebep vermesidir. Beşincisi, Schumpeter'in iktisadi süreçlerin iktisadi sistemin nasıl çalıştığını ortaya koymak konusunda yeterli olmadığını belirtmesine rağmen, kapitalist sistemin işleyişini iktisadi süreçler aracılığıyla açıklamasıdır. Altıncısı ise, kapitalist sistemde iktisadi büyüme ve büyümenin belirleyicilerini araştıran Schumpeter'in, sermaye birikiminin olmadığı bir model oluşturmasıdır.

Tezin diğer bölümlerinde Schumpeteryan yaratıcı yıkımın literatürdeki yeri ortaya konulurken, bu bölümünde çalışmanın objektif bakış açısı doğrultusunda Schumpeter'e yöneltilen eleştirilerin ele alınması önem arz etmektedir. Dolayısıyla, bu bölümde Schumpeteryan yaratıcı yıkım çalışmasına yönelik olarak ortaya konulan ve yukarıda kısaca değinilen eleştiriler yer almaktadır.

7.1. Schumpeter'e Yöneltilen Çelişkilerin Analizi

Schumpeter, yaratıcı yıkım çalışmasını ortaya koyarken analizlerine Walras'ın genel denge yaklaşımı yani statik bir bakış açısıyla başlamıştır. Nitekim kapitalist sistemin ilerlemesini başka bir ifadeyle iktisadi büyümenin itici gücünü belirleyebilmek için dinamik bir model geliştirmiştir. Schumpeter, iktisadi sistemin dengesini belirlemek ve daha önemlisi kar kavramının ortaya çıkışını açıklamak için dairesel akım

kavramını tanımlamaktadır. Dairesel akım, iktisadi sisteme girişimciler aracılığıyla bir inovasyon entegre edilmediği sürece, statik bir durumu tanımlamaktadır. Nitekim girişimciler bir inovasyonu sisteme dahil ettiklerinde başka bir ifade ile Schumpeteryan yaratıcı yıkım devreye girdiğinde, dairesele akım yeni bir dairesele akım şemasına geçiş yapmaktadır. Dolayısıyla başlangıçta kapitalist sistemin statik tanımlanmasının tam tersine, yaratıcı yıkım aracılığıyla kapitalist sistem evrilmekte ve dinamik bir yapıya bürünmektedir (Encinar ve Muñoz, 2006: 256-260). Schumpeter'in kapitalist sistemi bu denli büyük bir çelişki içerisinde tanımlaması (Heilbroner, 2013: 265), Schumpeteryan yaratıcı yıkıma yapılan en önemli eleştirilerden birini oluşturmaktadır.

Schumpeter, yaratıcı yıkım kavramını kapitalist sistemde iktisadi büyüme ve büyümenin belirleyicilerini ortaya koymak için kullanmıştır. Nitekim Schumpeter'in tanımladığı kapitalist sistem özgün bir iktisadi sisteme işaret etmektedir. Smith, Mill, Marks ve Keynes gibi önemli iktisatçılar, iktisadi büyümeyi tanımlarken sermaye birikimine önemli bir rol atfetmektedirler. Fakat Schumpeter'in iktisadi büyümesinde sermaye birikimine yer verilmektedir (Heilbroner, 2013: 254). Başka bir ifade ile Schumpeter'in tanımladığı kapitalist sistemde sermaye birikimi oluşmamakta, girişimcilerin elde ettiği karların ve finansal sistemin sağladığı kredilerin tamamı inovasyon faaliyetleri için kullanılmaktadır. Dolayısıyla Schumpeter, sermaye birikiminin olmadığı bir kapitalist sistem tanımlayarak, dışardan girişimci müdahalesi olmadığı sürece statik bir üretim akışı sergileyen, dahası servet yaratımını da statik kabul eden, bir dairesele akış şeması ortaya koymaktadır (Heilbroner, 2013: 254). Dışardan bir girişimci müdahalesi olduğu durumda ise önemli iktisatçıların iktisadi büyüme tanımlamalarının temelinde yer alan sermaye birikiminin olmadığı bu statik kapitalist sistem, kendini yeniden üretmektedir yani başka bir iktisadi sisteme evrilmektedir ve böylelikle iktisadi büyüme ortaya çıkmaktadır.

Schumpeteryan yaratıcı yıkım sayesinde ortaya çıkan iktisadi büyümenin temel karakteri girişimcidir. Schumpeter'e göre girişimcinin her hangi bir sınıfa mensup olması gerekmemektedir. Girişimciye has yeteneklere sahip kişi, her hangi sınıftan olursa olsun inovasyon faaliyetlerini yürütebilmektedir. Her ne kadar Schumpeter girişimcinin her hangi bir sınıfa mensup olmadığını belirtse de, tanımladığı

girişimciye has yeteneklere sahip kişiler de elit bir grup oluşturmaktadır. Bu durumu kendi cümleleriyle şu şekilde ifade etmektedir (Schumpeter, 2012a:78);

“Girişimciler, toprak sahipleri, kapitalistler veya iş adamları gibi sosyal bir sınıfa şekillendirmez. Elbette girişimcilik fonksiyonu, başarılı girişimci ve ailesi için bazı sınıf pozisyonlarına yol açmaktadır.” (Schumpeter, 2012a:78).

Schumpeter’in bu elit grubu, kana göre olmasa da zeka ve iradeye göre oluşmaktadır. Dolayısıyla girişimci kavramının da bir yetenek aristokrasisi oluşturduğu açıktır. Her ne kadar girişimci her hangi bir sınıfa mensup değilse de girişimciler zeka ve iradeye göre belirlenen bir yetenek aristokrasisi oluşturarak yeni bir elit grup ortaya çıkarmaktadır (Heilbroner, 2013: 268).

Schumpeter’in çalışmalarında yaratıcı yıkım kavramı sadece iktisadi büyümenin itici gücü olarak değil aynı zamanda kapitalizmin sürdürülemezliğinin temel sebebi olarak tanımlanmaktadır. Schumpeteryan yaratıcı yıkım kavramı iktisadi sistemin nasıl çalıştığını ortaya koymak için de kullanılmıştır. Önemli çelişkilerden bir diğeri tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Schumpeter, iktisadi sistemin nasıl çalıştığını belirlemek konusunda iktisadi süreçlerin gerçekten yetersiz kaldığını belirtmektedir. Nitekim bu belirtmeye karşın kendisi de kapitalist sistemin nasıl çalıştığını analiz ederken iktisadi süreçlerden faydalanmaktadır (Heilbroner, 2013: 265).

Schumpeter, Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (Capitalism, Socialism and Democracy, 1950) isimli kitabının “Kapitalizm Hayatta Kalabilir Mi?” bölümünde, açık bir şekilde kapitalizmin devam edemeyeceğini başka bir ifadeyle kapitalizmin sürdürülemezliğini belirlemektedir (Schumpeter, 1994: 61). Kapitalist sistemin sürdürülemezliğinin gerekçesi olarak ise kapitalizmin başarısızlığını değil başarısını işaret etmektedir. Heilbroner (2013: 260) bu çelişkili durumu şu şekilde ifade etmektedir;

“Kapitalizm sadakat ister; kapitalizmin ürettiği ve karşılığında kapitalizmi yeniden üreten uygarlığın değer ve erdemlerine bağlılık... Ve ekonomik sistemin başarılarına rağmen, bu bağlılık, bu inanç, itici gücünü, harekete geçirme gücünü kaybediyordu.”

Schumpeter’e göre, kapitalizmi sürdürülemezliğe sürükleyen ve sistemin başarısı olarak tanımladığı unsurlardan biri, büyük işletmelerde bürokrasi yoğunluğunun

ortaya çıkması ile tekelleşmiş firma sayısının artması veya firmaların gelişmesidir. Bu durumda ise, girişimcilik rutin bir hale gelmekte ve firmaların yenilikçi faaliyetleri olumsuz etkilenmektedir başka bir ifade ile kapitalist sistemin dinamizmini sağlayan inovasyonlar ortadan kalkmaktadır. Schumpeter'in bu varsayımının aksine gerçekte, büyük çokuluslu şirketlerin dışarıda yarattığı algı ve dünya piyasalarında bu şirketlerin hisse senetlerine olan talebin yüksek olması, kapitalist genişleme dürtüsünü azaltmak yerine artırmaktadır (Heilbroner, 2013: 264).

Schumpeter'in kapitalist sistemle ilgili son bir çelişkisi ise yaratıcı yıkımın ekonomik bir başarı olduğunu kabul ederken, sosyolojik bir başarı olmadığını belirtmesidir. Schumpeter'e göre, iktisadi sistem yaratıcı yıkım neticesinde evrilip gelişirken, sosyolojik yönelim aynı kalmaktadır (Piore, 2007: 9) yani sosyolojik yönelimin değişimi beklenmemektedir (Heilbroner, 2013: 260-262).

8. SONUÇ

Joseph Alois Schumpeter, iktisat tarihinden ekonometriye kadar farklı alanlarda çok sayıda çalışma yapmıştır. Çalışmaları içerisinde hem iktisadi büyümenin hem de kapitalizmin sürdürülemezliğinin temeline koyduğu yaratıcı yıkım önemli bir yere sahiptir. Günümüzde gerek bilgi ekonomilerine geçiş ile teknolojiye yapılan vurgunun artması, gerekse sürdürülebilir yüksek büyüme oranlarına ulaşmanın ileri teknoloji ürünlerinin üretimi ile ilişkilendirilmesi Schumpeteryan yaratıcı yıkım kavramının önemini artırmaktadır.

Schumpeteryan yaratıcı yıkım teknolojik gelişme aracılığıyla ortaya konulan bir yaratım ve yıkım sürecini ifade etmektedir. İktisadi sistemde yeni düzenin ortaya çıkması yaratım olarak tanımlanırken, eski düzenin sona ermesi başka bir ifadeyle dairesel akımın bozulması yıkım sürecini işaret etmektedir. Schumpeter, dairesel akım şemasını tanımlarken öncelikle inovasyon ve girişimci kavramlarını açıklamaktadır.

İnovasyon kavramını, icat kavramından ayırarak beş farklı inovasyon tanımlamaktadır. Schumpeter'e göre inovasyonu iktisadi sisteme dahil eden kendine has özellikleri olan girişimcidir. Bir kişinin girişimci olabilmesi için sermaye sahibi olması gerekmemektedir. Önemli olan bireyin girişimci için tanımlanan başarıma arzusu, merak, yaratıcılık gibi niteliklere sahip olmasıdır.

Schumpeter'e göre girişimci, inovasyonu iktisadi sisteme entegre etmektedir. Girişimcinin bu süreçte ihtiyaç duyduğu fon, kapitalistler tarafından karşılanmaktadır. Bankacılık sisteminde kullanılan kredilerin tamamı girişimci tarafından inovasyon için harcanmaktadır. Girişimcinin bu yenilikçi davranışı ise eski dengeyi yok ederek, yeni bir iktisadi denge durumuna geçilmesini sağlamaktadır. Bu yeni denge durumu ise yeni bir inovasyon sürecine kadar devam eden istikrarlı fakat süreksiz bir durumdur. Schumpeter, girişimci aracılığıyla inovasyonun sisteme dahil edilmesi sonucu, yeni iktisadi denge durumlarına geçilmesini ise yaratıcı yıkım olarak tanımlamaktadır.

Her ne kadar iktisadi öğretilerin temel varsayımları arasında farklılıklar bulunsa da, Schumpeteryan yaratıcı yıkım kavramının sahip olduğu temel prensipleri farklı

öğretilerde farklı iktisatçıların çalışmalarında da gözlemlemek mümkündür. Schumpeteryan yaratıcı yıkım ile karşılaştırıldığında;

- i. Adam Smith; Örtük olmasına karşın icat ve inovasyon kavramlarını birbirinden ayırması, iktisadi büyüme için inovasyonu benimsemesi, süresiz ve istikrarlı denge durumlarını işaret etmesi, uluslararası ticaret modeline göre, mevcut ürün ile ticaretin devam ettirilebilmesi için inovasyon yapılması,
- ii. David Ricardo; İcat ve inovasyon kavramlarını birbirinden ayırarak tanımlaması, tekel rantının ortaya çıkacağını belirtmesi, teknolojik gelişmeyi tam rekabet piyasalarında tanımlaması, iktisadi büyüme modelinin temelinde koyduğu sermaye birikiminin, teknolojik gelişme ile ilişkisi, sistemin dinamik yapısı için teknolojik gelişmenin önemi, uluslararası ticaret modeline göre, dış ticaretin devamı için inovasyonun gerekliliği,
- iii. Alfred Marshall; İçsel faydalar analizine göre, teknolojik gelişme ile elde edilen başarının zamanla başarısızlığa dönüşmesi, dışsal faydalar analizine göre, teknolojinin yayılmasının tüm ekonomideki pozitif etkisi, ekonomik gelişmenin temel motoru olarak teknolojinin kaynağı olan bilgiyi tanımlaması,
- iv. Robert Solow; Bilginin (teknolojik gelişmenin) yayılmasının üretime katkısı, iktisadi sistemin teknolojik gelişme neticesinde sürekli ivmelenerek büyüdüğü dinamik bir yapı tanımlaması, süresiz ama istikrarlı denge durumlarına ve teknolojik gelişmenin başarılı bir şekilde ilerleyişine işaret etmesi,
- v. Richard Nelson ve Kenneth Arrow; Teknolojinin yayılması sonucunda pozitif dışsallıklar oluşması, pozitif dışsallıkların ortaya çıkardığı piyasa aksaklıklarının giderilmesi için fikri mülkiyet hakları, teşvik, teknoloji politikalarının düzenlenmesi ve teknolojik gelişmeyi destekleyecek kurumsal yapının oluşturulmasını önermeleri,
- vi. Karl Marx; Teknolojik gelişmeye büyük bir önem atfetmesi, teknolojik gelişmeyi sağlayan girişimcinin sermaye sahibi olması, kapitalist sistemin başarısının beraberinde sistemin çöküşünü getireceğini savunması

yönleriyle Schumpeter'in varsayımlarına benzerlik göstermektedirler.

Schumpeter, yaratıcı yıkım da dahil olmak üzere çalışmalarında üç farklı yaklaşım kullanmıştır. Bunlardan ilki Weber'den esinlendiği toplumsal iktisat yaklaşımıdır. Weber, toplumsal iktisat yaklaşımını iktisat teorisi ve tarihin birlikte analizi olarak yorumlamaktadır. Schumpeter'in toplumsal iktisat yaklaşımı ise, tarih, istatistik, teori ve iktisat sosyolojisi olmak üzere dört temel alan üzerine kuruludur (Schumpeter, 2006:10). İkincisi, teknolojiyi bir kurum olarak ele almasını sağlayan kurumsal iktisat yaklaşımıdır. Schumpeter, hem yaratıcı yıkım hem de kapitalizm ve piyasa düzeni çalışmalarında kurumların devinimini göz önünde bulundurmaktadır. Schumpeter, kurumsal iktisat yaklaşımını benimsemesi yönü ile de Weber'e benzerlik göstermektedir. Üçüncüsü ise, Schumpeter'in Hegel'den etkilenmesiyle ortaya çıkan evrimci yaklaşımdır (Prendergast, 2006). Schumpeter, iktisadi düzenin değişebilen yapısına vurgu yaparak sosyal evrimi ortaya koymaktadır. İktisat biliminde evrimci öğretinin ortaya çıkmasında, Schumpeter'in katkısı önemlidir. Bu sebeple evrimci öğretisi aynı zamanda Neo-Schumpeteryan öğretisi olarak da anılmaktadır.

Klasik öğretime göre büyüme, sermaye birikimi iken Neoklasik öğretime göre büyüme, teknolojik gelişme sonucu üretim fonksiyonundaki kaymalardır. Schumpeter ise iktisadi büyümeyi, iktisadi sistemin evrilmesi yani sistemdeki yapısal bir değişim olarak tanımlamaktadır. Sistemdeki yapısal değişikliğin ise yaratıcı yıkım neticesinde ortaya çıktığını savunmaktadır. Dolayısıyla Schumpeter'e göre, yaratıcı yıkım iktisadi büyümenin itici gücünü oluşturmaktadır. Yaratıcı yıkım süreci, eski ve teknolojik gelişmeyi takip edemeyen verimsiz firmaların sistemden dışlanmasını sağlarken, yeni ve teknolojik gelişmeyi takip eden verimli firmaların sisteme dahil olmasını sağlamaktadır. Bu durum ise iktisadi büyüme için gerekli olan kaynakların etkin kullanımı koşulunu yerine getirmektedir.

İktisadi büyüme çalışmalarından Schumpeteryan yaratıcı yıkıma benzer şekilde teknolojiyi içsel olarak kabul eden modeller ele alındığında önemli birkaç sonuç elde edilmektedir. Paul Romer; Bilginin sektörde ortaya çıkaracağı pozitif dışsallıklara başka bir ifadeyle teknolojinin yayılmasının iktisadi sistem üzerindeki olumlu etkisine vurgu yapmaktadır. Tekelci fiyatların oluşumunu belirterek, eksik rekabet piyasalarını ele almaktadır. Bu yönleriyle Romer'in analizi Schumpeteryan yaratıcı

yıkım ile örtüşmektedir. Robert Lucas; Teknolojik gelişmeyi, Schumpeter'in modelinde yer almayan beşeri sermaye kavramını kullanarak açıklamaktadır. Nicholas Kaldor; Teknik gelişme kavramını ele alırken, önceki yatırımlarla ilişkilendirme yapmaktadır. Dolayısıyla, tarihsel bir bakış açısıyla yaklaştığını söyleyebiliriz ki bu yönüyle Schumpeter'in görüşüne benzemektedir. Philippe Aghion ve Peter Howitt; Ortaya koydukları büyüme modelini, Schumpeterian yaratıcı yıkım kavramının üzerine kurmuşlardır. İki inovasyon arasındaki dönemi ve gelecek dönem ile ilgili beklentilerin mevcut dönem Ar-Ge miktarını nasıl etkilediğini araştırmaktadırlar. Dahası, ülkelerarası büyüme farklarını incelemektedirler. Ar-Ge faaliyetinde bulunan ülkelerin bir kulüp yakınsaklığı gösterdiğini savunmaktadırlar. Gene Grossman ve Elhanan Helpman; Dünya'yı inovasyoncu kuzey ve imitasyoncu güney olmak üzere ikiye ayırmaktadırlar. Fidel Perez-Sebastian; Dünya'yı gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler olarak ayırmaktadır.

Schumpeter, yaratıcı yıkım analizini sadece iktisadi büyüme ile değil kapitalizmin sürdürülemezliği ile de ilişkilendirmiş. Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (Capitalism, Socialism and Democracy, 1950) kitabında kapitalizmin dinamik yapısının sağlanması için yaratıcı yıkım temeline kurduğu yaratıcı birikime işaret etmektedir. Yaratıcı birikim sayesinde sağlanan bu dinamizmin ise kapitalist sistemin başarısını ortaya çıkardığını savunmaktadır. Nitekim sistemin bu başarısı kapitalizmin sürdürülebilirliğini sağlamamaktadır. Aksine sistemin başarısı, sistemi koruyan sosyal kurumları zayıflatmaktadır. Bu durum ise "kaçınılmaz" olarak kapitalizmin sürdürülemeyeceği sonucunu doğurmaktadır. Schumpeter, kapitalizmin yerini alacak iktisadi sistemi ise sosyalizm olarak tanımlamaktadır. Kitabında kapitalizmin yerine sosyalizm tanımlamasının çoğu sosyalist veya bütün Marksist yazarlardan farklı olmadığını da belirtmektedir. Dolayısıyla Schumpeter'in sosyalizm tanımlamasının Marx ve Weber ile gösterdiği benzerlik açıktır. Nitekim burada dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biri her ne kadar düşünürlerin üçü de sosyalizm tanımlaması yapsa da kullanılan argümanların farklı olduğudur. Dahası Schumpeter'in sosyalizm tanımının, iktisadi sisteme hakim olan devlet betimlemesini bulundurmaması ile kısmen Marx ve Weber'in tanımlamalarından ayrıştığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Schumpeteryan yaratıcı yıkımın literatürdeki önemi açık olmakla beraber analizine ilişkin birkaç noktada Schumpeter'e yöneltilen eleştiriler bulunmaktadır. Bunlardan ilki, dinamik analiz şeklinde oluşturduğu çalışmasına Walras genel denge yani statik bir analiz ile başlamasıdır. İkincisi, sistemin başarısını, sistemin sürdürülemez olduğunun sebebi olarak göstermesidir. Üçüncüsü, yaratıcı yıkımın ekonomik başarı olduğunu kabul etmesine karşın sosyolojik bir başarı olmadığını belirtmesidir. Dördüncüsü, girişimcinin her hangi bir sosyal sınıfa mensup olması gerekmediğini ifade etmesine karşın, girişimcinin de elit bir kesim oluşturmasıdır. Beşincisi, sistemin işleyişini iktisadi süreçler aracılığıyla açıklamasıdır ki kendisi iktisadi süreçlerin sistemin işleyişini açıklamak için yeterli olmadığını belirtmiştir. Sonuncusu ise, yaratıcı yıkımı iktisadi büyümenin itici gücü olarak tanımlarken, modelinde sermaye birikimi gibi büyümenin önemli bir aktörünün yer almamasıdır.

Bu tezde, Schumpeteryan yaratıcı yıkım kavramı ayrıntılı şekilde ele alınmasına karşın, her hangi bir empirik çalışma dizayn edilmemiştir. Nitekim, bugün içinde bulunduğumuz iktisadi yapıda yaratıcı yıkımın varlığının araştırılması için empirik çalışmalar önem arz etmektedir. Schumpeteryan yaratıcı yıkımın modellenmesinin yapılması, günümüzde hangi ülkelerde, hangi sektörlerde yaratıcı yıkımın var olduğunu gösterebilir. Dahası yaratıcı yıkımın var olduğu ülke ve sektörlerin tespiti, politika yapıcılar için önem arz etmektedir. Sürdürülebilir yüksek büyümenin sağlanması için, yaratıcı yıkımın var olduğu alanlarda teşvik, sübvansiyon gibi politikalar üretilebilir. Son dönem çalışmaları incelendiğinde, Schumpeteryan yaratıcı yıkım kavramının genişletildiği ve yeni yaratıcı sınıfların ortaya konduğu görülmektedir. Yaratıcı yıkımın detaylı analizinden sonra, ortaya çıkan yeni çalışmalar ile Schumpeteryan yaratıcı yıkımın evrimi analiz edilebilir.

KAYNAKÇA

Aghion, P. ve Howitt, P. (1992). "A Model of Growth Through Creative Destruction". *Econometrica*, 60(2): 323-351.

Aghion, P. ve Howitt, P. (2009). *The Economics of Growth*. London: The MIT Press.

Akbey, F. (2014). "Ar-Ge, İnovasyon ve Kalkınma İlişkisine Yönelik Bir Literatür Taraması: Kuramsal Özet". *Maliye Dergisi*, 166: 1-16.

Akyüz, Y. (1977). *Sermaye Bölüşüm Büyüme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Andersen, E.S. (1991). *Statics and Development: A First Approximation to Schumpeter's Evolutionary Vision*. Institute for Production, University of Aalborg.

Andersen, E.S. (2004). "From Schumpeter's Failed Econometrics to Modern Evometric Analysis: Creative Destruction As a Tale of Two Effects" [Bildiri]. The 10th Conference of The International Joseph A. Schumpeter Society, Bocconi University, Milan, 9-12 June.

Ansal, H. (2004). "Geçmiş ve Gelecekte Ekonomik Gelişmede Teknolojinin Rolü". *TMMOB 50. Yıl Yayınları*, 36-58.

Antonelli, C. (2009). "The Economics of Innovation: From the Classical Legacies to the Economics of Complexity". *Economics of Innovation and New Technology*, 18:7, 611-646.

Ardor, H.N. ve Varlık, S. (2009). "David Ricardo ile Joseph Alois Schumpeter'in Teknolojik Gelişme Kuramlarının Karşılaştırılması". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1): 15-40.

Arrow, K.J. (1962). "The Economic Implications of Learning by Doing". *Review of Economic Studies*, 29(3): 155-173.

Aydın, D.G. (2005). "Dynamic Competition Theories of A.Smith and J.A. Schumpeter". *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23:1, 1-15.

Aydın, D.G. (2008). *Kapitalizmin İstikrarsız Doğası: K. Marx ve J. A. Schumpeter*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Aydın, D.G. ve Takay Araz, B. (2012). “Schumpeterian Business Cycles: Innovations, Bubbles and Global Crises”. *International Journal of Humanities and Social Science*, 2(7): 123-128.

Beaugrand, P. (2004). “And Schumpeter Said, “This Is How Thou Shalt Grow”: The Further Quest for Economic Growth in Poor Countries”. IMF Working Paper, 4/40: 1-21.

Beyhan, B. (2007). “Evrimsel Metaforu, Kurumsal İktisat ve Çağdaş Bölge-Mekan Bilimi”. Eyüp Özveren (Ed.). *Kurumsal İktisat* (s. 401-440). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Bilgili, Y. (2013). *Karşılaştırmalı İktisat Okulları (Makro İktisadın Teorik Esasları)*. İstanbul: İkinci Sayfa Yayınları.

Blaug, M. (1985). *Economic Theory in Retrospect*. New York, Cambridge University Press.

Breschi, S., Malerba, F. ve Orsenigo, L. (2000). “Technological Regimes and Schumpeterian Patterns of Innovation”. *The Economic Journal*, 110: 388-410.

Brouwer, M.T. (2002). “Weber, Schumpeter and Knight on Entrepreneurship and Economic Development”. *Journal of Evolutionary Economics*, 12(1): 83-105.

Davis, J.B. (1991). “Distribution in Ricardo’s Machinery Chapter” [Bildiri]. J. C. Wood (Ed.). *David Ricardo Critical Assessments*, Routledge, London, 7: 256-280.

Demir, Ö. (1970). “Schumpeter Hayatı Eserleri ve Katkıları”. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1: 155-172.

Doğan, M. (2013). *Bilim ve Teknoloji Tarihi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Encinar, M.I. ve Muñoz, F.F. (2006). “On Novelty and Economics: Schumpeter’s Paradox”. *Journal of Evolutionary Economics*, 16(3): 255-277.

Er, P.H. (2012). *Girişimcilik ve Yenilikçilik Kavramlarının İktisadi Düşüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Freeman, C. ve Soete, L. (2003). *Yenilik İktisadı* (Çev. Prof. Dr. Ergun Türkcan). Ankara: Tübitak Yayınları.

Grossman, G.M. ve Helpman, E. (1989). “Quality Ladders in The Theory of Growth” [Bildiri]. NBER Working Paper, No: 3099.

Grossman, G.M. ve Helpman, E. (1990). “Comparative Advantage and Long Run Growth”. *American Economic Review*, 80(4): 796-815.

Grossman, G.M. ve Helpman, E. (1991). “Endogenous Product Cycles”. *The Economic Journal*, 101(408): 1214-1229.

Gürkan, C. (2007). “Veblen, Schumpeter ve Teknoloji”. Eyüp Özveren (Ed.). *Kurumsal İktisat* (s. 237-281). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Hebert, R.F. ve Link, A.N. (1989). “In Search of The Meaning of Entrepreneurship”. *Small Business Economics*, 1(1): 39-49.

Hebert, R.F. ve Link, A.N. (2006). “Historical Perspectives on The Entrepreneur”. *Foundations and Trends in Entrepreneurship*, 2(4): 261-408.

Heilbroner, R.L. (2013). *İktisat Düşünürleri Büyük İktisat Düşünürlerinin Yaşamları ve Fikirleri* (Çev. A. Tartanoğlu). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Humphery, T.M. (2004). “Ricardo Versus Wicksell on Job Losses and Technological Change”. *Federal Reserve Bank of Richmond Economic Quarterly*, 90(4), 5-24.

Jorgenson, D. W. (1996). “Technology in Growth Theory”. J. Fuhrer ve J. S. Little (Ed.). *Technology and Growth*, Conference Series no:40 (ss. 45-77). Boston: Federal Reserve Bank.

Kabak, A. (2007). *Karl Polanyi ve Joseph A. Schumpeter’de Kapitalist Sistem ve Sürüdürelemezliği*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kaldor, N. (1957). "A Model of Economic Growth". *The Economic Journal*, 67(268): 591-624.

Kaynak, M. (2011). *Büyüme Teorileri*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Kazgan, G. (2014). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kesting, P. (2006). "The Interdependence Between Economic Analysis and Methodology in the Work of Joseph A. Schumpeter". *The European Journal of The History of Economic Thought*, 13:3, 387- 410.

Kızılkaya, E. (2007). "Weber, Veblen ve 'Kapitalizmin Ruhu'". Eyüp Özveren (Ed.). *Kurumsal İktisat* (s. 143-199). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Kirzner, I. M. (1973). *Competition and Entrepreneurship*. The University of Chicago Press.

Kuznets, S. (1971). *Economic Growth of Nations Total Output and Production Structure*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Küçükkalay, A.M. (2010). *İktisadi Düşünce Tarihi*. İstanbul: Beta Yayınları.

Landström, H. (2005). *Pioneers In Entrepreneurship and Small Business Research*.

Springer Science.

Leigh, A. H. (1946). "Von Thünen's Theory of Distribution and The Advent of Marginal Analysis". *Journal of Political Economy*, 54:6, 481-502.

Lucas, R.E. (1988). "On The Mechanics of Economic Development". *Journal of Monetary Economics*, 22(1): 3-42.

Macdonald, R. (1965). "Schumpeter and Max Weber Central Visions and Social Theories". *Quarterly Journal of Economics*, 79(3): 373-396.

Marshall, A. (1920). *Principles of Economics, Book VI: The Distribution of National Income*. London: Macmillan and Co.

McCraw, T.K. (2009). *Prophet of Innovation: Joseph Schumpeter and Creative Destruction*. Cambridge: Harvard University Press.

Narin, Ö. (2010). “Adam Smith ve Marks’ta Emek Bölümü ve Teknoloji”. Uluslararası Ekonomi Politik Konferansı, Politik İktisat ve Adam Smith derleme kitabı, (Ed: Hakan Kapucu, Murat Aydın, İsmail Şiriner, Farhang Morady, Ümit Çetin). Yön Yayınları, 233-264.

Nelson, R.R. (1959). “The Simple Economics of Basic Scientific Research”. *Journal of Political Economy*, 67: 297-306.

Ohlin, B. (1933). *Interregional and International Trade*. Cambridge: Harvard University Press.

Özel, H. (2015). “Piyasa Sisteminin Dinamizmi ve İstikrarsızlığı: Weber ve Schumpeter”. *İktisat ve Toplum*, 61: 37-44.

Özgüler, V. C. (2003a). *Yeni Ekonomi Anlayışı Kapsamında Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler: Türkiye Örneği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.

Özgüler, V. C. (2003b). “Uzun Dönemli Dalgalanmalar Yenilikler ve Yeni Ekonomi”. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19: 145-160.

Özkul, G. (2007). “Kapitalist Sistemin Sürükleyici Aktörleri: Ekonomik Teoride Girişimciler”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3): 343-366.

Özveren, Y.E. (1998). “An Institutional Alternative to Neoclassical Economics?”. *Review (Fernand Braudel Center)*, XXI, 469-530.

Pareto, V. (1927). *Manuel d'Économie Politique* (Çev. A. Bonnet). Paris: Giard & Brière.

Peneder, M. (2009). “The Meaning of Entrepreneurship: A Modular Concept”. *J Lnd Compet Trade*, 9: 77-99.

- Perez-Sebastian, F. (2007). "Public Support to Innovation and Imitation in a Non-Scale Growth Model". *Journal of Economic Dynamics & Control*, 31: 3791-3821.
- Piore, M.J. (2007). "A Critical View of Schumpeter's 'Theory' of Innovation" [Bildiri]. Cornell University, Conference on Capitalism and Entrepreneurship, 1-10.
- Praag, C.M. (1999). "Some Classic Views on Entrepreneurship". *De Economist*, 147(3): 311-335.
- Prendergast, R. (2006). "Schumpeter, Hegel and The Vision of Development". *Journal of Evolutionary Economics*, 30: 253-275.
- Ricardo, D. (2007). *Ekonomi Politiğin ve Vergilendirme İlkeleri* (Çev. Tayfun Ertan). İstanbul, Belge Yayınları.
- Romer, P. (1986). "Increasing Returns and Long Run Growth". *Journal of Political Economy*, 94(5): 1002-1037.
- Romer, P.M. (1990). "Endogenous Technological Change". *Journal of Political Economy*, 98: 71-102.
- Romer, P.M. (1994). "The Origins of Endogenous Growth". *The Journal of Economic Perspectives*, 8(1): 3-22.
- Samuelson, P. (1948). "International Trade and The Equalisation of Factor Prices". *The Economic Journal*, 58:230, 163-184.
- Samuelson, P. (1949). "International Factor-Price Equalisation Once Again". *The Economic Journal*, 59:234, 181-197.
- Schumpeter, J.A. (1994). *Capitalism, Socialism & Democracy with a New Introduction by Richard Swedberg*. London and New York: George Allen & Unwin (Publishers).
- Schumpeter, J. A. (2003). *Ten Great Economists from Marx to Keynes*. San Diego: Simon Publications.
- Schumpeter, J. A. (2006). *History of Economic Analysis with a New Introduction by Mark Perlman*. Oxon: Routledge.

Schumpeter, J. A. (2008). *Essays on Entrepreneurs, Innovations, Business Cycles and The Evolution of Capitalism with a New Introduction by Richard Swedberg*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.

Schumpeter, J. A. (2009). *Can Capitalism Survive?*. New York: HarperCollins Publishers.

Schumpeter, J. A. (2010). *The Nature and Essence of Economic Theory*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.

Schumpeter, J. A. (2012a). *The Theory of Economic Development with a New Introduction by John E. Elliott*. Cambridge: Harvard University Press.

Schumpeter, J. A. (2012b). *Economic Doctrine and Method An Historical Sketch*. Mansfield Centre: Martino Publishing.

Shields, P.M. (1989). "The Machinery Question: Can Technological Improvements Reduce Real Output?". *Economica*, New Series, 56(222): 215-224.

Smith, A. (2014). *Milletlerin Zenginliği* (Çev. Haldun Derin). İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Solow, R.M. (1970). *Growth Theory*. Oxford: Clarendon Press.

Soyak, A. (2011). *Teknoekonomi*. İstanbul: Der Yayınları.

Sraffa, P. (1960). *Production of Commodities by Means of Commodities: Prelude to a Critique of Economic Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sungur, O. (2007). *Bölgesel Ölçekte İnovasyon: NUTS 2 TR61 Düzeyi KOBİ'leri ile Yerel Paydaşlar Arasındaki Bilgi Dinamikleri ve Ağbağları Üzerine Bir İnceleme*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Swatos, W. H. (1981). "The Disenchantment of Charisma: A Weberian Assesment of Revolution in a Rationalized World". *Sociological Analysis*, 119-136.

Swedberg, R. (2007). “Rebuilding Schumpeter’s Theory of Entrepreneurship” [Bildiri]. Conference on Marshall, Schumpeter and Social Science, Hitotsubashi University, 17-18 March.

Taban, S. (2008). *İktisadi Büyüme*. Ankara: Nobel Yayın.

Tanyeri, İ. (1985). “Marshall’da İkame Kavramı”. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3: 349-360.

Taymaz, E. (2001). *Ulusal Yenilik Sistemi: Türkiye İmalat Sanayinde Teknolojik Değişim ve Yenilik Süreçleri*. Tübitak, Mart, Ankara.

Türkcan, E. (1981). *Teknolojinin Ekonomi Politikası*. Ankara, AİTİA.

Ünsal, E. (2007). *İktisadi Büyüme*. Ankara, İmaj Kitabevi.

Üzümcü, A. (2015). *İktisadi Büyüme (Teori, Model ve Türkiye Üzerine Gözlemler)*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Weber, M. (1968). *Economy and Society*. Totowa, New Jersey: Bedminster.

Winata, S. (2008). *The Economic Determinants of Entrepreneurial Activity: Evidence From a Bayesian Approach*. Massey University.

Wonglimpiyarat, J. (2005). *Strategies of Competition in The Bank Card Business Innovation Management in A Complex Economic Environment*. Brighton – Portland: Sussex Academic Press.

Yagi, K. (2006). “Schumpeter and The Concept of Social Evolution: Role of Innovation and Invention”. *Draft Paper*.

Yeldan, E. (2010). *İktisadi Büyüme ve Bölüşüm Teorileri* (Çev. M. Yıldırımoğlu ve H. Öztürkler). Ankara: Efil Yayınevi.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Özlem FİKİRLİ
Doğum Yeri	Ankara
Doğum Tarihi	28.07.1984

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Fakülte	Fen Fakültesi
Bölüm	Fizik Bölümü

Üniversite	Anadolu Üniversitesi
Fakülte	Açıköğretim Fakültesi
Bölüm	İktisat Bölümü

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Gazi Üniversitesi
Fakülte	Fen Fakültesi
Bölüm	Fizik Bölümü

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	Advanced
Rusça	Başlangıç

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Sanovel İlaç Tic. ve San. A.Ş.
Görevi/Pozisyonu	Tıbbi Mümessil
Tecrübe Süresi	2.5 yıl

Çalıştığı Kurum	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Görevi/Pozisyonu	Araştırma Görevlisi (ÖYP)
Tecrübe Süresi	2 yıl

KATILDIĞI

Projeler	
Çankırı Karatekin Üniversitesi BAP	Türkiye’de Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri Algısı: Çankırı İli Örneği Projedeki Görevi: Araştırmacı

YAYINLAR

Yücel Kurt, H., Fikirli, Ö. ve Yurtseven, A. (2014). “Mikroelektronik Gaz Boşalma Hücrelerinde GaP’in Elektriksel ve Optiksel Karakteristiklerinin İncelenmesi”. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 30(5): 314-317.
Yakışık, H. ve Fikirli, Ö. (2015). “Yapısal Dönüşüm ve Dönüşümün Yapısı: Türkiye Örneği”. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(2): 112-128.
Kutlutürk, M.M., Fikirli, Ö. ve Çetin, A.K. (2015). “Eşbütünleşme Analizi ile Toplam Faktör Verimliliğinin Belirleyicilerinin İncelenmesi: Türkiye Örneği”. 2023 Ar-Ge ve İnovasyon Sempozyumu, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
Fikirli, Ö. ve Çetin, A.K. (2015). “Ar-Ge Sermaye Birikiminin Toplam Faktör Verimliliğine Etkisi: Türkiye Örneği”.

İLETİŞİM

Adres	Sanatoryum Cad. 129/8 Kalaba/Keçiören ANKARA
E-mail	ozlemfikirli_84@hotmail.com

